

В. МОЛОТОВ

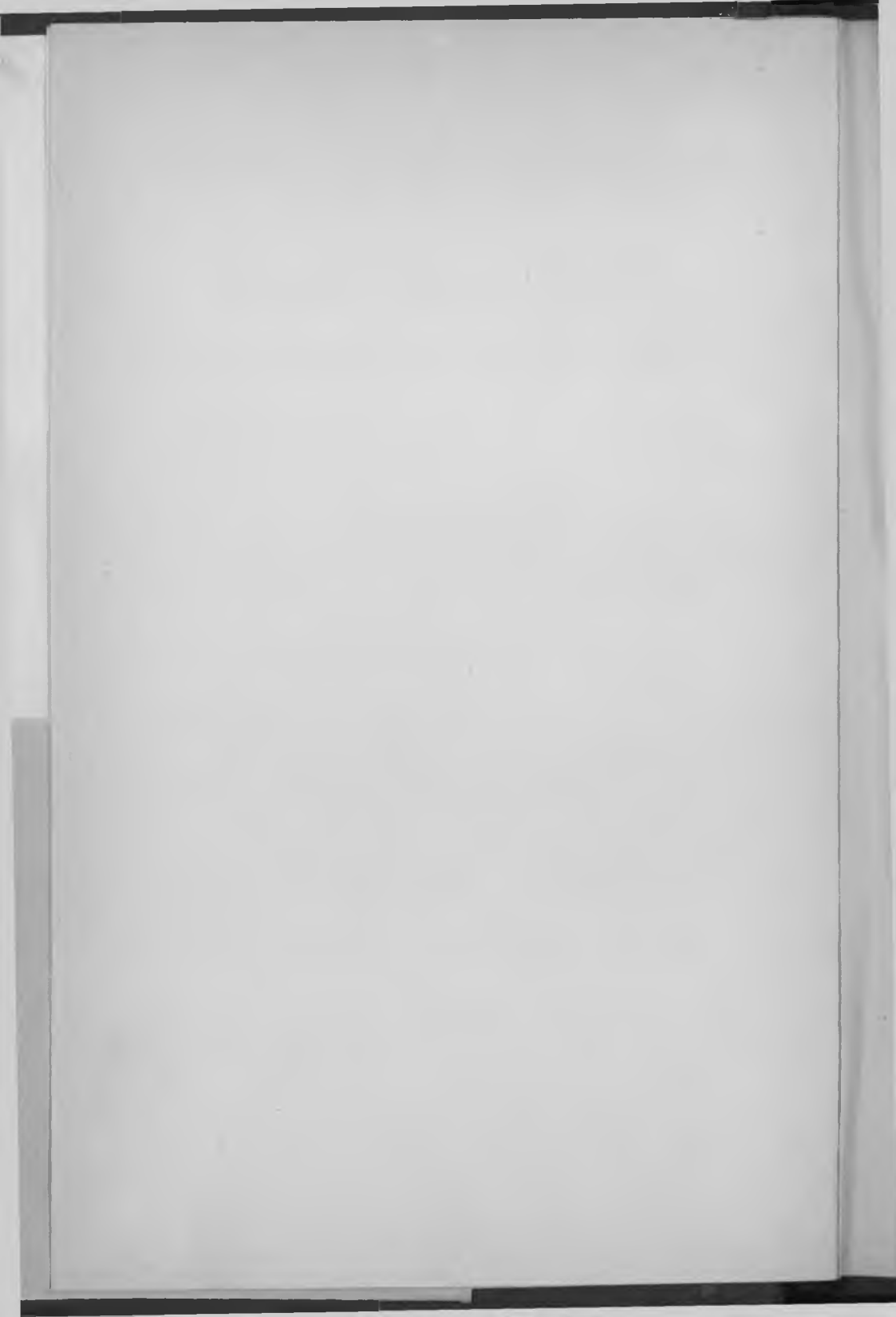
СССР НАРОДНЫЙ
ХОЗЯЙСТВЫН РАЗВИТИЖЫН
КЫМШЫ ПЯТИЛЕТНИЙ
П Л А Н

*ВКП(б)-н XVIII с'ездѣштѣ
доклад дѣ ваключительный шамак*

211
734

МАРИЙСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ИЗДАТЕЛЬСТВЫН
КЫРЫК-МАРЫ ФИЛИАЛ
1939

~~1111111111~~
1111111111

ЦИЛӘ САНДАЛЫКВЛАШТЫШ ПРОЛЕТАРИЙВЛӘ, УШНЫДА!

Мар.
Н/3-161

В. МОЛОТОВ

СССР НАРОДНЫЙ
ХОЗЯЙСТВЫН РАЗВИТИЖЫН
КЫМШЫ ПЯТИЛЕТНИЙ
П Л А Н

*ВКП(б)-н XVIII с'ездбиты
1939 ин 14—17 мартын йыттымбй доклад
дй заключительный шамак*

Инд. № 739

МАРИЙСКИЙ АССР ГОСИЗДАТЫН КЫРЫК-МАРЫ ФИЛИАЛ

1939

1000

1000

1000

1000

I. КОКШЫ ПЯТИЛЕТКЫН ИТОГВЛА

Тангвлә!

Тәләндә анжен ләктәш СССР народный хозяйствын развитиҗын кымшы пятилетний план представляймь. Тидь—народный хозяйство лүлтәлтмәшын, культура лүлтәлтмәшын, народын благосостояни лүлтәлтмәшын пиш кого программа ылеш. Ти программын фундаментешыҗы пәтәриш дон кокшы пятилетний планвләм выполняймәштә мәнмән сьнгьмәшнә, Советский Союзын труйшывлән сьнгьмәш ылеш.

Кымшы пятилетний план мә пырен кемьнә у периодлан соответствуя. Тьдә развитин уже у полосашкы, классдымы социалистический обществом строймашым завершаймашын дә социализм гьц коммунизмыш постепенны ванжымашын полосашкы СССР пырен кемьлән соответствуя. Ти великий задачым, полный коммунизмышкы ванжымаш задачым решьймәштә кымшы пятилетний план важнейший этапвлән ик важнейший этапшы лиэш. Ти делам ыштәш шагалаш—значит ышке анзылан сложный дә трудна задачывләм шьндәш.

Кымшы пятилетний план верц анзыкылаш кредәлмәшын трудностьвлә мәнмәм ак смущаеп. Ти у задачывләмәт ыштен сьнген шоктымналан полныйок мә ыняненә. Тидьлән порукажы—кокшы пятилеткым успешны выполняймәшнә ылеш.

Кокшы пятилеткын сьнгьмәшыҗы циләнән сьнзә анзылнына ылеш. Кокшы пятилеткын основной исторический задачиҗы выполняймь ылеш—цилә эксплуататорский классвләм полныйок ликвидируймь, эдем эдемьм эксплуатируймашым шачыктышы дә обществом эксплуаторвләш дә эксплуатируймывләш шелшә причинывләм повсезшок пәтәрымь. Тидь цилә, сек пәтәрижок,—производство средствывләш частный собственностью ликвидируймашын результатшы ылеш. Тидь тьдьн результатшы: мәнмән сәндәлыкьштәнә государственный дон кооперативно-колхозный социалистический собственность восторжествуен. Ти правило гьц исключениҗы ынде изи пыйырка величинам составляя, дә тьдьҗәт шукеш агыл викок пәтә. Халашты уже

пѣтѣри и веле агыл социалистический хозяйство дѣ Ышке составышкыжы рабочийвлѣ дон служащийвлѣм включайшы рабочий класс полныйок господствуя. Перви пачеш кодшы сола вашталтын. Колхозный строй пингѣдем шон дѣ коммунизмын могучий силашкыжы сѣрнѣлтѣн. Социализм—коммунизмын перуый фазыжы—мѣнмѣн сѣндѣлѣкѣштѣнѣ в основном уже строен шоктымы. Социалистический общество дѣ государствуын исторический завоеванивлѣжѣ великий Сталинский Конституциѣш законодательны закрепляймѣ ылыт.

Тидѣ цилѣ означая: мѣнмѣн общество Ынде икжѣк-иктѣжѣдон дружественный Ылѣшѣ кок класс гѣц, общий деладон, коммунизмын стройымаш деладон ушланалтшы рабочийвлѣ дон хресѣнвлѣ гѣц ылеш. Ти великий дела когон дѣ когон, цаткыды товарищество дон дружан основеш, коммунистический обществом активный дѣ сознательный стройшы СССР-ыштыш рабочийвлѣ дон хресѣнвлѣм лишѣлемдѣ дѣ ушен мѣя. СССР-ыштыш труйшы кок класс лоштыш граньвлѣ большы дѣ большы тенгеок Ыштѣлт мѣят, кыце ти классвлѣ дон советский обществоман пользеш умственный труддон занимайшы интеллигенци лошты граньвлѣжѣ олен-олен Ыштѣлт дѣ нѣтен мѣят.

Анжалда, мѣнмѣн сѣндѣлѣкѣштѣнѣ ма лиѣлтѣн.

Тебе, 1928 ин мѣ мам имееннѣ.

СССР населенин социальный состав 1928 ин

	Процентвлѣдон итог докы
1. Рабочийвлѣ дѣ служащийвлѣ	17
2. Колхозный крестьянство (кооперируймы кустарьвлѣдон иквѣреш)	3
3. Единоличник-хресѣнвлѣ дѣ кооперируйдымы кустарьвлѣ	73
4. Капиталистический элементвлѣ (нѣпманвлѣ, кулаквлѣ)	5
5. Мола населени (тыменьшѣвлѣ, арми, пенсионервлѣ дѣ молывлѣ)	2
Ц и л ѣ ж ы	100

Мѣнмѣн сѣндѣлѣкѣштѣ социалистический обществом фундаментым оптымаш пѣшѣ когоэмѣш тѣнгѣлмѣ годым СССР тенгелѣн кайын.

Тенгелѣннѣ, населенин тѣ частьшым, кыды социалистический хозяйствыдон целикомок связанный ылеш, нѣлшѣш гѣнѣ, вес семѣнѣжѣ, рабочийвлѣм, служащийвлѣм, колхозниквлѣм дѣ цилѣ мола населенин анжыктымы группым

нълмбкбй—цилӓ иквӓрешбйжбй населенин ти частьшы лу и перви СССР жительвлӓн 22 процентшым составлен, вес сембнжбй, населенин цилӓ составшын ныл пайышты ик пай гыцӓт чбдбй ылын. Населенин ныл пайышты кым пайжы тбнӓм эче частно-собственнический хозяйствышты ылын, а ти шотышты 5 процент нӓрбйжбй эксплуататорский элементвлӓ—нӓпманвлӓ дӓ кулаквлӓ ылыныт.

Кбзбйт мӓ донына совсемок вес картин ылеш. Пбйтӓриш дон кокшы пятилеткывлӓн успехвлӓ гишӓн мӓ такеш ана попы. Мӓнмӓн обществын социальный состав совсемок вашталтын.

Теве СССР населенин социальный состав гишӓн 1937 иштбйш данныйвлӓ.

СССР населенин социальный состав 1937 ин

	Процентвлӓдон итог докы
1. Рабочийвлӓ дон служащийвлӓ	35
2. Колхозный крестьянство (кооперируймы кустарь- влӓдон иквӓреш)	55
3. Единоличник-хресӓнбвлӓ дӓ кооперируйдымы кустарь- влӓ	6
4. Молы населени (тыменьшбйвлӓ, арми, пенсионервлӓ дӓ мольвлӓ)	4
Ц и л ӓ ж ы	100

Тенгелӓ СССР, мӓнмӓн социалистический общество, бнде каеш.

Тишец каеш: кокшы пятилетка пбйтбмӓшеш населенин 94 процентшбй социалистический, государственный дӓ колхозно-кооперативный хозяйствышты занятый рабочийвлӓ гыц, служащийвлӓ гыц дӓ хресӓнбвлӓ гыц ылын. Единоличник-хресӓнбвлӓ дӓ кооперируйдымы кустарьвлӓ 6 процент нӓрбй составленйт. Эксплоататорский элементвлӓ ликвидируймы ылыныт, мӓнмӓн земля влещ викок ямыныт.

Остатка лу и лошты мӓнмӓн обществын вашталтмашыжы первибшбй крестьянство колхозный крестьянствышкы сӓрнӓлт кемӓштбй дӓ СССР-ыштыш рабочий классын удельный весшы когон когоэммӓштбй бшкбймжбн раскыды выраженижым мон. 1928 ин мӓ донына рабочийвлӓ дон служащийвлӓ 17 процентым веле составленйт ылын, а 1937 инжбй населенин 35 процентым уже составленйт. Рабочийвлӓ дон служащийвлӓн удельный вес кок гӓнӓ когоэмбн. Халавлӓ дон промышленность ымбакыжымат кушкын мимбдон рабочий классын доляжы, хресӓнб населени соответствующий кбтбргым шотеш, со кушкын мӓй.

Малын мәнмән обществын техень вашталтмаш лин дә малын СССР-ышты эксплуататорский классвләм дә группывләм мә полныйок ликвидируен кердѣннә?

Пѣтәриок, седѣндон: кокшы пятилеткын главный дә решающий хозяйственный задачым—народный хозяйствышты технический реконструкцим завершаймы задачым успешны мә выполняеннә дә седѣндонжы солашты колхозный стройлан материально-технический базым ыштеннә.

Кокшешѣжѣ, седѣндон: мә, народный благосостояним дә труппывлән культурный уровеньым лүлтәш кердмѣннәм цилә ыштен шоктеннә.

Народный хозяйствын технический реконструкцижым успешны завершаймы гишән техень фактвлә попат.

Кокшы пятилетка лошты промышленность дон сола хозяйствын производственно-технический аппарат совсемок уэмѣн. 1937 ин, пѣтәриш дон кокшы пятилеткывлә лошты угѣц стройымы әль целиком реконструируймы предприятивлә гѣц лыкмы улы цилә промышленный продукция 80 процентымәт утла получаймы. Сельский хозяйствышты цилә действующий тракторвләм дә комбайнвләм 90 процент нәрѣжѣм кокшы пятилеткышты советский промышленность ыштен лыктын. Машиностроенин дә металлообработкын продукция, кокшы пятилеткышты кок пай утларак шукемдәш намечаймы гѣц почти кым пай нәрѣ шукемѣн, 1938 ин 1 январеш ма улы цилә станоквлән парк гѣц 50 процент утлажым кокшы пятилеткын ивлә лошты ыштен лыкмы. Промышленностьышты электроэнергидон рабочийын вооружаялтмашыжы 2.100 киловатт-час гѣц 4.370 киловатт-час якте в целом кушкын. Промышленностьын техень трудоемкий дә лелѣ пәшә процессвләм механизируймашты: уголь лыкмашты, нефтьым дә торфым добываймашты, кол ломашты дә молы техень пәшәвләшты задача в основном решѣмѣ ылеш.

Кокшы пятилеткын план семѣнь промышленностьын продукция 43 миллиард тәнгә гѣц 93 миллиард тәнгә якте шукемшәшлык ылын, лачокшы гѣнь 1937 ин промышленностьын продукцияжѣ 96 миллиард тәнгәшкѣ шон.

Кокшы пятилеткын план семѣнь мәнмән промышленностьын продукция 114 процентѣшкѣ шукемдѣмѣ лишәшлык ылын, лачокшы гѣнь тѣдѣ 121 процентѣшкѣ кушкын. Промышленность 1937 ин 1 апрелеш уже, вес семѣньжѣ 4 и дә 3 тѣлзѣшток уже, кокшы пятилеткын остатка иэш устанавливаймы уровеньѣшкѣ шон. Тенгеләнвлә, промышленность кокшы пятилеткым срок шомешкок выполняен.

Кокшы пятилеткын план семѣнь среднегодовой темп 16,5 процент определяймѣ ылын, лачокшы гѣнь 17,1 процентым и йѣде приростым мә ыштен шоктеннә. Тѣнге

гынъ, пландон пумы промышленный продукцин кушмаш темпвләм мә превышаеннә.

Пәлбәмән, промышленностын цилә отрасльвләшток пәшә ик ганьок успешны ыштәлте.

Лач кого успехвләжымок тяжелый промышленностышты—производствын средствывләм ыштәмәшты мә имееннә. Тиштәкен продукци кокты дә пелбә нәрбә (240 процент) кушкын дә планым пүлә утыдон тембмб: кокшы пятилеткым ти производствышты 122 процент выполняймб. Тенге гынәт, тяжелый индустрин кыды-тидбә важный отрасльвләшты планым пүлә выполняймб агыл: чугуун, уголь, нефть.

Потреблени предметвләм лыкмаш производствышты кок пай кушмашым (200 процентым) имеенә, хотя план полныок выполняймб агыл. Потреблени предметвләм лыкмаш производствышты, легкий промышленность неудовлетворительны пәшәм ыштәмдоң, план дорц 85 процентыш веле мә шонна, тенге гынәт, СССР Наркомпищепромын пищевой промышленность 113 процентыш шон, вес сембнжб, ышкбмжбн пятилетний планжым значительны утыдон темен.

Мә пәлдбйртен пушашлык ылына: кокшы пятилеткыштат тяжелый промышленностын кушмашыжы широкий потреблени предметвләм лыкшы промышленность гың пүлә чбнрәк кен. Главный причиныжы тидблән ти обстоятельство ылеш: кокшы пятилеткым выполняен мимб лошты промышленность развиваялтмы планышкы серьезный поправкывләм мәләннә пырташ попазен. Пбйтәриш пятилетка годшы ганьок, международный обстановкым анжен, оборонный промышленностын развиваялтмашын темпым мәләннә когоэмдәш керәл лин, дә ти шотышты—сездбшты Ворошилов тәнгын попымыжы гыцок тә пәледә—чбйдок агыл ыштен шоктымы. (Аплодисментвлә.) Тидбә тяжелый промышленностын подъемым, дә, икманяры, легкий промышленностын кушмаш темпвлә шотеш, пүлә когоэмдәш терген. Зато утларак агрессивный империалиствләм СССР докы смирнәрәк лиәш мә заставеннә. (Аплодисментвлә.) Тенге гынәт, признаеш келеш: тяжелый промышленность развиваймаш гишән анзыкылаат когон шытырланым годымок, широкий потребленилән керәл предметвләм ыштбшбй промышленностын цилә фронтге пүлә күшкб мә лүлтәл колгышашлык ылына.

Сельский хозяйствышты кокшы пятилетка лошты валовой продукци кушмашым иктәк-пеләк гәнә, 54 процентым мә имеенә. Мәнмән зерновой хозяйство известный Сталинский заданим успешны ыштен шоктен дә 1937 ин 7 миллиард пуд утла пбйрцбм пуән. Окончателный подсчет сембн 1937 ин киндбә урожай 7 миллиард 340 миллион пуд определяймб ылын. Зерновой киндбм постарымашты кок-

шы пятилеткын заданим утыдон темьмь. Хлопокым постарымашат тенгеок заданим утыдон темьмь: хлопок постарымах 78 миллион пуд гьц 157 миллион пуд якте кузен, вес семьньжь, кок гьнэ шукемьн. Сахарный свеклым постарымашты 66 миллион центнер гьц—признаях келеш, утлаок изи урожайын уровень гьц, 219 миллион центнер якте,—кым паят утла шукемьшым мь имеенэ. Утларак пачеш кодмашты итьн, кукуруза, кечь-нүшмь ылыт. Животноводствын продукция иктэк-пелэк гьнэ гьцят утларак, 54 процентьшкь шукемьн.

Сельский хозяйством механизирумаш делашты кого успехвлэм бьштен шоктымы. Сельский хозяйством тракторвлэдон дэ комбайнвлэдон снабжаймашты план утыдон темьмь. Технический уровеньдон дэ крупный производствын мощностьдон мьнмьн сельский хозяйство мир вьлнэ керекмахань сьндалькьн сельский хозяйство гьцят бнде анзылны шалга. Тьнге гьнят, хлопокым, итьнмь, кукурузым убирьймаш механизаци пачеш кодын.

Киндьм сдаймаш планым утыдон темен миэн, совхозвлэ пүлэ успехвлэм бьштен шоктенйт. Тенге гьнят, совхозвлэм когон рентабельныйвлэм бьштен шоктымаш эче анзыкылаш задача ылеш.

Народный хозяйством кушмаш транспорт успешны ровотаймылан, сек пьтэрижок железно-дорожный транспортлан, когонжок обязын ылеш, кыды перевозкышты бьшкьмьн пятилеткыжым 4 ишток выполняен дэ утыдон выполняен. Водный транспорт когон пачеш кодын. Цилэ сьнзэ анзылны автомобильный дон воздушный транспорт когон чьнэ кушкын.

Цилэ ти хозяйственный успехвлэштэ народный хозяйством технический реконструкцижым неуклонны проведен мимаш кайын пьлдьренен. Достигнутый уровень бнде ладнангаш уже лизш манын шанымашым тидь ак означайы. Как раз анешлэ ылеш. Мэ анзылнына анзыкыжымат промышленностьым дэ цилэ народный хозяйством технически вооружаен мимаш делашты изи веле агыл, но эчэят утла кого задачывлэ шалгат.

Народный потребление уровеньым кок пай дэ утларак лүлтьмдон труйшывлэн материально-культурный уровеньым лүлтьмаш кокшы пятилеткын план тенгеок выполняен шоктымы.

Тидь гишэн, сек пьтэриок, широкий потребление предметвлэм лыкмаш производство ти ивлэ лошты кок пай шукемьмаш фактшок попа. Шуки пиш важный промышленный продуктвлэм лыкмашты кок пай велеят агыл, но пүлэ кого кушмашым мэ имеенэ,—шамак толшы, сакыр бьштмашты, животный ум, колбасный изделивлэм бьштмашты, трикотажный производствышты, обувьым бьштмашты.

Рабочийвлә дон служащийвлән шот 18 процент кушмашты пәшә тәр фонд цилә народный хозяйствышты кокты дә пелбә гәнә кушкын, лымынжок: кокшы пятилеткын планышты 55 процентшкы шокташ намечаймы вәреш 151 процент якте кушкын. Рабочийвлән реальный пәшә тәрбештә кокшы пятилеткын ивлә лошты кок пай кушкын (101 процентшкы).

Рабочийвлән дә служащийвлән культурно-бытовой об-служиваниэш, вес семейнжы, просвещени дон здравоохранениэш государственный расходвлә 4,3 миллиард гың 14 миллиард тәнгәшкы кушкын, следовательно, кым гәнәят угла шукембнәт.

Кокшы пятилетка лошты колхозниквлән зажиточность пү-лә кушкын. Тиды колхозвлән дә колхозниквлән доходвлә кушмаш гыңок каеш. Тенгелә, колхозвлән оксала доходышты кокшы пятилетка ивлә лошты 4,6 миллиард гың 14,2 миллиард тәнгәшкы, вес семейнжы, кым гәнә гыңәт угла-рак шукембн. Колхозный дворвлән оксам пайылымаш, икпораткан шотлен, кокшы пятилеткын ивлә лошты кым пай дә пелбә гәнә шукембн. Колхозниквлән трудоднявләэш рас-пределяймә оксала доход ти ивлә лошты, айыртембнок техни-ческий культурвләм удымән районвләштә, 4,3 гәнә кушкын.

Населения благосостояни лүлтәлтмәшнә анжыктышы ик показател шотеш ти факт служен кердеш: сберегательный кассывләшкы оксам перегәш пиштәмәш 1 миллиард гың 4,5 миллиард тәнгә якте кушкын.

Населения культурный рост гишән ти фактвлә понат. Начальный дон средний школьвләштә тыменьшывлә 21,3 мил-лион гың 29,4 миллион эдем якте шукембн. Айыртембнок чынь средний школа кушкын, кышты тыменьшывлән шот 5—7 классвләштә кок гәнә, а 8—10 классвләштәжы 15 гәнә шукембн. Высший учебный заведенийвләштә тыменьшывлән шот 550 гыжем эдем якте шон. Мә донына вузвләштә гы-вәрә гыңәт большы эдем тыменеш, кынары циләжы ик вә-реш нәлбн: Германишты, Англишты, Францишты, Италиш-ты дә Японишты тыменьйт. Политико-просветительный пә-шә шәрлбмәш размах книгәвләм дә газетвләм лыкмаш ко-гон кушкын кемәштә, библиотекевлә дә киновлә, айырте-мбнок звуковой кино-установкывлә когон кушкын кемәш-тә йшке выраженижым мон. Мәнмән библиотекевләштәнә Советский Союзны 100 жителеш 75 книга вазеш, Германи-шты 1934 и годшы шотым нәлшәш гынь, кым паят угла шуку. Культурный строительство кушмаш темпвлә пиш ко-гонжок чынь техень республиквләштә Киргизишты, Казахста-нышты, Туркменистанышты, Таджикистанышты, Узбекиста-нышты, вес семейнжы, Советский Востокун народвлә доны ылыныт.

Здравоохранени пәшәштәт пүлә кого успехвләм йштен

шоктымы. Иктѳм келесенок ситѳ: лечебный койка шот кокшы пятилеткышты иктѳ дѳ пелѳ гѳнѳ шукемѳн.

Жилой у площадѳм 26,8 миллион квадратный метрым дейвишкы колтымы. Келесѳш келеш, ти шотышты кокшы пятилеткын план пѳлѳ темен шоктымы агыл.

Товарооборотышты кокшы пятилеткын ивлѳ лошты чѳдѳ агыл успехвлѳм ѳштен шоктымы. Иктѳм келесенок ситѳ: 1935 ин карточный система дѳ закрытый торговльн формывлѳ, пѳтѳри сыкырлан, варажы молы продтоварвлѳлѳн дѳ промтоварвлѳлѳнѳт отменяймѳ линѳт. Тидѳм мѳ промышленный продукции лѳкмѳш чѳнѳ кушкын кемѳдон дѳ сельский хозяйство когон кушкын кемѳдон веле ѳштен шоктен кердѳннѳ. Государственно-кооперативный торговльн оборотвлѳ 40 гѳц 126 миллиард тѳнгѳ якте кушкын кенѳт. Тидѳн результатеш колхозно-базарный торговльшты ценѳвлѳ когон шулдештѳнѳт. Тенге гѳнѳят, широкий потребленин хѳдѳрвлѳлѳн розничный ценѳвлѳм шулдештѳрѳш кокшы пятилеткышты намечаймы задачывлѳм мѳ ѳштен шоктыделна. Но, пѳлѳмѳн, кокшы пятилеткын ти заданым выполняен шоктыдымаш рабочийвлѳн дѳ служащийвлѳн заработный платым кокшы пятилеткышты намечаймы гѳц пѳлѳ когоэмдѳмдон дѳ тенгеок колхозвлѳн дѳ колхозниквлѳн оксала доход чѳнѳ кушкын кемѳдон леведѳлѳн.

Кокшы пятилеткын ивлѳ лошты советский народ выполняен шоктымы пѳшѳвлѳн значеним правильны оцениваяш лижѳ манын, кокшы пятилеткын итогвлѳм пѳтѳриш пятилеткын итогвлѳдон тѳрештѳрен анженѳ.

Народный хозяйствышты дѳ мѳнмѳн сѳндѳлѳкнѳн социалистический преобразоваништѳ мѳнмѳн пѳтѳришѳ пиш кого сѳнгѳмѳшнѳдон—пѳтѳриш пятилеткым выполняен шоктымнадон гордый лиѳш мѳ праваан ылына. Ти сѳнгѳмѳшнѳ, всемирно-исторический значениѳн ылшы событи гѳнѳы, цилѳ мир ѳѳр кѳдѳртен эртен.

Но кокшы пятилетка пѳтѳриш пятилетка гѳц шуку кѳшнѳ шалга.

Техень фактвлѳм хоть нѳлдѳ.

Пѳтѳриок. Народный доход кокшы пятилетка лошты кок гѳнѳ гѳцѳг шуку, точныйжок, 2,1 гѳнѳ когоэмѳн. Народный доход тенге пиш когон кушмашты кокшы пятилеткын хозяйственный успехвлѳлѳн ѳщий итогшы пумы ылеш.

Кокшешѳжѳ. Пѳтѳриш пятилеткышты у дѳ угѳц, веспачаш строймы стройкывлѳм—39 миллиард тѳнгѳшым дейстишкѳ пыртымы, кокшы пятилеткыштыжы—103 миллиард тѳнгѳшым стройкывлѳм дейстишкѳ колтымы, кыды пѳтѳриш пятилетка дорц 2,6 гѳнѳ шукеммѳшѳм пуа. Ти факт попа: Советский Союзышты анзыкыжымат народный хозяйством эчѳт когон, силан лѳлтѳл колташ кокшы пятилеткышты условим ѳштѳмѳ.

интелигенци лиялтын. Труйшывладон да социализмдон кровны ушналтшы ти интелигенци у общество да государство развиваялт, цаткыдем мимашын циля руко-водящий пашашты кого рольым мадеш. Хала дон сола лошты ылышы первиш противоположность важ гыцок пыдыр-тен колтымы ылеш, но ти классвля лошты существенный разница эче существую. Ти разница, сек пйтариок, седьндон улы, вет рабочийвля общенародный, государственно-социалистический характеран ылышы предприятывлашты занятый ылыт, хресаньвлажы—кооперативно-социалистический характерым имейшы колхозвляшты занятый ылыт. Ти кок классге—рабочий классшат да колхозный крестьянство-жат уже социалистический обществын классвля ылыт. Руководящий рольжы хотя рабочий класс вьлны, полный коммунизмом ышташ сек аңызлыны шалгышы да сек когон йамдылалт шошы класс вьлны ылеш гынят, крестьянство, ышке церотешыжы, у обществом строймашты, коммунизмом строймашты, пассивный рольым агыл, а активный рольым мадеш. Ти положени СССР-ын у Конституцишты и закрепляймы ылеш, кыдын пиш кого значенижы Сталин тангын лымдон айыраш литымля связын ылеш. (Бурный, продолжительный аплодисментвля.)

Бнде рабочийвля циланок да хресаньвлажат циланок манман обществон передовой эдемвля лин шоктымым означая вара? Уке; тидым эче ак означайы.

Рабочийвля лоштат передовой эдемвля да пачеш кодшы-вляат улы, уродвлажы гишан попашат уке. Тенгеок хресаньвля лоштыжат: передовой эдемвляат улы, пачеш кодшы-вляат улы. Конечно, пачеш кодшы-вля гыц худараквля-ят эче улы. Манман веремаштыш передовой эдемвля коммунизмын активный да самоотверженный строительвля, манман государством цаткыдемдым верц сек лучший боревля ылыт. Манман обществон ти передовой эдемвля паштекшы рабочийвлан да хресаньвлан кого массыжы уже сознательны кеа. Но рабочийвля лоштыжат, служащийвля гишан попымла агыл гынят, мелкобуржуазный привыкы-вля эче шуку улы. Техень эдемвляат чыдок агыл эче, кыды-вля государство гыц ышланьшты большырак тарвен нал-нешты, а варажы керек-ма тышты лижы. Седьндон государствын интересвля верц да манман предприятывлашты да учрежденивлашты трудын дисциплиным цаткыдемдым верц кредялмаш келеш, лодыр, разгильдяй да летунвладон кредялмаш керал ылеш. Хресаньвля лоштат тенгеок чыды агыл техень эдемвля ылыт, кыдывлалан государствын ин-тересвлашкы веле агыл, но ышкымыштын колхозыштын интересвлашкыт нимахань делаат уке, кыды-вля государст-во гыцат да колхоз гыцат большырак ышлан тарвен на-ляш шанат. Тиштакенат дисциплиным цаткыдемдымашты

дә воспитани делаштат серьезный мерәвлә керәлылыт. Техень мерәвләде, социалистический собственностью дә государством цаткыдемдём духеш труйшывләм воспитываймашты ровотам пыт кычен видёде, пачеш кодшы эдемвләм коммунизмын сознательный дә активный строительвләшкё сәрен шокташ акли.

Мәнмән силана тиштё ылеш: Советский Союзышты цилә делаштыжок мәнмән народын передовой эдемвлә тоным пуэн шалгат. Күвлә ылыт ти эдемвлә? Сознательный коммуниствлә, непартийный большевиквлә, стахановецвлә, колхозный передовиквлә, социалистический интеллигенци,— тева тё эдемвлә, тева у ёлёмәшым ёштёшё творецвлә! Шотыштыдон дә общественный значеништёдон нёнё каждый кечён кушкын мийт.

Остатка веремәштёш сек лёмлё ик явленижё мё донына социалистический соревнованин когон шәрлен кешё у формыжы—стахановский движени ылеш. Рабочийвлән сек ёрдё массыжы гёц ләктёнёт эдемвлә, кыдывлә производствын техником овладеваймаш образецвлән анжыктенёт дә цилә промышленностьышты передовой, видёшё рольым чёнь занимаен нәлёнёт. Ёшкёмёштёйн трудын когон күкшё производительностьдон, производительностьын организацим яжоэмдёмдон промышленностьышты у успехвләм ёштәш стахановецвлә корным анжыктен пуэнёт. Техень движениок когон дә когон колхозвләштәт шәрлен мий. Стахановец-рабочийвлә ёшкёмёштёйн славный делаштышты передовик-колхозниквләдон перекликаялтыт дә паштекёштё труйшы массым большы дә большы шыпшыт. Капитализм ылмашты нимахань техень стахановский движени ылта дә линжәт ак кердт.

Стахановский движени кокшы пятилеткын сек замечательный ик итогшы ылеш. Ти движеништё мәнмән силавлән кушмашым, нинён коммунистический сознательность кушмашым дә СССР-ышты у, эчәт когон славный успехвләм ёштен шоктымашлан гарантим мё ужына.

Сталинский кокшы пятилеткын итогвләжё техеньё ылыт.

II. СССР-ын ОСНОВНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ЗАДАЧА

Тә пәледә, тәнгвлә: успехвлә ёмёлкә монгырыматимеят. Успехвлә кынамжы уты увлеченивләмәт вызываят. Отрицаяш акли, кыды-тидё случайвләштё мё кёзёйтәт ти успехвләм критический агыл переоценкым именная. Седёндонек действительный фактвләштё разбираен ләктәш келеш.

Мә лачокшымат мәнмән промышленность кушмаш темп-вләдон капиталистический сәндәлбквләм поктен шонна дә эртен кеннә. Мә лачокшымат производствын техникодон тб сәндәлбквләм поктен шонна дә эртен кеннә. Ти кок достижениге громадный значеним имеют, но тидб, ма келеш, эче циләок агыл. Партин XVI съездышток эче 1930 ин Сталин тәнг предупреждаен: „промышленностьын развитин темпым тбдын развитин уровеньдон я р к а л а ш а к л и“, нинб совсемок различный вешәвлә ылыт; „передовой капиталистический сәндәлбквлә гыц мәнмән промышленностьнан развитин уровень шотышты мә дьявольски п а ч е ш к о д ы н н а“; „технико-экономический отношениишты капиталистический сәндәлбквләм поктен шоаш дә эртен кейш“ манын, промышленностьын развитиштб пиш когон күкшб темп-влә мәләннә керәл ылыт.

Тенгелән гбнят, кышты-тиштб мондаш тбнгәлбнбт: экономический отношенииштб, вес сембньжб, населенин ик эдемлән промышленный производство вацмаш размервлә шотышты кыды-тидб капиталистический сәндәлбквлә гыц мә эче пачеш кодына. Мондаш тбнгәлбнбт: собственны, иктә10—12 и веле шоэш, мә сәндәлбккнәм тбдын развитин первишб лап уровень гыц лүлтәш тбнгәл кердбннә. Мондаш тбнгәлбнбт: молы сәндәлбквлә гыц техень пачеш кодмашым ликвидируймаш гишән дела кей, кыды революци яктешб Российын ик курым гыцәт утлааш пачеш кодмашын результатшы ылеш. Тидб гишән мондаш нигыцейәт акли, дә бштен шоктымнаэш мә нигыцейәт ладнанг ана кердт.

СССР-ышты социализм стройымы, но в основном веле строен шоктымы. Мәләннә эче, СССР-ым настоящийок цилә керәлдон обеспечиваяш манын, мә донына цилә товарвлә ситәлыккок производымы лиштб манын, мә донына цилә продуктвлә утыдон ситәлык лиштб манын, технически веле агыл, но и экономически мәнмән сәндәлбккнәм техень уровеньшкб лүлтәл колташ, кыды сек передовой капиталистический сәндәлбквләлән бнжб уступайы веле агыл, но шуку күшнб шалгыжы манын, мәләннә шуку, пиш когон шуку ровотаяш келеш.

Развитин у полосашкы, социализм гыц коммунизмышкы постепенны ванжымаш полосашкы мә пырен кеннә. Но коммунизмышкы ванжымаш цилә продуктвләдон ситәлыккок улан ылмашым означая, мәжб эче тидб гыц мбндбрнб ылына. Коммунизмышкы ванжымаш сәндәлбккнәм технико-экономический уровеньым техень күкшбм означая, кыды экономически керек-махань сек развитый капиталистический сәндәлбккнәм кбзытшб уровеньым шуку эртәрә. Тбдб гыц ләктеш: СССР-ын экономический развитыштб у, пиш когонок важный ылшы задачывлә анзылны мә шалгенә.

Ти задачывлăжы, сек пйтăриок, тишец лăктыт: экономический развишты, вес сембнжы населенин ик эдемлăн ващы промышленный производствын размердон, сек развитый капиталистический сăндăлывлă гыц мă эче пачышты шалгенă. Тиды годымок тьдымăт упускаяш акли: СССР населенин шотшы США-н населеним пўлă шуку эртă, Германиян населеним кок гăнă гыцат угла эртă да, примерны, нъл гăнă Англиным, тенгеок Францинымăт, населени шотым эртă.

Тезисвлăэш дополняяш кыды-тиды цифрвлăм келесем. Теве соответствующий таблица.

СССР-ышты дă капиталистический сăндăлывлăшты промышленный продукцин главный видвлăм населенин ик эдем лозш производымаш гишăн

(СССР—1937 ин, молы сăндăлывлă—остатка публиковаймы данныйвлă мычкы)

		СССР	США	Германия	Англия	Франция	Япония
Электроэнергия	квт. ч	215	1160	735	608	490	421
Чугун	млгр.	86	292	234	183	189	30
Вурс		105	397	291	279	188	62
Каменный уголь		757	3429	3313	5165	1065	643
Цемент		32	156	173	154	86	60

Ти цифрвлă гыц каеш: населенин эдемвлă шотдон расчетым йштен, электроэнергим, чугуным, вурсым, каменный угольым, цементым добываймы производствышты мă серьезны пачеш кодынна. Тынăмок, ти производствывлăн развитим кўкшы уровеньыш шоктыде, машиностроенин, оборонный промышленностьын, транспортын у заводвлăм, фабриковлăм строймашын полный пеледмăшым обеспечиваяш акли. Ти цифрвлă гыцок тенгеок каеш: тяжелый промышленностьым развиваймашты хотя мă цилă ти игечывлă лошты ти дела верц шуку шытырланеннă гынят, кынары шуку эче мă донына ти пашă улы. Тенге гынят, келесăш келеш: тяжелый промышленностьын техень пиш крупный отрасльвлăйт улы, нефтяной теве, кыдыдон СССР, хотя Америкын Соединенный Штатвлă гыц когон кодеш гынят, Германиян, Франциян, Италим дă Японим, кышты нефть добываймаш почти ак производялт, шуку гăнă ниным эртă.

Широкий потребление предметам производимы промышленность развивают уровень жизни вопросом бытия де жальны. Трудят ма ужина: техень промышленный товарам—хлопчатобумажный да шерстяной тканьям, кожаный обувью, сакирым, пумагам, шавыньм да молы кды продуктам населения ик эдемля ващы производствы размердон СССР пачеш кодын.

Теве эче ик таблица:

**СССР-ышты да капиталистический
сандальквалышты промышленный продукция сек
главный видлям населения ик эдем лозш
производимышты гишан**

*(СССР—1937 ин, молы сандальквал—остатка публиковатьмы
даннымля мыкы)*

		СССР	США	Гер- мания	Анг- лия	Фран- ция	Япо- ния
Хлоп.-бумаж. тканьям	кв. метр.	16	53	свед. уке.	60	31	57
Шерстяной тканьям	метр.	0,6	2,8	свед. уке.	7,4	свед. уке.	свед. уке.
Кожаный обувь	пар	1	2,6	1,1	2,2	свед. уке.	свед. уке.
Пумага	кгр.	5	48	42	42	23	8
Сакир	„	14	12	29	8	21	17
Шавынь	„	3	12	7	11	10	свед. уке.

Малы вара, техень кого ровота ылы валецок да манман промышленностьнан кушмашын пиш кого темп ылы валецок, сек развитый капиталистический сандальквалышты экономически со эче ма пачеш кодына?

Ти вопросеш ответ раскыды ылеш. Седьондон, вет манман сандальквалышты шукердат агыл эче промышленный отношении пиш когонок пачеш кодшы ылы да, сандальквалышты населени когон шуку ылмашты, промышленный продукциям лыкшы производствы нормамля населения ик эдем лозш сандальквалышты утлаок чыды имеен. Эртышты ти кытык срокышты первы эртарен колтымы веремам сандальквалышты полныйок верстаен поспеен керде.

Ашындрьды, 1913 ин, тынамшы „Правда“ газетышты „Как увеличить размеры душевого потребления в России?“ статьяштыжы Ленин мам сирен. Буржуазный прессы наемный писаквалышты бичуен, Ленин сирен:

„Россия утлаок когон, нигнам ужтымыла шайылан кодшы, кыцызы да полудикий, производствы кызытышты

орудивлӓ шотышты Англин гыц нӓл гӓнӓ худан, Германин гыц вӓц гӓнӓ худан, Америкын гыц лу гӓнӓ худан оборудоваймы сӓндӓлыкеш кодеш.“

Тидӓм анжыктен миэн, властышты шалгышы Российын капиталиствлӓм дӓ помещиквлӓм, „Ышкӓмӓштӓн пӓзыр-нӓйкӓштӓдон куд пайышты вӓц пай населеним ницеташкы, а цилӓ сӓндӓлыкшӓм застошкы дӓ шумӓшкӓ осуждаймышты“ гишӓн шин шӓлӓтӓмлӓок Ленин лыпшен.

Ленин ти вопросышкы пачаш-пачаш миэн. Тӓ 1913 инок „Железо в крестьянском хозяйстве“ статьяштыжы тӓнӓмшӓй Российым тӓдӓ Венгридон тӓрештӓрен. Тӓдӓ тӓнӓм Венгрин экономика гишӓн, кышты Российыштышлаок властышты помещик-реакционервлӓ шалгенӓт, пиш поучительный фактвлӓм анжыктен пуэн. Ленин тӓнӓм устанавливаен: Венгрин 2,8 миллион крестьянский хозяйствын 2,5 миллион хозяйствыштыжы „безусловны пу дышлоан плугвлӓ, пу аратан ширевлӓ преобладаят дӓ почти пелӓжок пу шӓдӓбрӓн арававлӓ распространяймӓ ылыт.“ Дӓ тӓшӓкок Ленин приваен келесен: „Мӓнмӓн хресӓн хозяйствывлӓн сек кого большинствожын кӓцӓзӓлӓ Ълӓмӓш, примитивность дӓ заброшенность Венгриштӓш гыц эче несравненны когорак ылеш.“

Лачокшымат тенгеок и ылын.

Российышты промышленность махань уровеньӓштӓ тӓнӓм ылын?

Электроэнерги производство 1913 ин США-н гыц 17 гӓнӓ чӓдӓ, Германин гыц 5 гӓнӓ чӓдӓ населенин ик эдемлӓн вазын.

Чугун шӓрӓтӓмӓш 1913 ин населенин ик эдемлӓн США-н гыц 11 гӓнӓ чӓдӓ, Англин гыц 8 гӓнӓ чӓдӓ, Германин гыц 8 гӓнӓ чӓдӓ дӓ Францин гыц 4 гӓнӓ чӓдӓ ылын.

Вурс шӓрӓтӓмӓш 1913 ин населенин ик эдемлӓн США-н гыц 11 гӓнӓ чӓдӓ, Германин гыц 8 гӓнӓ чӓдӓ, Англин гыц 6 гӓнӓ чӓдӓ дӓ Францин гыц 4 гӓнӓ чӓдӓ ылын.

Каменный дӓ бурый угольым добываймаш (каменный угольышкы сӓрен шотлен) населенин ик эдемлӓн мӓнмӓн сӓндӓлыкшӓштӓнӓ 1913 ин Америкыштыш гыц 26 гӓнӓ чӓдӓ, Англиштыш гыц 31 гӓнӓ чӓдӓ, Германиштыш гыц 15 гӓнӓ чӓдӓ, Франциштыш гыц 5 гӓнӓ чӓдӓ ылын.

Теве махань лап уровеньӓштӓ революци якте Россия шалген. Властышты шалгышы помещиквлӓ дӓ капиталиствлӓ царизмын киддон мӓнмӓн народын пиш кого силавлӓжӓм цеплен пидӓн урденӓт дӓ ти силавлӓлӓн шӓрлӓш волям путелыт.

Айыртемӓн вниманим техень факт заслуживая: Россия тӓнӓм сек когоракын развитый капиталистический сӓндӓлыквлӓм поктен шоте велӓт агыл, а, анеш, сек важный пӓлӓ производствывлӓштӓ нӓнӓ гыц пачеш дӓ пачеш веле кодын миэн.

Теве чугун производствын 1900 да 1913 и годшы цифр-
влә.

Царский Россияшты чугун производство населенин ик
эдемлән 1900 ин Америкын Соединенный Штатвлән гыц 8
гәнә чыды ылын, 1913 инжы уже 11 гәнә чыдеш тды ко-
дын. Германидон төрештәрен гынь, Россияшты чугун
производство 1900 ин, примерны, 6 гәнә чыдын улны шал-
ген, 1913 инжы уже 8 гәнә чыдеш улән кодын. Францидон
төрештәрен гынь, 1900 ин 3 гәнә улны ылын, 1913 инжы
тды 4 гәнә улән кодын.

Вурс шотыштат техеньок ылын.

Пәләмән, күшнә анжыктымы пәтәриш статьяштыжы
Россия „со когон да когон пачеш кодын мимәш“ гишән да
„мә большы да большы пачеш кодына“ манын сирәмәштә
Ленин тинәм тревогыдон да когон негодованидон сирен.

Теве малын Октябрьский революци анзыцын самой, кы-
нам Россия империалистический войнадон крайность якте
ясышкы шоктымы ылын, „Грозящая катастрофа и как с
ней бороться“ статьяштыжы Ленин вопросым төрокок шын-
ден:

„Война техень кого кризисым йштен, народын мате-
риальный да моральный силажым тинәрышкы напрягаен,
цилә современный общественный организацилән техень
ударвләм йштен, да человечество айырымаш анзылан
лин шагалын: әль пәтен ямаш, әль, производствын сек
күкшәй способышкы йбәләк да пиш решительны ванжен
кейш манын, йшке судьбажым сек революционный клас-
слан кычыктен пуаш.

Исторический пүлә причинывлә гишән: Россия утла ко-
гон шайылан кодмы гишән, войнан айыртемән трудность-
влә тидылән тәкнәм гишән, царизм когон шун шомы
гишән, 1905 и годшы традицивлә пиш когон йлен кодмы
гишән Россияшты революци молы сәндәләйквләштәйш
гыц анзыц йләж пижын кен. Революци тидым йштен:
икманяр тәлзәйшток тды йшкәмжән политический
стройжыдон передовой сәндәләйквләм поктен шон.

Но тиды чыды. Война неумолимый ылеш, тды нима
йжәләйдеок вопросым шынә; либо ямын пәтәш, либо
передовой сәндәләйквләм поктен шоаш да ныным тенгеок
экономический әт эртен анзылтен кейш“.

Ленин вопросым туран шынден: „либо ямын пәтәш, ли-
бо передовой сәндәләйквләм поктен шоаш да ныным тен-
геок экономический әт эртен анзылтен кейш.“

Ужыда теве, большевиквлә анзылны изи агыл да куш-
тылгы агыл задача шалген, но большевиквлә трудностьвлә
гыц лүдән колтыделют. Властьшкы шагалмыкы, больше-
вистский парти ти задачым пиш кого энтузиазмдон решәш
тингәлән. Кызәйтшәй веремәэш чыдок агыл уже йштен

шоктымы. Молю сәндәләйквлә гыц революци яктешә позорны пачеш кодмаш вәреш, Советский Союз успешны и йыдеок йшкымжын промышленностьын развитижын уровнем утларак развитый капиталистический сәндәләйквлән уровень докы лишәлемден миә. Большевицкий революци молю сәндәләйквлә гыц позорны пачеш кодын кемәш гыц Российым спасаен. Тидә мәнмән промышленностьым күкшә уровеньшкы лүлтен. Тенге гынят, задача әче решен шоктымы агыл. Мә кызытат признайшашлык ылына: экономический отношеништә мә әче пачышты ылына, но тидәндон мә йненә мирейы дә ана мирейы.

Октябрь анзыц Ленин попымы, мәнмән сәндәләйкнән основной экономический задачым цилә хәлә шындәш веремә шон. СССР-ын основной экономический задачым: Европн сек развитый капиталистический сәндәләйквләм дә Америкын Соединенный Штатвләм экономический отношеништәт поктен шоаш дә әртен кеәш, ти задачым тиунешок окончательны практически решәш веремә шон. Ти задачым решәмбкына, цилә отношеништок СССР-ым мә мир вьлнбшә сек передовой сәндәләйкым йштенә. Политический отношеништә веле агыл, кыдым мә тагынамок уже йштен шоктеннә, производствын техникын уровень шотышты веле агыл, кыдымат мә уже йштен шоктеннә. Тидәндон СССР-ым мә экономический отношеништәт мир вьлнбшә пьтәриш вәрәш шагалтенә. Тынәм, лач тынәм веле, по-настоящему СССР развитиштә у эпохын значенижә, социалистический общество гыц коммунистический обществышкы ванжымаш эпохын значенижә пачылтеш.

Решающий капиталистический сәндәләйквләм экономически поктен шоаш дә әртен кеәш манын, практически мам йштен шокташ келеш?

Сталин тәнг йшкымжын докладыштыжы уже келесен, шамак толшы, чугуи производствышты ма тидәлән керәл ылеш. Мынь ти цифрвләм веспачаш келесем.

Чугун производствышты Англим эртәш манын, чугуи шьрәтәймәшым и йыде 25 миллион тоннышкы мә шоктышашлык ылына. Статяш толмы годым келесәш келеш, тидә кымшы пятилеткын задани гыц, кыдын семьн 1942 ин чугуи шьрәтәймәшым 22 миллион тоннышкы мә шоктышашлык ылына, когонжок пачеш ак код. Чугун производствышты Германим әртен кеәш манын, чугуи шьрәтәймәшым и йыде 40—45 миллион тоннышкы мälәннә шокташ келеш. Тидә, ужыда тебе, уже утларак кого масштабан задача ылеш. Экономически Америкын Соединенный Штатвләм әртен кеәш манын, и йыде чугуи шьрәтәймәшым 50—60 миллион тонн якте мälәннә шокташ келеш. Ужыда

теве, задача пиш кого масштабан ылеш,—кымшы пятилеткын пределвләм пүлә эртѳшѳи задача ылеш.

Вес примерѳм—электроэнерги гишән анжыктем.

Населенин ик эдемлән вацшы электроэнергим потребляймаштѳи кымшы пятилетка пѳтѳймашеш Францин кѳзѳѳштѳи уровнем СССР уже эртѳшѳашлык ылеш, но тѳдѳи эче Германин уровень гѳц иктѳи дѳ пелѳи гәнѳ улнѳи кодеш дѳ почти кым гәнѳ улнѳи Америкын Соединенный Штатвлѳштѳи электроэнергим потребляймашѳын кѳзѳѳштѳи уровень гѳц кодеш.

„Поктен шомаш дѳ эртен кемѳш“ задачым цилѳ хѳлѳ малын лѳймѳнок кѳзѳѳштѳи шѳндѳшѳашлык ылмынам объясняш келеш вѳл? Тидѳ шуку объясняйдеок раскыдын каеш.

Кѳзѳѳштѳи ѳнде мѳ донына промышленностьышты пиш ко-го техника накоплен шѳндѳшѳашлык ылеш дѳ анзыкыжым тидѳлән чѳнѳ развиваялташ возможность улы. Мѳ донына ѳнде техникыдон овладеваен шоктышы дѳ СССР-ын экономический силажы верц эчѳят когон серьезный у бойвлѳэш йѳмдѳи ылшы пиш шуку кадрвләнѳ улы. Мѳ донына, тилец пасна, уже окончательны социалистический общество лин шон, кыды ѳнде капиталистический сѳндѳлѳквлѳ гѳц экономически пачеш кодмашдон, керек тидѳ мѳнмѳн сѳндѳлѳкнѳн курымаш исторический кодмашын результат ылеш гѳнѳят, ѳнежѳи мирейѳи дѳ ак мирейѳи. Теве малын большевиквлән парти ти задачым решѳш тагачы кечѳш церотешок шѳндѳшѳашлык ылеш. Тидѳ годымок современный техникышты дѳ производствен технологиштѳи, тенгеок трудым организуймашын научный методвлѳштѳи ма улы яжожим мѳнмѳн сѳндѳлѳкѳштѳнѳ мѳ активны используйшашлык дѳ когон применяйшѳшлык ылына—тидѳ мѳнмѳн долгна ылеш. Тидѳләнѳн, цилѳ отношенивлѳшток молы сѳндѳлѳквлән опытым мѳ используйшашлык, по-большевицки используйшашлык ылына. СССР-ын основной экономический задачым йѳлѳрѳк решен шокташ палшен кердшѳжѳи цилѳ мѳнмѳн расчетышкы принимаймы лишѳшлык ылеш.

Вопрос тенгелән шѳндѳшѳашлык ылеш: промышленность кушмаш темпым, айыртемѳнок тяжелый промышленностьыным, кыды, остатка шотыштыжы, цилѳ народнѳи хозяйствын подъемым определяя, чѳнѳштѳрѳш стремлѳним тѳрвѳтен колташ келеш. Вопрос тенгелән шѳндѳшѳашлык ылеш: СССР-ын экономический уровеньжѳи ситѳлык аыл фактым сек кѳтѳк срокышты пѳтѳрѳшѳашләнѳн, большевиквлән дѳ мѳнмѳн сѳндѳлѳкѳштѳшш цилѳ честный эдемвлән стремлѳним тѳрвѳтен колташ келеш. Решающий капиталистический сѳндѳлѳквлѳдон СССР лошты экономический соревнованим шѳрѳшмѳи гишән вопрос шѳндѳшѳашлык ылеш. Вопросым международный почвышкы ваштен шагалтымы. Седѳндонат ти у

задачым честдон рещаш мәнмән стремленинә силанрак лишайшылык ылеш.

Сталин тәнг ышкымжын докладыштыжы попымы статян, ти задачым рещаш веремә келеш, чыдын шотленок, эче 10—15 и келеш, кок-кым пятилетка эче керәл. Кымшы пятилетний планым выполняймаш ти задачым шукыжымок предрещайшайшылык ылеш. Пусть ыне СССР дон капиталистический сәндәйләквлә лоштыш экономический соревнованин международный аренышты кымшы пятилетка мәнмән сынгымашнын знамбжы лиэш! (А плодисментвлә.)

III. НАРОДНЫЙ ХОЗЯЙСТВОМ ЫМБАКЫЖЫМАТ ЛҮЛТҮМӘШ ПЛАН

Кымшы пятилетний план пйтәришб дон кокшы пятилеткывлән продолжени ылеш. Тидын основыштыжы тб генеральный большевистский линимок ымбакыжымаат развиваймаш ылеш. Тйтб СССР-ым ымбакыжымаат индустриализируймаш лини последовательны проводялтеш, кыды мәнмән эртбшб хозяйственный успехвлән основа ылеш дә народный хозяйством ымбакыла, эчәт когон силан лүлтүмәшлән залог ылеш.

Кымшы пятилеткын план народный хозяйствын цилә отрасльвлән пиш кого подъемым обеспечивая. Айыртембнок чбнь мәнмән индустри дә, сек пйтәриок, тяжелый дон оборонный индустри күшкылә кеә. Решающий государственный задачывләм керәл сембнь учитываен миән, тбдб национальный республиквлән цилә экономический районвлән ымбакыла кушмашым обеспечивая. Ти планышты народный хозяйствын пасна частьвләжб развиваялтмашын основной лини гыц ләкшб увязка пуалтеш дә хозяйственный керәл запасвләм дә резерввләм ыштбмәш предусматриваялтеш. Кушкын кешб советский хозяйствын пиш кого масштабвлә ылмашты, соответствующий промышленный предпринимвләштб дә кбртни корневләштб ситәлык запас, маншаш, топливо моло уке гбнь, нормальны ровотаяш дә күшкылә планомерны кузен мимб корныдон кеаш акли. Но мәнмәннә кбзбтшб запасвлә веле агыл керәл ылыт. Тидб гыц пасна, топливын, электроэнергин, промышленный товарвлән дә продовольственный государственный запасвлә мәнмәннә керәл ылыт, кбртни корнын дә молы йиш транспортын соответствующий развити гишән мә уже ана попы. Тидын керәлжб гишән, айыртембнок СССР оборонын керәлвләм обеспечиваяш мәнмән обязанность ылмашты, доказываяш нуждажат уке.

Съезд анзылынш дискусси годым кымшы пятилетний план гишән тезисвлә сембнь чбдб агыл существенный за-

мечанивләм ыштымбы дә шуку поправкывләм дә дополне-
нивләм пыртымы. Ти замечанивләм, кымшы пятилетний
планын тезисвләм окончательны принимаемы годым, кыды-
тиды частьвләштѣжѣ шотыш нәләш лиэш. Колхозвлә ги-
шән вопросыштыжы тезисвләлән ыштымбы кыды-тиды до-
полненивләм, кыдывлә гишән мѣнь пақыла келесем, явны
принимаяш келеш.

Кымшы пятилетний план кокшы пятилетка планым вы-
полняймәштѣш кыды-тиды ситѣдѣмәшвләм специальны шо-
тыш нәлшәшлык. Примерлән электро-хозяйствыштыш де-
лавлән положенишкѣ анжыкташ лиэш.

Пәлымән, электроэнергим приозвождамаш план кокшы
пятилеткышты почти выполняен шоктымы ылеш,—96 про-
цент выполняймѣ. Но, вес вецѣнжѣ, тенгеок пәлымән, элек-
тروстанцивләм стройымаш план пеле веле выполняймѣ,—
55 процент веле. Следователны, электроэнерги производ-
ствышты кокшы пятилеткышты кушмаш электростанци-
вләм ик маняры утларак напрягаймы шотеш лиәлтѣн. Те-
хень положени ненормальный ылмаш анженок каеш. Тидѣ
народный хозяйствын развитим планируймашток серьезный
дефектвлә ылмашты веле лин кердѣн, а народный хозяй-
ствыланжы электроэнергидон тидѣм обеспечиваен шокты-
маш совсемок рещажущий значеним именя.

Делажы ти случайшты планируймаш недостатоквләштѣ
тѣнәрѣ агыл, кынары планым выполняймәш пәшәштѣш не-
достатоквләштѣ, вес семѣнжѣ, электростроительствын
ышкѣмжѣн недостатоквләштѣ дә энергооборудованин про-
изводство пачеш кодмашты ылеш, манын келесен кердѣт.
Но техень рассуждаймашым правильнеш признаш акли.
Планым выполняймәш ходым планировани шотыш ак нәл
гѣнь, планированим яжоэш шотлаш акли. Кабинетный,
ылымәш гѣц кѣрѣлт кешѣ техень планировани шулдәкән
ылеш. Планым выполняймәш ходым шотыш нәлтеок цифр-
вләлән таблица арам веле составляймәш—тиды планирова-
ни агыл. Таблицывләлән ышләнѣштѣ, мәнмән планвлә вы-
полняяттыт әль агеп, конечны, соикток ылеш, но мәләннә-
жѣ, плановый хозяйствым видѣшѣвләлән, тидѣ соикток
агыл. Планвлә мәләннә хозяйственный ровоташты правиль-
ный линим кычаш керәл ылыт. Планвлә мәләннә отрасль-

вләэш дә районвләэш, годвләэш дә кыттык периодвләэш, выполняямашты пасна частьвләдон дә сроквлә лошты правильный увязканвлә керәл ылыт. Планым фактически выполнен мимы результатвлә семын пасна отрасльвләшты, районвләшты дә планым выполняямаш сроквләшты төрлөмашвләм пырген мийш келеш. Планвлә мälәннә мәнмән хозяйственный ровотана видәлтмым проверяен мийш керәл ылыт. Планжы исполняямашым проверяен мимыдон связанный ак ли гын, тынäm тыды пумага лаштыкышкы, пусташкы сәрнәлтеш. Тиды мәнмән цилә хозяйственный организавләшкы, мәнмән цилә хозяйственный ровоташкына касая. Планвләм исполняямашым проверяймым серьезны шынден, хозяйственный ровотажымат дә планвләм составляймашыжымат мә яжоэмденә.

Планвләм исполняямашым проверяен мимашкы керәл вниманием мә донына обращаймы ылыт. Тидындон шоэн агыл, вредительский цельдон мәнмән врагвлә пользываенйт. Ти порядоквләм пытәрәш келеш, тынäm вара сәндәллыкнән хозяйственный йлөмашыштыжы мәнмән планвлә эчәйт кого рольым мадаш тынгәлыт. Планируймашты пәшәнә икманяры яжоэмным мә уже имеенә, но Госпланлан дә наркоматвләләнәт ти шотышты шуку эче ровотаяш келеш.

Кымшы пятилеткын пасна вопросвләшкы ванжем.

Кымшы пятилеткын план семын сәндәллыкнән народный доходшы (1926—1927 ивлә годшы ценәвләдон) 96 миллиард гыц 174 миллиард тәнгә якте, вес семынжы, 1,8 гәнә кушкеш. Тиды пытәриш кок пятилеткышты народный доход кушмаш темпвләлән в общем соответствуя. Пытәриш пятилеткышты народный доход тенгеок 1,8 гәнә кушкын; кокшы пятилеткышты тыды 2,1 гәнә кушкын. Но йшкымын действительный размервләжыдон кымшы пятилеткышты народный доходын кушмашыжы эртөш ивләштыш гыц шуку кого леш. Тенге тева, пытәриш пятилеткышты народный доходын прирост 20,5 миллиард тәнгәм составляен, кокшы пятилеткышты—50,5 миллиард тәнгәм. Тенгеләнлә, кок пятилеткышты, иквәреш йштен мәнмән сәндәллыкнән народный доход 71 миллиард тәнгәшкы кушкын. Ёшкеок ужыда, тиды чыды агыл. Но кымшы пятилеткын план семын народный доходын приростшы 78 мил-

лиард тӑнгӑм составлайшӑшык, вес семӑньжӑ, кок пятилеткышышым иквӑреш ыштым гыцӑт шукурак.

Ынде народный хозяйствын пасна отрасльвлӑшкӑ ванжем.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

СССР промышленностьын продукци объем 1942 иэш, кымшы пятилеткын остатка иэш, 1937 ин 95,5 миллиард тӑнгӑ вӑреш (1926—1927 ивлӑ годшы ценӑвлӑдон) 180 миллиард тӑнгӑш устанавливаялтеш, вес семӑньжӑ 88 процент прирост. Тенгелӑнлӑ, кымшы пятилеткышты промышленный продукцин прирост 84,5 миллиард тӑнгӑшым составляя, кыды пӑтӑриш кок пятилеткын, ныным иквӑреш нӑлын, промышленный продукцин приростым пӑлӑ эртӑ. Ти планым выполняен шоктымыкы, война яктешӑ веремӑ годшы гыц, примерны, 15 гӑнӑ большы промышленный продукци мӑ донына производялташ тӑнгӑлеш.

Промышленный продукцин средне-годовой кушмаш темп 13,5 процент устанавливаялтеш, вес семӑньжӑ, кокшы пятилетка годшы гыц икманяры чӑдӑрӑк. Тенге гынят, учитываеш келеш, вет промышленный продукцин приростын каждый процентшӑ, кокшы пятилетка пӑтӑмӑшеш 950 миллион тӑнгӑм составляймӑ вӑреш, кымшы пятилетка пӑтӑмӑшеш 1,8 миллиард тӑнгӑм составляя лиэш.

Широкий потреблени предметвлӑм производымаш средне-годовой приростым 11 процентым план предусматривая, а производствын средствывлӑм лыкмаштыжы—15 процент приростым предусматривая. Тидӑн результатеш, потреблени предметвлӑм производымаш пятилетка пӑтӑмӑшеш 1,7 гӑнӑ шукемшӑшык, а производствын средствывлӑм лыкмашыжы кок гӑнӑ шукемшӑшык, кыды цилӑ промышленностьын продукцин удельный весшым кокшы пятилетка пӑтӑмӑшеш 58 процент гыц кымшы пятилетка пӑтӑмӑшеш 62 процентш лӑлтӑ. Тишец каеш теке, широкий потреблени предметвлӑм производышы промышленность кушмаш темпом план когом предусматривая, дӑ тидӑ годымок тяжелый промышленность кушмашты эчӑт когон чӑнь кешӑ темпом предусматривая.

Производствен средстввләм производышы промышленностьын сек важный отрасльвлән основной заданивләжы техеный ылыт:

Производствен средстввләм производышы промышленностьын продукция кушмаш

	1937 и	1942 и	1942 и % ₀ / ₀ -дон 1937 и докы
Производствен средстввләм производымаш (1926—27 и годшы ценәвләдон, млрд. тәнгәдон)	55,2	112,0	203
Ты шотышты:			
1. Машиностроени дә металлообработка (млрд. тәнгәдон)	27,5	62,0	225
Ты шотышты:			
а) Металлорежущий станоквлә (тыж. штукдон)	36,0	70,0	194
б) Магистральный паровозвлә (условный „Э“ дон „СУ“ шкы переводен штукдон)	1581	2090	132
в) Магистр. товарный вагонвлә—2-х осный исчисленидон (тыжем штукдон)	58,8	90,0	153
г) Автомобильвлә (тыж. штукдон)	200,0	400,0	200
2. Электроэнерги (млрд. квт. цашон)	36,4	75,0	206
3. Каменный уголь (млн. тонндон)	127,3	230,0	181
4. Нефть газдон (млн. тонндон)	30,5	54,0	177
5. Торф (млн. тонндон)	23,8	49,0	206
6. Чугун (млн. тонндон)	14,5	22,0	152
7. Вурс (млн. тонндон)	17,7	28,0	158
8. Прокат трубавләдон дә слитоквлә гыц пококкывләдон (млн. тонндон)	13,0	21,0	162
9. Химия (млрд. тәнгәдон)	5,9	13,4	227
10. Цемент (млн. тонндон)	5,5	10,0	183
11. Деловой древесиным шыпштен лыкмаш (млн. м ³)	111,3	200,0	180
12. Пиломатериалвлә (млн. м ³)	28,8	45,0	156

Тенгеок потребленин предметвләм бытшыш промышленностьыштыш основной заданивлә гишән келесен пуэм.

Широкий потреблени предметвләм производьшы промышленностьын продукции кушмаш

	1937 и	1942 и	1942 и %/о%-дон 1937 и докы
Потреблени предметвләм произ- водьшмаш (1926—27 и годшы ценявләдон, млрд. тәнгәдон) .	40,3	68,0	169
1. НКТекстильпром	8,5	13,4	157
2. НКЛегпром	6,7	9,8	147
3. НКРыбный промышленность	0,8	1,4	169
4. НКМясной дә молочный про- мышленность	2,9	6,1	206
5. НКПищепром	9,1	15,0	164
6. НКЗаг	1,9	2,8	142
7. Промкоопераци (1932 и годшы ценявләдон)	13,2	26,4	200
<i>Производствын пасна видләжбәдон</i>			
а) Пумага (тәйжем тонндон) . . .	831,6	1.300,0	156
б) Хлопчато-бумажный тканьвлә (товарный суровьедон (млн. ме- трдон) циләжбә	3.442,4	4.900,0	142
в) Шерстяной тканьвлә (мл. ме- тр.), циләжбә	105,1	175,0	167
г) Кожаный обувь (млн. мыжыр- дон) циләжбә	164,2	235,0	143
д) Сақыр-песок (тәйжем тонндон)	2.421,0	3.500,0	144
е) Консерввлә (млн. условный банкывләдон)	873,0	1.800,0	206

Промышленность лүлтәлтмәштәй сәредий темп гыц күк-
шын техень отрасльвлә кымшы пятилеткышты развиваялт
кушшашлык ылт: машиностроени, электроэнерги, химиче-
ский промышленность, качественный вурсвлә дә кыды-тидй
весевлә.

Кымшы пятилеткым выполняймәшым обеспечиваямаш де-
лашты промышленностьын работниквлән основной задачи-
влә тидйвлә:

а) Машиностроени, черной дә цветной метал-
лургиштәй. Задача тиштәй ылеш: машиностроенин разви-
тим чынештәрәш дә, тидйндонжы, промышленностьын ыш-
кыжын, народный хозяйствын молы отрасльвлән дә сәндә-
лыкын оборонын технический вооружением анзыкыжым эчәйт
большы когөзмдймәшым обеспечиваяш. Машиностроеним

чынештären разиваймаш, сек пйтәриок, чернй металлургин—чугун, вурс, прокат, качественнй вурсвлә, кокшешыжы, цветной металлургин—той, алюминий, цинк, вулны, никель дә молы цветной металлвлән әчәйт кого подъемдон неразрывны связанный ылеш. Ти задачывлән группым решымәштйш успехвлә гыц СССР-ын основной экономический задачейм, утларак развитый капиталистический сәндәлыквләм экономический отношенииштәт тенгеок поктен шон эртен кемәш задачым решымәш нима гыцәт утла зависимый ылеш.

Машиностроенин пақыла развиваялтмаш задачывлә яреләжы технический политикын вопросвлә исключительны важный ылмым айыртемйн пәлдбртәш келеш. Мәләннәкерек-махань машиностроени керәл агыл, мировой техникын главный достиженйвлән уровеньштй полныйок шалгышы передовой машиностроенин развити мәләннә келеш. Мәләннә, шамак толшы, станоквләм ыштймәш производством проты когоэмдәш веле агыл, мәләннә станкостроеништй когон производительный дә специальный станоквләм, айыртемйнок автоматвлән дә полуавтоматвлән удельный весым решительны лүлтәл колтымашым обеспечиваяш келеш. Тидй машиностроенин молы цилә видвләшкәт отношениемя. Современнй техникын, современнй технический достиженйвлән уровень гыц мәнмән машиностроительный промышленностьнан пачеш кодмашым мә допусайшашлык ана ыл, техень пачеш кодмашкы ти делашты ышкымйм ладнангдарымаш дә ышкымйм когоэш ужмаш неизбежны видәт. Советский машиностроеништй технический политика современнй мировой техникын уровеньштй полныйок лижы, манын ыштәш келеш.

б) СССР-ын топливо дә энергетический база шотышты. Задача тиштй ылеш: остатка ивләштй пачеш киэн кодшы топливым, айыртемйнок уголь дон нефть добываймашым, большевистский темпвләдон анзыкыла тәрвәтен колташ дә электростроительство дон энергооборудованим ыштймәш производством чынь шәрен колташ. Топливный дә энергетический базын развити промышленностьын дә народный хозяйствын подъем гыц кодын ынжы шалгы веле агыл, а анзыц кешы дә нынблән пақыла развиваялташ цаткыды базым ыштен шалгышы лижы манын ыштәш келеш. Угольный шахтывләм дә нефтепромыселвләм стройымашты, тенгеок торфым дә сланецвләм добываймаштат пачеш киэн кодмашым ликвидируяш келеш. Электростроительством, угольно-нефтяной дә вообще топливный базым сәндәлыкнән цилә основной экономический районвләштй решительны дә йыле лүлтәл колтыде, народный хозяйством лүлтймәштйш молы пиш кого задачывләм решәш акли. Тидйде кымшы пятилеткым выполняймәшын здоровый основыжым обеспечиваяш акли. Транспортым

топливын пиш кого переброскывлдон загружаяш Ынжы ли манын, Подмосковный бассейнышты Уралын районвлашты, Дальний Востокушты да Средний Азишты угольым добываймашдон сек кукшы темпвлам обеспечиваяш келеш. Йыл дон Урал ло районушты нефтяной у базым— „Второй Бакум“ Ыштймаш делам первостепенный да неотложный государственный задачешотлаш. Газификацишты пачеш кодмашым пйтярэш келеш, природный да промышленный газвлам кымдан используймашым шарэш, тенгеок угольын подземный газификацим шарен колташ келеш; электростроительствышты изирак да средний электростанцивлам, теплостанцивлам да гидростанцивлам строймашкы пингбды курсым кычаш да тыгыды гидростанцивлам строймашлан кого ходым пуаш келеш.

в) Химический промышленностьышты. Задача тишты ылеш: химический промышленностьым да народный хозяйством химизируймашым чынештарен анзыкыла тарватен колташ, тидым Ышташ манман пиш кого возможностьвлан да сек лучший перспективывлан алы. Тиштакен кадрвлам цымырымаш да йамдылымаш айыртемэн ылеш. Химиквлан, инженервлан, техниквлан да рабочийвлан кадрвлам яжон организуймаш, да наукун эдемвлам химический промышленностьын развитижын делашкы да усовершенствованный процессвлам пыртен мимашкы кымдан привлекаен мимаш „кымшы пятилетка—химия пятилетка“ лозунгым ыполняймашым обеспечивайшашлык ылеш.

г) Широкий потребление товаровлам производымашты. Задача тишты ылеш: легкий, пищевой да местный промышленностьын цила отрасльлам развиваен, широкий потребление товаровлам лыкмашым пыт шарен колташ. Текстильный промышленностьын подъемым цила статья чынештарэш келеш, тидын сырьежы—хлопок промышленный переработка гыц шуку анзылны кеа. Ти пашашты местный партийный, советский, профсоюзный организацивлан сек полный участишты широкий потребление товаровлам лыкмаштыш подъемым когон чынештарен келтишашлык ылеш.

д) Промышленностьын техень отрасльлашты, кыдывла айыртемёнок кизн кодынты: лесной промышленностьышты, стройматериалын производствышты, рыбный промышленностьышты да мола кыды-тидывлашты, серьезный да срочный меравлам принимаеш келеш. Передовой техникым пыргымаш, трудым правильны организуймашым обеспечиваймаш да передовой, лучший работниквлан организованный поощрением Ыштймаш ти отрасльлашты пачеш кодмым ликвидируймаш задачым успешно решймашым обеспечивает.

е) Промышленностьын цилә отрасльвләштәй келеш:

пәйтәриок, руководительвлән—коммуниствлән дә беспартийныйвлән, нәйнәлән поручаймы дела верц, пәшән настоящий большевистский деловитость верц ответственностьым лүлтәш, кыды ылмашты кадрвләм подбирәймәш дә исполнением фактически проверен мимәш руководительвлән вниманин центрәштәй соок шалгат;

кокшешәйжә, трудын производительностьым лүлтәймәш верц, трудовой дисциплина цаткыдемдәймәш верц, социалистический соревнованим дә стахановский движеним развиваймәш верц кредәлмәшбәй когәзмәш;

кымшешәйжә, промышленный продукция себестоимостьты снижением бәштен шокташ дә промышленностьын цилә отрасльвләштәй продукция качеством лүлтен шоктым верц пыток кредәләш.

Промышленный наркоматвләштәй, нинәйм разукрупняймәш шотышты, остатка веремән реорганизацим проводымәш наркоматвлән руководством предпринимлә докы лишемдә дә мәнмән промышленностьым анзыкыжымат лүлтен шалгымашты положительный рольым мадшашлык ылең.

2. СЕЛЬСКИЙ ХОЗЯЙСТВЫШТЫ

Цилә сельский хозяйствышты продукция кушмашым кокшы пятилетка пәйтәйм годшы 20,1 миллиард тәнгәш гәңц (1926—1927 и годшы ценәвләдон) кымшы пятилетка пәйтәймәшеш 30,5 миллиард тәнгәшкә, вес сембәнжә, кушмашым 52 процентбәшкә шокташ кымшы пятилетний план устанавливая.

Сельский хозяйствын пасна отрасльвләжә кыце кушкыт? Зерновой культурвләштәй урожайностьым 27 процент когәзмәш план намечая. Значит, кымшы пятилетка пәйтәймәшеш зерновойвлән урожайым, примерны, 8 миллиард пудым мә постарышашлык ылына. Ти задачым решәш силана ситә вара? Мане, ситә. Тидә тәшеңок каеш: 1937 инок уже, последний подсчетвлә сембән, киндә урожайым 7 миллиард 340 миллион пудым мә получаенә. Тидәндонжы зерновойвлән урожайым 7—8 миллиард пудышкы шокташ Сталинский заданим в основном мә выполняенә. Яжон ротовоенә гәнь, 8 миллиард пуд киндәйм погымәш заданимәт полныйок наверняка выполняенә. Зерновойвлән урожай гишән күшнәй анжыктымы цифрвләм оцениваяш манын, әшәндәрәш келеш, вет война анзыл ивлән вәңц и лошты средний урожай 4 миллиард пуд гәңц изиш веле шукуракым составляен.

Технический культурвләштәй кымшы пятилетка

1942 иэш техень заданивләм намечая: хлопок-сырецдон—поливной хлопокын урожайность гектареш 19 центнер ылмашты 32,9 миллион центнерйшкй урожайым шокташ, кыды 28 процент продукци кушмашым означая; сахарный свеклышты, урожайность ик гектареш 250 центнер ылмашты, 300 миллион центнер урожайым погаш, кыды 37,2 процент продукци кушмашым означая; итйн-сарымышты, урожайность ик гектареш 4,6 центнер ылмашты, 8,5 миллион центнерйшкй урожайым шокташ, кыды 49 процент продукци кушмашым означая. Техень культурвлән: кечй-нүшмйн, кйнен, кукурузын, каучуконосвлән, новолубяный культурвлән урожайностьмат лүлтәл колташ келеш. Садоводство дә виноградарство күшкйлә когон кузен кешәшлык. Субтропический культурвләлән, чайлән, цитрусовыйвләлән, шелководствылан пакылашы кого подъемым обеспечиваяш келеш. Кого халавлә ййр, ти халавләм туридон дә овощьвләдон, а лимй семейн, тенгеок пайдон дә шйшердонат снабжаймашым полныйок обеспечиваен кердшй картофельно-овощной дә животноводческий базывләм йштәш келеш.

Мәнмән сельский хозяйствыштына колхозный трудлан күшкйлә кузаш пиш когон яжо возможностьвлә линйт. Ти отношеништы сек кого интересйжымок мәнмән хлопководствыштыш пример анжыкта. Государство, Сталин тәнгйн инициативыдон, хлопок сдаймашым когөэмдймәшеш 1935 ин специальный премивләм назначаенәт, кйтйк срокышток пиш кого успехвләм мә йштен шоктеннә. Лачокшымат, 1934 ин СССР-ышты хлопокым постарымаш циләжй 12 миллион центнер ылын, 1936 инжй уже 24 миллион центнерыш шон. Кок и лошты хлопок постарымаш кок гәнә шукемйн. Тидй случайный кушмаш агылжы тишецок каеш: остатка ивләштйжәт хлопок урожайность дә валовой сборжат цярнйдеок со кушкын миән.

Теве СССР-ышты хлопокым йәмдйлымәшты основной производитель ылышы Узбекский ССР мычкы остатка вйц и лоштыш ултрак подробный цифрвлә.

Узбекский ССР-ышты хлопок-сырецйн урожайность дә валовой сбор

И в л я	Урожайность центнердон ик газш	Валовой сбор (тйжем цнт.)
1934	7,9	7 380
1935	11,6	10 828
1936	16,2	15 161
1937	16,1	15 279
1938	16,4	15 042

Ти данныйвлӓ гыц каеш, кыце Узбекистанышты ти вӓц и лошты хлопок урожайность кушкын. 1934 ин Узбекистанышты хлопок урожай ик гектар гыц 7,9 центнер ылын, 1935 ин—11,6 центнер, 1936 ин—16,2 центнер, 1937 ин—16,1 центнер, 1938 ин—16,4 центнер. Тиды уже пасна эдемвлӓн алы пасна группа работнивлӓн успех агыл. Сӓнгӓмӓш тиды узбекский народын ылеш, кыды делашок анжыктен, махань пиш кого силавлӓ мӓнмӓн колхозвлӓштӓнӓ ылыт. (А плодисментвлӓ.)

Тенгеок Азербайджанышты, Туркменистанышты, Таджикистанышты дӓ тилец пасна Украинӓштӓт хлопок йӓмдӓльмӓштӓ техень успехвлӓ ылмыдон мӓнмӓн сӓндӓлькӓштӓнӓ хлопковый проблема ӓнде решӓмӓ. СССР-ын текстильный промышленность хлопкодон обеспечиваймы веле агыл, но уже тиды перерабатываен шоктен ак кердт. Колхозвлӓ уке ылыт ылгецы, техень чудесавлӓ лин ак кердтеп ылын. (А плодисментвлӓ.) Но колхозный строй, сельско-хозяйственный машинӓвлӓдон, тракторвлӓдон дӓ минеральный удобренивлӓдон государствын палшыкеш опираялт, делам совсемок у рельсышкы сӓрӓл колтен.

Хлопкодон пример сельский хозяйствын цила работнивлӓм тумаялаш заставышлык ылеш. Ти пример анжыкта: сельский хозяйствышты трудын производительностьым лӓлтӓш, пӓльмӓн, хлопковый нырвлӓштӓ веле агыл, мӓ донына пиш когон яжо, перви ылтымы возможностьвлӓ линӓт. Колхозвлӓ цаткыдем шомы годшен, сельский хозяйствым лӓлтӓмӓштӓ нӓнӓ ышкӓмӓштӓн настоящий силаштым анжыкташ тӓнгӓльнӓт. Цила тиды анжыкта: сельский хозяйствышты кымшы пятилеткын кого заданивлӓм мӓ обеспечиваен кердӓнӓ дӓ тиды ыштӓшӓшлык ылына.

Мӓнмӓн сельский хозяйствын пакула лӓлтӓлтмӓш базы жы техень ылеш:

пӓтӓриок, сельский хозяйствым пакула механизируймаш, тидын комплексность тракторвлӓм тракторно-прицепной инвентарьдон обязательны дӓ полныйок обеспечиваймаш, технический культурвлӓштӓ механизаци делам подтягиваймаш;

кокшешӓжӓ, агротехнический мероприятиявлӓм проводы-маш пӓшӓм когӓмдӓмӓш дӓ семенной делам яжоэмдым верц айыртемӓнок шытырланымаш;

кымшешӓжӓ, сельский хозяйствышкы удобренин правильный системым пыртымаш, минеральный удобренидон снабжаймаш делам лӓлтӓмӓш дӓ сельский хозяйствышты химизацим вообще развиваймаш;

нӓльмшешӓжӓ, правильный севооборотышкы ванжымаш, значит, землеустроительный делавлӓштӓ керӓл порядоком ыштӓмӓш.

Животноводствышты кымшы пятилеткын план,

сельско-хозяйственный культурвләдон төрештәренжй, продукция темп когоракын кушмаш темпдон отличаялтеш. Имни шот кымшы пятилеткын ивлә лошты 35 процент, шуран вольк—40 процент, саснавля—100 процент, шарык—110 процент шукемшайшык. Животноводствын техень чынь кушмашын основной предпосылкылан планышты проектируймы кормовой базы когон кушмаш ылеш. Кормовой культурвләм үдём площадьвлә кымшы пятилетка пйтымшеш 10,6 миллион гектар гыц 23,6 миллион гектар якте шукемйт, кыды 123 процентым угыц кушмашым пуа. Киндй гишән задача уже решймй ылешят, живодноводство гишән задачымат кымшы пятилеткышты СССР окончательны решймшайшык ылеш.

Мәнмән совхозвлә кымшы пятилеткышты когон производительный дә когон доходный хозяйствывләшкй окончательны сәрнәлтшайшык ылыт. Нивй делашток образцовый сельский хозяйствын пример лишайшык ылыт.

Сельский хозяйствын лүлтәлтмәштй тене пачылтшашлык Всесоюзный Сельско-Хозяйственный Выставка организуйшы кого рольым мадшашлык ылеш. Ти выставкышты сельский хозяйствын цилә отрасльвләштйш передовиквлә участим принимают. Но делагы тиштәкен веле агыл. Всесоюзный Сельско-Хозяйственный Выставкашты участвуяш правам получаяш колхозвләлән, МТС-вләлән дә совхозвләлән, тенгеок сельский хозяйствын работниквлән пасна категоривләлән определенный показателывләм устанавливаймы, ти показательвләжым культурвләдон, отрасльвләдон дә сельско-хозяйственный зонывләдон дифференцируен устанавливаймы. Ти показательвлә тенгелән устанавливаймы ылыт: колхозвлән дә совхозвлән цилә массыдон тидйвләм выполняймыдон мә донына сельский хозяйствышты кымшы пятилетка планын заданивләм выполняймй веле агыл, но утыдон выполняймым обеспечиваймы лиэш. Тенгеләнлә, Всесоюзный Сельско-Хозяйственный Выставка сельский хозяйствым лүлтәш целый программым пуа. Тидй сельский хозяйствыштыш передовиквләм цилә Союз кымдыкеш лымлештәрймәш делалан, нйнын пәшәштйн сек яжо примервләм лымлештәрймлән дә шәрймлән служышашлык. Ти выставка колхозвлә, МТС-влә дә совхозвлә лошты, районвлә, областьвлә дә республикывлә лошты соревнованим тәрвәтбшайшык. Сельский хозяйствын пақыла лүлтәлтмём организуймашты дә кымшы пятилеткын заданивләм выполняймәштй выставка кого рольым мадын кердеш дә мадшашлык ылеш.

Иктә кок шамакым ик кого вопрос гишән—колхозвлә гишән эче келесем.

Мә донына колхозный руководствын организационный делавлә шуку случайшты серьезны запущенный ылыт. Случайны агыл, сельско-хозяйственный артельын Уставым

нарушаймашвлӓ ваштареш кредӓлмӓ штӓпӓлӓ мерӓвлӓм остатка веремӓн принимаяш попазен. Чуждый дӓ тӓрок вредительский элементвлӓн влияниде агыл кыды случайвлӓштӓ колхозниквлӓн подсобный хозяйствывлӓн интересвлӓм колхозын интерес ваштареш шагалташ тӓнгӓлӓнӓт. А вет, Ышкӓмӓн Ылӓмӓшӓм пакыла яжоэмдӓш хресӓнвлӓн ик тӓр корны веле—колхозвлӓм цаткыдемдӓмӓш большевистский корны веле улы. (А плодисментвлӓ.) Сельско-хозяйственный артельын Уставым нарушаймашым ликвидироваш келеш, колхозниквлӓн приусадебный землям дӓ индивидуальный вольным нормышкы шӓндӓш, колхозный собственность верц, колхозым цаткыдемдӓмӓш верц шытырланымашым пӓтӓриш вӓрӓш шӓндӓш келеш. Тӓнӓм колхозниквлӓн подсобный хозяйствыжат правильны развиваялташ тӓнгӓлеш. Сельский хозяйствын пакыла лӓлтӓлтмӓш корны, мӓнмӓн сӓндӓлӓкӓштӓ продуктивлӓн изобили, цилӓ колхозниквлӓн зажиточный дӓ культурный Ылӓмӓшӓм Ыштӓмӓш корны тиштӓкен ылеш. Колхозный дисциплины дӓ трудны производительностьын вопросвлӓ тенгеок южнамжы всемокс шуэн колтымы ылыт. Керӓл агыл ли техень вопросым шӓндӓш: техень положени маняры нормальный ылеш, кынам колхозвлӓштӓ чӓдӓ агыл техень колхозниквлӓ улы,—лӓмӓштӓдон веле „колхозниквлӓ“,—кыдывлӓн год мычки ик трудоденьштӓт уке, ӓль, улы гӓнят, манаш лиэш, „лӓмӓн веле“, иктӓ 20—30 трудоденьштӓ улы? Нинӓвлӓ настоящий колхозник ылыт ли дӓ колхозвлӓлӓн дӓ колхозниквлӓлӓн государство Ыштӓмӓш преимуществывлӓдон нӓнӓ пользывайшашлык ылыт ли? Дӓ эче ик вопрос. Трудны производительностьым лӓлтӓмӓштӓ дӓ сельский хозяйствын подӓемышты колхозвлӓштӓ звеновлӓм Ыштӓмӓш уже кого значеним имея. Кӓзӓт эче звеновой организаци изи часть колхозвлӓштӓ веле ылеш. А вет, ти дела опытдон оправдаймы ылеш дӓ колхозвлӓштӓ кымдан шӓрен колтымашым тергӓ. Ти замечанивлӓ семӓн, мӓлӓм чучеш, кымшы пятилетка гишӓн лыкмы тезисвлӓшкӓи дополненивлӓм пырташ попаза лиэш.

3. ТРАНСПОРТ ДОН СВЯЗЬ

Советский Союзыштыш народный хозяйствын пиш кого общий кушмаш дӓ сӓндӓлӓкӓн экономический Ылӓмӓшӓш мӓндӓр районвлӓм когон пыртымаш транспорт азылан, айыртемӓнок кӓртни-корны транспорт азылан кого у тергӓмӓшвлӓм шӓндӓт. Тидым келесенок ситӓ: шамак толшы, 1937 ин грузооборотын 90 процентшым кӓртни-корны транспорт выполняен, 8 процентым—речной транспорт дӓ 2 процентым веле—автотранспорт.

Кымшы пятилеткын план сембнь кбртни корнывлштб грузооборот размер 355 миллиард гбц 510 миллиард тонно-километрбш шукемеш, вес сембньжб 44 процент кушкеш, а цилб грузооборотшы 52 процент кушкеш. Тб верембнок промышленность дон сельский хозяйствын валовой продукции ти период лошты 82 процент кушкеш. Тишец лбктеш, кбртни-корны транспортым разгружаш манын, мб решительный мербвлбм принимайшашлык ылына дб водный дон автомобильный транспортым используемашым яжоэмдбшашлык ылына. Тишец тенгеок встречный дб мбндбрц шыпштымашвлбм кыды-тидбжбм решительны кббртбш кербл лбктеш. Промышленность дон сельский хозяйствын производством дб строительством правильны планируемашты, соответствующий производством вбрбшток организуен миэн, шыпштымашвлбм шукужым мб кббртен кердбнб. Тишкб пырат: вбрбштбш уголым добываемашым развиваемаш, Сибирь гбц сбндблбкнбн Европейский частыш лес шыпштымашым цбрбмбш, ик область гбц весбш турим дб овощвлбм шыпштымашым запрещаемаш дб молы весбвлб.

Вес вецбнжб, кбртни-корны транспортын технический базыжым пақыла пблб когоэмдбш келеш. Кбртни корнывлбн ик километреш нарузка мб донна относительны кушкбш ылеш. Теке, США-н кбртни корнывлштбш ик километр корнеш годовой нарузка 1,9 миллион тонн груз вазеш, а мб доннажы кокшы пятилетка пбббшбш годымок уже 4,2 миллион тонн ылын. Тенге гбнб, мб донна ик километр корны дб подвижной составшат пблб большырак используялтыт. Кбртни корнын материально-технический базым цаткыдемдбмбш планышты тидбм шотыш нблбш келеш. Кбртни-корны строительством шбрбмбш кокшы пятилеткыштыш 3 тбжем километр вбреш 11 тбжем километр нбрбш у кбртни корнывлбм ходыш колтымашым обеспечивайшашлык. Кокшы корнывлбм бштымбш 8 тбжем километр, электрофицируемаш—1.840 километр лишбшлык. Локомотиввлбн парк 7.370 единицыдон шукемдбмбш лишбшлык, ти шотышты, когонжок, кого силан паровозвлбдон дб, айыртембнок, конденсационный паровозвлбдон шукемдбмбш лишбшлык. Вагонный парк 178 тбжем нбл шббббрбн грузовой дб 12 тбжем пассажирский вагондон шукемдбмбш лишбшлык. Товарный паркын вагонвлбм автосцепкыдон—300 тбжем вагоном, автотормозвлбдон—200 тбжем вагоном оборудоваш келеш.

Водный транспортын пачеш кодмашым ликвидируемаш дб народный хозяйством обслуживаемашты, айыртембнок массовый грузвлбм: лесбм, киндбм, уголым дб нефтым шыпштымашты тбдбн рольжым когоэмдбмбш пақыла отложаш литбмбш дела ылеш.

Северный Морской Путь кымшы пятилеткышты нормальны дейтуйшы, Дальний Востокдон планомерный связь кычымашым обеспечивайшы тангыж корны лишашлык.

Автомобильный транспортын значенижы чынь когоэмеш. Автомобильный парк кымшы пятилетка пыйтэмаше 570 тыйжем гыц 1.700 тыйжемашкы шукемеш. Кымшы пятилетка лошты 2 миллион нэрй шофервлэм тымден йамдблэш келеш. Автомобильный паркым используймашыжымат пүлэ яжоэмдэш келеш.

Мәнмән гражданский авиацият тенгеок чынь кушкеш, но, пожалуй, Ышке ровоташтыжы шайшала ылмашдон страдая. Тидылән основной государственной линивлэшкы сосредоточиваялташ келеш да трассын технический оборудованижым керал кукшыбышкы лүлтәл колташ келеш.

Связь развиваялтмаш дела мәнмән условиштй государственной пиш кого значеним имея. Тй нүжвецок, ти областышты производственно-технический база когон запущенный ылеш да технический политика ситалык агыл продуманный ылеш. Связым организуймашлан да яжоэмдймашлан серьезный вниманим пуаш келеш.

Кымшы пятилеткышты транспорт дон связын работниквлэ вйлы ти отрасльвлэм пакыла лүлтймаш верц, кызытшй тергймашвлэ семын нинин технический вооружеништйм лүлтймаш верц да цилә делажен организацим яжоэмдймаш верц кого ответственность кий.

4. КАПИТАЛЬНЫЙ СТРОИТЕЛЬСТВО

Народный хозяйство лүлтәлтмашын пиш кого план кымшы пятилеткышты у строительствын соответствующий размахым тергә.

Кымшы пятилеткышты капиталовложенин общий размержы, кокшы пятилеткышты 115 миллиард тәнгә, да пыйтәриш пятилеткышты 51 миллиард тәнгә вәреш, 181 миллиард тәнгә лишашлык. Тенгеләнлә, кымшы пятилеткыштыш капиталовложенин размер пыйтәриш кок пятилеткыштыш капиталовложенин иквәреш нәлмй суммат эртә.

Капиталовложенивлән направленижы маханы?

Пелыжы гыц большы, лымынжок 103,6 миллиард тәнгә, промышленность развиваялтмашкы направляялтеш, кыды кокшы пятилетка дорц 76 процент когоэммашым пуа. Анжыктымы ти сумма гыц производствын средствывлэм йштйшй промышленностьышкы 87,2 миллиард пишталтеш, а потребленин предметвлэм йштйшй промышленностьышкы

16,4 миллиард тӑнгӑ пиштӑлтеш, кыды кокшы пятилетка дорц кок пай когоэмӑшым составляя.

Сельский хозяйствышты государственной вложенивлӑ 10,7 миллиард тӑнгӑшкы шот, ти шотышты—5 миллиард гыц утла вложени МТС-влӑшкы лишӑшлык. Тилец пасна, колхозвлӑн ышкымштын оксала дӑ натуральный вложеништым шотышкы нӑлӑш келеш.

Транспортышкы капиталовложенивлӑм ыштӑмӑш кокшы пятилеткыштыш 20,7 миллиард тӑнгӑ вӑреш 35,8 миллиард тӑнгӑ пиштӑлтеш, вес сембӑнжы 73 процент кушкеш. Тидӑ годымок, кӑртни-корны транспортышкы капиталовложенивлӑм ыштӑмӑш 82 процент кушкеш.

Анжалына ынде, ти капиталовложенивлӑн результатеш дейвишкы мавлӑ пырат?

Кымшы пятилеткышты у дӑ реконструируймы предприятывлӑм, кокшы пятилеткыштыш 103 миллиард тӑнгӑш вӑреш дӑ пӑтӑриш пятилеткыштыш 39 миллиард тӑнгӑш вӑреш, 182 миллиард тӑнгӑшым дейвишкы пырташ план предусматривая. Тишец каеш: остатка ивлӑштӑ строительство шергештӑм шотыш нӑлмӑлӑ гӑнют, кымшы пятилеткышты анзылныш кок пятилеткыштышым икараш ыштӑмӑш гыц шукурак производственный силавлӑм дейвишкы пыртымы лиэш. (А плодисментвлӑ.)

Капитальный роботавлӑн ти программа дӑ дейвишкы у дӑ реконструируймы предприятывлӑм пыртымаш план СССР-ын производственно-технический база пакула когон кушмашым дӑ народный хозяйствын сек важный отрасльвлӑштӑ силавлӑн известный резервлӑм ыштӑмӑшым обеспечивая. Тидӑм келесенок ситӑ: промышленностьын основной фондвлӑ кок пай шукемӑт.

Промышленностьын пасна отрасльвлӑштӑ производственный силавлӑнӑ кушмашым мӑ техеньым иеенӑ: электростанцивлӑштӑ—8,1 миллион киловатт гыц 17,2 миллион киловатт якте, вес сембӑнжы кок пай гыцӑт утларак; угольный промышленностьышты—кымшы пятилетка пӑтӑмӑшеш Наркомтопыштыш шахтывлӑн силам 285 миллион тонн угольым добываймаш якте шоктымдон 1,7 гӑнӑ когоэмеш; нефтьым перерабатываймашты—иктӑк-пелӑк гӑнӑ; чугунышты—25 миллион тонн якте шокташ; вурс шырӑтӑмӑштӑ—иктӑк-пелӑк гӑнӑ; той шырӑтӑмӑштӑ—2,4 гӑнӑ; алюминийштӑ—3,5 гӑнӑ; цементым ыштӑмӑштӑ—иктӑк-пелӑк гӑнӑ; автомобильный промышленностьышты—2,4 гӑнӑ; хлопчато-бумажный промышленностьышты (шӑдыр шотдон)—1,5 гӑнӑ; ткацкий станоквлӑм ыштӑмӑштӑ—5,5 гӑнӑ; пумагам ыштӑмӑштӑ—иктӑк-пелӑк гӑнӑ; автопокрышкывлӑм ыштӑмӑштӑ—почти 3 гӑнӑ кушкеш.

Пасна, утларак кого промышленный стройкывлӑ логыц тидӑвлӑм анжыктем. Йыл дон Урал ло районушты „Вто-

рой Баку“ строялтеш, да кымшы пятилетка лошты тиштәкен 7 миллион тонн нефтьым добываш производственный силам ёштен шоктымы лишашлык. Ашындрен пуэм, Баку 1913 ин 7,7 миллион тонн нефтьым пуэн. Куйбышев хала район кытлашты мир вёлнжәт сек кого сооружени—3,4 миллион киловатт общий силам кок гидростанци строялтеш. Ти гидростанцивлә Заволжьең засушливый землявләм орошаймаш задачым да ти землявләшты устойчивый кого урожайвләм обеспечиваймаш задачым решәт, да тенгеок эче Йыл дон Камышты судоходство делам лүлтәл колтат. Кёзёт ма морской дон океанский флотым создаваймаш государственной пиш кого задачым решәнә, тидәт тенгеок судостроеништы силам производственный базым ёштёмәшым тергә. Кымшы пятилеткышты Московский дон Горьковский автозаводвләм стройымаш пётен шоэш, Магнитогорский металлургический комбинат строялт шоэш. Кымшы пятилеткышты цилә сәндәлбикнә мычкы, промышленный у предпривативлә шудын агыл, а тьжемын коговлә, среднийвлә да изивлә стройышкы пырат, кыдывләм стройымаш промышленностьын цилә отрасльвләшток кымдан шәрлен миә.

Сельский хозяйствышты 1.500 МТС-м стройымаш осуществлялтеш. Тракторвләлән, комбайнвләлән да молы сельско-хозяйственный машинәвләлән ремонтный базым ёштёмәш когон кузыктен колтымы лиэш. Совхозвләшты, вольным культурны урдымашым полныйок обеспечиваен шоктымы лижы манын, водоснабжением механизируймашты соответствующий мероприятиявләм ёштёмән животноводческий строительство айуртемён когон шәрен колтымы лишашлык. Иригацишты да мелиорацишты Вахш, Колхида, Невинномысский канал, Мургабский оазис ганьы пиш кого пәшәвлә пётәрен шоктымы лит.

Пәлёмән, строительствышты когон отрицательный явление стройматериалвлә ситёдёмәш ылеш. Ти отношениишты план пүлә яжоэмдёмәшым предусматривая. У наркомат—Строительный Материалвлән Наркомат—кого ровотам, айуртемынок стандартный стройдетальвләм да конструкцивләм ёштёмәшым шәрен колтышашлык.

Строительствен планышты сәндәлбикнән экономический районвләшты стройкывләм размещаймы гишән вoпрослан кого вниманим пумы.

План техень установка гыц ләктён миә: основной государственной интересвлә семён, промышленностьым сырьевой источниквлә докы да потребления районвләдокы лишблемдәш да тидындожы рациональный агыл да углаок когон мындырц шыпштымашвләм ликвидируймашлан палшаш, тенгеок СССР-ын экономически пачеш кодшы районвләлән пақыла кушкын миәшбшты палшен миәш.

Союзын основной экономический районвләштә хозяйствын комплексный развитим обеспечиваяш келеш, тидәләнен каждый ти районушток—топливым добываймашым организуяш дә техень продуктивләм: цементым, алебастрым, химический удобреним, стеклам, легкий дон пищевой промышленностьын массовый изделивләм, ти районвлән потребностьвләм обеспечиваен шоктышашлык размервләдон ыштәймәшым организуяш. Каждый республикышты, каждый крайышты дә областышты техень, цилә вәре шуку потребляймә качкыш продуктивләм: турим, овощевләм, молочный продуктивләм, лашашым, кондитерский изделивләм, сырам, тенгеок техень промышленный изделивләм: галантерейым, швейный промышленностьын изделивләм, мебельым, кырпыцым, извоскам дә молы весывләм ыштәймә лишәшлык. Вес вецәнжы, Москвашты, Ленинградышты дә сәндәләкнән пиш кого промышленный молы центрвләштә у предприятивләм строяш цәрәмәшым строгы проводяш келеш. Остаткашәшжы, у заводвләм стройымашты техень узкий специализацидон ровотайышы заводвләм стройымашым допускаяш акли, кынам ик специальный завод гыц тәдә әль вес продукцидон сәндәләкнән цилә районвләм снабжаймаш предполагалтеш. Ти сулык планышты полныйок эче ликвидируемы агыл. Техень йөнтәймә схематизм строительствын планвләштә решительны пәтәрәш келеш.

СССР-ын Восточный частьыштыш районвлә, пәтәрижок, Дальний Восток, дә тенгеок сәндәләк покшалнышы районвлә особый положеништә ылыт. Кымышты пятилеткыштыш строительствын планышты нинәлән айыртемән кого внимани уделаялтеш.

Дальний Востокын пример гыц айыртемәнок каеш, сәндәләкнән основной экономический очагвләштә комплексный развитим ыштәде сек важный государственный интересвләм обеспечиваяш акли. Дальний Восток ышке донныжы, вәрйшток топливыдон, а, лимбә сембән, тенгеок металлдон дә машиностроенидон, цементдон, лесдон дә вообще строительный материалдон, тенгеок пищевой дә легкий промышленностьын, шыпшташ утла кого араан ылышы продуктдонат цилә керәләм имейшәшлык ылеш. Попашат уке, Дальний Восток овощевләдон дә туридон ышкымжым полныйок обеспечивайшашлык ылеш, дә вообщежәт сельский хозяйством лүлтәм верц, сельский хозяйствышты ышкымжын прорыввләжым полныйок ликвидируен шумы верц пыток шагалшашлык ылеш. Дальний Востокышты крупный промышленный строительство когон шәрлә дә кыртни корнывлә усиленны ыштәлтәт. Кымышты пятилеткышты, Сибирьдон ДВК лошты пиш силан у связым ыштәшә Байкало-Амурский кыртни-корны магистраль уже частичны действуй-

яш тӱнгӱлеш. Дальне-Восточный Крайым пақыла пыток укрепляймӱшым тергӱшӱ, советский властын Востокыштыш пиш силан форпостеш мӱ шотленӱ. (Бурный а плодисментвлӱ.)

Кымшы пятилетний план Поволжье экономический рольжым пӱлӱ лӱлтӱ. „Второй Баку“ ганы нефтяной базым ӱштӱмӱш, пиш кого силан гидростанцивлӱм стройымаш, Заволжье кымдан орошаймы дӱ Волжско-Камский речной бассейнын транспортный рольжым пӱлӱ лӱлтӱмӱ перспективладон иквӱреш ти районым пиш силан экономический очагышкы превращая, кышты промышленный у кого строительство тӱрвӱтен колтымы лиӱш дӱ цилӱ сельский хозяйствын кого лӱлтӱлтӱмӱш обеспечиваймы лиӱш.

Национальный республикывлӱн дӱ областьвлӱн хозяйственный дӱ культурный подъем пақыла развиваялтмым план обеспечивая. Пасна примервлӱ логӱц союзный республикывлӱштӱш техень кого стройкывлӱм анжыкташ лиӱш. Украинский ССР-ышты Криворожский дон Запорожский металлургический заводвлӱ строялт шоктат. Белорусский ССР-ышты—БелГРЭС-ын второй очередьшӱ дӱ торф добываймашын кого строительство шӱрлӱ. Азербайджанский ССР-ышты Мингичаурский ГЭС строялташ тӱнгӱлеш, Минджевань—Джультфа ло кӱртни корны дӱ Бакинский водопроводын кокшы очередь строен шоктымы лиӱш. Грузинский ССР-ышты—Колхидский низменностьым коштымаш строительство пӱтӱрӱлтеш, Черноморский кӱртни корны стройымаш, дӱ тенгеок Тбилисский трикотажный комбинатым строен шоктымы лиӱш. Армянский ССР-ышты Канакирский ГЭС, СК завод „Совпрен“ строен шоктымы лиӱш. Узбекский ССР-ышты Чирчикский ГЭС дӱ Ташкентский ситце-сатиновый комбинат строен шоктымы лиӱш, Зеравшанский водохранилище строялташ тӱнгӱлеш. Таджикский ССР-ышты Вахшский оросительный система дӱ Сталинабадский плательно-бельевой комбинат строен шоктымы лиӱш. Туркменский ССР-ышты Ашхабадский электростанци строялт шокта. Казахский ССР-ышты Балхашский медный комбинат, Гурьев—Мака́т—Косчагыл ло нефтепровод строен шоктымы лиӱш, Акмолинск—Карталы ло кӱртни корны строялтеш. Киргизский ССР-ышты Кант—Рыбачье ло кӱртни корны дӱ Чуйский оросительный система строен шоктымы лиӱш. Тидӱ ылмашты, основной установкым—сандӱлӱкӱн основной экономический очагвлӱштӱ комплекс сембӱн развиваялтмаш установкым—осуществляймӱш шукужымок национальный республикывлӱн, крайвлӱн дӱ областывлӱн экономический базыштым цилӱ вецӱн цаткыдемдӱмӱшлӱн палшаш тӱнгӱлеш.

Строительствышты гигагантия гӱц решительны отказымашым план тергӱ, гигантомания кыды-тидӱ хозяйствен-

никвлӓжӓн лач болячкышты ганьок лин шӓнзӓн; народный хозяйствын цилӓ отрасльвлӓшток, электростанцивлӓ гӓц тӓнгӓлӓн, средний дон изирӓк предпрятывлӓм стройымашкы последовательны ванжен миӓш план тергӓ. Тидӓ строительствын сроквлӓм талаштарышашланен дӓ у производственный мощностывлӓм чӓнрӓк действишкӓ пыртышашланен керӓл ылеш, дӓ тенгеок у предпрятывлӓм сӓндӓлӓкнӓн основной экономический районвлӓ йӓде шӓрен колтышашланен керӓл ылеш. Ти делашты изирӓк дӓ средний электростанцивлӓм стройымаш тоным пушашлык ылеш. Мӓ донына шуку техень примервлӓ: гигантвлӓм строяш тӓнгӓл шӓнден, мӓ кого средствывлӓм шӓвен шуӓннӓ, но строительством пиш кужын шыпшынна. Гигантомания кышкы шоктымлан примереш Москваштыш Фрунзенский теплоэлектростанцивлӓм нӓлӓш лизш. Станцим гигант ганьым—200 тӓжем киловатт силаным строяш проектым ӓштӓмӓ ылын, а пӓтӓриш очередьшы—100 тӓжем киловаттан. Тидӓ 1932 и годшен строялтеш дӓ кӓзӓт яктеӓт эче строен шоктымы агыл. Ти делам ӓнгӓсӓррӓкӓн нӓлӓм ылгецӓ, иктӓм агыл, а икманяры тыгыдырак теплоцентральвлӓм, маншаш 20—25 тӓжем киловатт рядӓ строяш тӓнгӓлмӓ ылгецӓ, мӓ кӓзӓт Москвашты 2 ӓль 3 теплостанцим ӓштен ярктымывлӓм именеӓ ылын. Техень уроквлӓ мӓ донына чӓдӓ агылеш.

Вес вецӓнжӓ, строительствышты мӓлӓннӓ чӓдӓ агыл бедӓвлӓм ӓштӓшӓ вредительвлӓ шоӓн агыл техень приемвлӓм ӓштӓлӓнӓт: икӓнӓштӓ тӓнгӓл шӓндӓмӓ шуку стройкывлӓш средствывлӓм тыгыдын шӓлӓтен шумьдон, нӓнӓ у предпрятывлӓм стройымашым срывӓен миӓнӓт; тӓнгӓлмӓ стройкывлӓм иктӓмӓт ӓштен яркстен митӓмӓдон капиталовложением омертвляен миӓнӓт; тӓ веремӓнок шуку пиш керӓл заводвлӓм реконструируяш тӓнгӓл-тӓнгӓл миӓнӓт.

Мӓ анзылнына ӓнде практикышкы строительствын скоростной методвлӓм решительны пыртен мимӓш задача шалга. Ти отношеништӓ мӓ донына пишок поучительный примервлӓ уже улы, кынам шуку строительный пӓшӓвлӓштӓ дӓ оборудованим монтажым ӓштӓмӓштӓт параллельность осуществляялтын, кынам пӓшӓжӓт анзыцок жеплен тумӓен пиштӓмӓ четкий график семӓнь строгы кен. Тидӓм тӓнӓм ӓштӓш лизш, кынам строительствышты механизаци культурны, анзыцок составляен шӓндӓмӓ план семӓнь применяялтеш, кынам строительствын технологический процесс анзыцок вашт тумӓен йӓмдӓлӓмӓ, кынам соответствующий заводвлӓштӓ стройматериалвлӓ, детальвлӓ дӓ конструкцивлӓ анзыцок йӓмдӓлен пиштӓмӓ ылыт, кынам строительвлӓн коллективын ровотажы кое-как дӓ кыце-гӓнӓт агыл, а, яжо механизмыштыш ганьы, организу-

ен, слаен шьндьймь ылеш. Скоростной методвлӓ ылмашты ма строительством чьнештӓренӓ да шулдештӓренӓ, рабочий дон инженерно-технический работниквлӓжь пӓшӓ тӓрым пӓлӓ шуку ровотаен нӓлӓн кердӓт. Шукеш агыл, те хень ровота веле стройкывлӓшты настоящий большевистский ровотаеш шотлалташ тӓнгӓлеш.

5. МӓНМӓН РЕЗЕРВВЛӓНӓ Дӓ ВОЗМОЖНОСТЬВЛӓНӓ

Бнде мӓнмӓн резерввлӓнӓ дӓ возможностьвлӓнӓ гишӓн.

1. Мӓнмӓн хозяйственный руководительвлӓнӓ производствен экономика докы внимаништым когоэмдӓш, бесхозяйственность дон кредӓл мӓшым решительны когоэмдӓш келеш.

1931 инок эче хозяйственниквлӓн совещаништы попымаштыжы Сталин тӓнг келесен:

„Делам бесхозяйственны видьмьдон мӓнмӓн шуку предприятывлӓшты дӓ хозяйственный организацивлӓшты хозрасчет принципвлӓ совсемок подорванный линьт. Тидь факт ылеш: кыды-тиды предприятывлӓшты дӓ хозяйственный организацивлӓшты шотлаш, калькулируяш, доход дон расходын обоснованный балансвлӓм составляш тагынамок уже цӓрненьт. Тидь факт ылеш: кыды-тиды предприятывлӓшты дӓ хозяйственный организацивлӓшты „экономин режим“, „непроизводительный расходвлӓм сокращаймаш“, „производством рационализируймаш“ понятывлӓ, тагынамок уже моды гыц лӓктӓнӓт“.

Сталин тӓнг тӓнӓм ядын, мӓнмӓн накопленивлӓм когоэмдӓш, капиталовложенивлӓ кушмашым обеспечиваяш, оборонным укрепляяш дӓ государствын молы расходвлӓм укрепляяш манын, ма керӓл ылеш? Тидьлӓн ма керӓлжы гишӓн Сталин тӓнг ответшымӓт пуэн:

„Бесхозяйственностьюшты внутренний ресурсвлӓм мобилизуймаш, цилӓ мӓнмӓн предприятывлӓшкы хозрасчетом пыртымаш дӓ укрепляймаш, себестоимостьюшты систематически снижаймаш, промышленностьюшты цилӓ отрасльвлӓштыжок внутрипромышленный накоплением усилиймаш“.

Сталин тӓнгын ти указанивлӓжы кызытӓт полныйок силам имеют. Ма донына кызыт яктеӓт эче бесхозяйственность шуку, перерасходвлӓ шуку, сырьен потерьвлӓ безобразны коговлӓ, топливо дӓ электроэнерги шуку зря расходывалятеш, оборудованин простойвлӓ безобразны шуку, значит, шуку случайвлӓштыжок промышленный продукция себе-

стоимостью чыдедмаш верц настоящий кредалмаш уке, строительству стоимостью шулдештарымаш верц настоящий кредалмаш уке.

Бесхозяйственностью да сакой потерывладон цила фронт кымдыкешок кредалмашым когоэмен, тидым винок пйтараш келеш. Экономикылан, ыштымь продуктулан стоимостылан вниманим делашток обеспечиваяш келеш. Каждый предпрятин, каждый организацин ровотажы государствулан маняреш шагалмым яжон пйлаш келеш. Ты нужвек, ма донына кызытат эче техень хозяйственный руководительвлам моаш лиэш, кыдывля балансышкы анжаш, отчетностью тыменяш, хозрасчет верц шытырланаш ышкымьштын достоинствышты гыц низкиеш шотлат. Ти беззаботностью да экономический безграмотностью, антигосударственный да антибольшевистский практикым пйтарымляок, решительны пйтараш келеш. Тынэм вара бесхозяйственностью фактула шукужы ма донына ямын пйтат.

Шамак толшы, водный транспортышты ганьы кого простойвладон, техень позорный явленивладон миряеш лиэш ма? 1937 ин, кынам Наркомвод гыц вредительвлам эче поктыл лыкмы агыл ылын, ти простойвля совсемок возмутительный размервля якте шонят. Теве фактула. Водный транспортын ровотан эксплуатационный период веремашты, вес семынжы, тел стоянка дон судоремонт веремя гыц пасна, сухогрузный буксирвля ышкымьштын рабочий веремя 35 процентым такеш шалгенят, нефтегрузный буксирвля—33 процент рабочий веремя такеш шалгенят; плотовой буксирвля—33 процент рабочий веремя; сухогрузный баржывля—71 процент рабочий веремя; нефтеналивной баржывля—56 процент рабочий веремя; морской наливной флот—29 процент рабочий веремя такеш шалгенят. Водный транспорт ышкымьжын рабочий веремажым почти пельжым такеш шалгымашеш ямдымым вет тиды означая. Но, 1938 инят эче дела яжоэмде. Водник-тангвля ти позорный пятном ышке вьлецышты кедарышашлык ылыт, такеш шалгымашым ликвидирuishашлык ылыт да транспортышты сек яжо ровотан примерым пушашлык ылыт.

Но водный транспортын примержы транспортный организацивлан веле агыл, тынаркок промышленностин молы шуку предпрятывляшкы, совхозвляшкы, МТС-влэшкы тенгеок тыкня. Ма тенгеля ыштен шоктышашлык ылына: манман работниквланя цилан, изивля гыц коговля якте, государство дон народ анзылыны ышкымьштын ответственностыштым соок ашындырышты, народын товарм перегаш да тидым хозала кычылташ, расхodyшты экономим соблюдаш да народын копейкым лачокшымок перегаш ышке обязанностьюштым соок ашындырышты! (Продолжительный аплодисментвля.)

Тилец чыды агыл, малайны топливым перегаш келеш, сырье расходываймашты экономим бшташ, оборудованим перегаш, машинавлэм переген кычылташ, лесым да строй-материалвлэм шапкыйблэмш лишайшык агыл.

2. Ма донына когон шукемши техникым осваивай-машкы да используймашкы эчайт когоракын пи-жаш келеш. Лачок, ти отношеништи промышленностын пула отрасльвлэштук капиталистический хозяйство анзыл-ны социалистический хозяйствын преимуществыжым ма уже анжыктенна. Налада фактвлэм. Пытариш пример. Мола любой сандайкын электростанцивлэдон торештарен, ман-ман электростанцивлэна шуку когон производительны, шуку когон производственный эффектдон ровотаят. Ма СССР-ын электростанцивлэн силаштым буржуазный сандай-квлэн гыц кок пай большырак используена. СССР-ышты электросвет, тидым яштен урдышы капитализмын рабский шоргыш гыц уже лактын кен, да тиды малайны бшкым-жын пурыжым утыдон пумылан сусу веле лимбля. Тиды, вес вецынжи, тир гач напрягаймаш да рисковаймашынжи ли манен, обязанностям ма вилецна ак кедары. Кокшы при-мер. Киртни корнын ик километр, маншаш, Америкын Соединенный Штатвлэштиш гыц ма донына кок паят ут-ла используялтыт. Тиштат напряжением пидидымаш якте когоэмдаш акли, да, тенге гынят, пускай рельсвлэят социализм делалан капитализмлэн ровотаймы гыц большы-рак да яжонрак ровотаялыт. (Шумный, продолжи-тельный аплодисментвлэ.) Тенгеок палыман, трак-торвлэ СССР-ын сельский хозяйствышты Америкын Сое-диненный Штатвлэштиш гыц да Европыштыш гыц кым пай когон производительны ровотаят. Да тидыжи пула МТС-влэн да совхозвлэн кизбитшы шуку эче образцовый агыл ровота годым тенге ылеш. Но, тракторвлэ кизбиток уже Евро-пыштыш да Америкыштиш гыц яжонрак ма донына рово-таят гынь, нинблэн ма таум бштенна да манына: пускай нбны эчайт яжонрак ровотаят! (Шумный аплодис-ментвлэ.)

Но маняры эче манман используидымы техника улы, ма-няры эче пиш яко оборудовани шуку вереман такешок, госуарствылан пользым бштыдеок шалга! Тиды гишан нигыцайт мондаш акли, кыцелэ изобретенивлэ дон рацио-нализаторский меравлам яжон используймаш гыц лиалтши кого резервлэмат мондаш акли. Манман пиш шуку изобре-тательвлэна, рационализаторвлэна да нбнын помощник-влэшти верц настоящий заботым палдыртен колтымыкына, ма донына пиш кого у резервлэ пачылтыт. Сталин танг-тымдымы статян, ти делам активны, материальный да об-щественный меравлэдон поощряяш да анзыкыла колтен миаш келеш. (Аплодисментвлэ.)

3. Трудын производительностьым пакыла лултен мимаш верц кредалмашым когоэмдаш келеш.

Ленин попымыжым ма циланок яжон паленә, тиды попен: „Трудын производительность, остатка шотыштыжы, общественный у строй сынгымашлан сек важный, сек главный тиды ылеш“. Ма тидымат паленә: великий Ленин тиды шанымашыжым манман промышленностьын да транспортын ударниквлә да стахановецвлә пиш яжон понимаенйт, тиды колхозный хозяйствын цилә передовиквләланат яжон ынгылыман ылын. Тенге гынят, манман предпривләштә да учрежденивләштә, цилә колхозвләшток трудын кого производительность верц по-большевистски кредалмаш организуймы манын попаш лиэш ма? Иктат тидым ак келесы.

Теве ти фактат интересный ылеш. Пятәришыштат, тенгеок кокшы пятилеткыштат промышленностьышты производственный план утыдон тембимы ылын. Пятәришы да кокшы пятилеткыге, строительствышты кок случайшышты жат план выполняймы агыл ылын гынят, промышленностьышты утыдон тембимы ылыныт. Кыце тиды лин кердын? Тиды тә результатеш веле лин кердын: трудын производительность лачокоштыжы кок пятилеткыштыжат, тә планвләштә проектируймы гыц, кукшырак ылын. Следовательно, трудым организуймашты недостатоквлә ылмы вблецок, трудын производительностьышты рабочийвлә планвләм утыдон темен кердынйт да социалистический промышленность лүлтәлтмәшын настоящий резерввләжым ма эче худан пәлымнан циләлән мәләннә доказываен пуэнйт. Анжалда эче ти фактвләшкәт. Кокшы пятилетка промышленностьышты трудын производительность лүлтәлтмәшым 63 процентым намечаен, лачокоштыжы тиды 82 процент когоэмын. Тидат эче пәлыман, строительствышты трудын производительность кушмаш кокшы пятилеткышты 75 процент намечаймы ылын, лачокоштыжы, кокшы пятилетка лошты строительствышты трудын производительность 83 процент когоэмын. Ударниквлә да стахановецвлә пятилеткывлән ти намечаймашвләм шотыш нәлтелыт. Трудын производительностьышты планвләм утыдон ситәрен колтымлан, нынын яжо ровоташты гишән—нынблән честь да слава! (А плодисментвлә.)

Трудын производительностьым лүлтәмәштә манман планвләнә кокшы пятилеткышты седьндонат утыдон ситәрымбә линйт, вет нимахань планыштат стахановский движени ләкмәшым аныцок ужаш акли ылын. А тә движенижы ләктән велейт агыл, но цилә советский земля кымдыкеш, хала гыц солашкат ванжен, шәрлен кен. Ма тидымат паленә: трудын производительностьым лүлтәмәшын успехвләштә колхозвләштәш передовиквлә шоэнат агыл рабочийвләлән ак устуаеп. Разве чбды примервлә, кынам колхозвләштәш пе-

редовиквлӓ, замечательный тракториствлӓ, комбайнервлӓ да звеньеовойвлӓ трудын производительность кушмашты техень темпвлӓм пуэнйт, кыдывлӓ гишӓн перви иктӓт тумайыде. Разве цилӓ сӓндӓлӓкнӓ второй пятилеткыштыш замечательный эдемвлӓн лӓймӓштӓм ак пӓлӓ, кыдывлӓ трудын производительность лӓлтӓмӓштӓ да социалистический соревнованим шӓрӓмӓштӓ Ёшке вӓкӓштӓ застрельщик рольым нӓлӓнйт? Разве цилӓ сӓндӓлӓкнӓ техень эдемвлӓн лӓймӓштӓм, маншаш, Стахановым да Дюкановым, Виноградова ткачихавлӓм, Никита Изотовым, Бусыгин ӓпшӓтӓм, скороходовец Сметаниным, машиниствлӓм—Кривоносом, Огневом, Чайковский металлургым, архангелец Мусинскийым, шахтервлӓм—Шашацкийым да Гвоздырьковым, Гудов станкостроителным да шуки молевлӓм ак пӓлӓ? Разве мӓнмӓн цилӓ народвлӓнӓ сельский хозяйствыштыш техень передовой эдемвлӓн лӓймӓштӓм—Мария Демченкон, комбайнервлӓн Колесовын да Боронын, Оськин шӓмбелвлӓн, трактористка Паша Ангелинан да Паша Ковардакын да шуки молевлӓнӓм ак пӓлеп?

Трудын производительностьым когоэмдӓм верц кредӓлмӓшӓм усиливаймаш делащты стахановецвлӓн совещаништӓ Сталин тӓнгӓн указанивлӓдон мӓ руководствуялташ тӓнгӓлӓнӓ:

„Малын капитализм феодализмом шин шуэн да сӓнген? Седӓндон, вет тӓдӓ трудын производительностьышты утларак кӓкшӓ нормывлӓм Ёштен, тӓдӓ, феодальный порядок годшы дорц, тӓрештӓрӓш литӓмлӓ шуки продуктвлӓм получаш обществолан возможностьым пуэн. Седӓндон, вет тӓдӓ обществом большырак уланым Ёштен. Малын хозяйствын капиталистический системым социализм сӓнген кердеш, сӓнгӓшӓшлык ылеш да обязательны сӓнгӓ? Седӓндон, вет тӓдӓ трудашты капиталистический хозяйствын система гӓц утларак кӓкшӓ образецвлӓм, трудын утларак кӓкшӓ производительностьым пуэн кердеш. Седӓндон, вет тӓдӓ обществолан продуктвлӓм утларак пуэн кердеш да капиталистический хозяйствын система гӓц обществом утларак уланым Ёштен кердеш“.

Цилӓ тидӓ означая, бесхозяйственностьдон лач керӓллӓок мӓ воюяш тӓнгӓлӓнӓ гӓнь, техникым используймашым большевистски лӓлтӓлӓнӓ гӓнь, анзыкыжымат стахановский движением развиваяш тӓнгӓлӓнӓ да трудын производительностьым лӓлтӓмӓш верц кредӓлмӓшӓм когоэмденӓ гӓнь да народный хозяйствын цилӓ отрасльвлӓшкӓ, шамакдон веле агыл, а лачокшымок научно-технический достиженивлӓм пыртым верц кредӓлмӓшӓм когоэмденӓ гӓнь, народный хозяйствын, промышленностьын, сельский хозяйствын, транспортын да хозяйственный молы отрасльвлӓштӓ техень лӓлтӓлтӓмӓшӓм полуцаенӓ, кыдым мӓ эче ужетлна да кы-

ды цаткыдемшѣ социалистический обществын базеш веле линжѣт кердеш.

4. Тидѣлѣнен мѣ мѣнмѣн пасна кыды организацивлѣн дѣ работниквлѣн пѣшѣштѣш недостатоквлѣм критиковайы машым слабкѣэмдѣшѣшлык агыл, а усиливайы шашлык ылына. Мелко-буржуазный хвастовством, кыдыдон мѣ страдаенѣ, мыскылаш келеш. Тѣнѣм мѣнмѣн руководительвлѣнѣ текущий делавлѣштѣш пѣшѣштѣш руководящий большевистский нитѣым ак ямдеп, дѣ, вес вецѣнжѣ, „тыгыды“ манмы вопросвлѣм, вараок ѣштен посеем манын, запускаяш ак тѣнгѣлеп, кыдывлѣм мондымаш цилѣ ровоташтыш успехвлѣм шѣренок эче когон шиѣш. Большевистский критикѣде дѣ самокритикѣде большевистский руководительвлѣ лин ак кердтеп. Кынам критика дон самокритика задачым яжонрак дѣ ѣылерѣк решѣш, бюрократический препонывлѣм дѣ пачеш кодшы эдемвлѣн мелко-буржуазный пережиткывлѣм сѣнген сѣмѣрен шуаш манын шанымаш гѣц лѣктѣйт гѣнь,—тѣнѣм слабкѣэммѣш агыл, а сѣнгѣмѣшлѣн керѣл силам мобилизуймаш веле лиѣш. Мѣнмѣн хозяйственный активвлѣм ѣлѣжтѣрѣш, нѣнѣн ровоташтыш пыток лѣлтѣш келеш.

Мѣнмѣн сѣндѣлѣкѣштѣш эдемвлѣ миллионын анзыкыла кѣш дѣ СССР-ын основной экономический задачывлѣм чѣнѣрѣк решен шокташ—ти лишѣл период лошток утларак развитый капиталистический сѣндѣлѣквлѣм экономический отношенииштѣт поктен шоаш дѣ эртен кѣш шанымашдон заражаялт шѣнзѣнѣт. Кымшы пятилетний план ти задачым кѣтѣк срокишты решен шокташ очередной заданивлѣм пуа. Ёшкѣмнѣн обязанностьвлѣнѣ докы маняры мѣ сознательны анжаш тѣнгѣлѣнѣ, мѣнмѣн организаторвлѣнѣ, мѣнмѣн руководительвлѣнѣ Ёшке докышты маняры требовательный лит—тѣнѣрѣ когон победоносный мѣнмѣн успехвлѣнѣ лит. (А плодисментвлѣ.)

IV. ТРУЙШЫВЛѢН МАТЕРИАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЙ УРОВЕНЬЫМ ПАКЫЛА ЛѢЛТЕН МИМѢШ ПЛАН

Современный капитализм ылмашты шуку миллион рабочийвлѣм тенге когон мучѣйшы безработица веремѣ мѣ донна тагынамок эртен кен. Тѣ веремѣвлѣят тагынамок эртен кенѣт, кынам мѣнмѣн сельский местностьвлѣштѣ, случайны агыл Неурожайка дѣ Нееловка лѣмдон лѣмдѣмѣ солавлѣ ылыныт. Хресѣнѣвлѣн кым пайышты ик пайжы полныйок, а то эче тѣлецѣт шукурак, постоянны и гѣц ишкѣ темѣн качте Ёлен дѣ тошты строй ылмашты Ёшкѣмжѣн матери-

альный положенижым яжоэмдэш манын расчитываенжят кердте. Кызьитшы верема яктеок ма донна капитализм перегалт кодын ылгецы, манман сандалыкыштыннат, кыце кызыт капитализмын мола сандалыквлашты ылеш, ик миллионын веле агыл безработныйвлэ халавлашты, таманяр лу миллион шужышывлэ, пелекыцызывлэ солавлашты ыленшты. А биндежы ма техень положени гыц окончательны лактыннат да народный благосостоянин анзыкыла лулталтмашын техень планвлэм строенат, кыды гишан иктят, даже сек паян да капиталистически сек развитый сандалыкят, шаналтен ак кердт, да ты планвлэ халаштышы да солаштышы труйшывлан седок кушкын мишы запросвлалан полныйок сембынлэ ылыт.

Кымшы пятилетний план народный потреблением иктяк-пелак—кок ганя шукемден колташ задачым шындат. Иктя-ма техеньы гишан капиталистический сандалыквлашты колыныт вара? Пусть хоть иктяжы капиталистический сандалык ышкымжын народын благосостоянием лултымаш задачым, ну, маншаш, манман пландок тбрештарен иктя пелжым выполняш шагалшаш. Буржуазный прогрессыштыдон, капиталын богатствыдон да молаштыдонат ышкымыштым хвалышывлэ пусть техень делам ышташ провыен анжат. Интересны ыленежы техень эдемвлэм анжалаш. Но ныным, ышкеок та паледат, ужаш акли. Капиталын сандалыквлашты господствуйшы классвлэ техень смельчаквлэм ак шачыктеп.

Ма ылеш манман план?

Рабочий класс гыц тынгалам.

Рабочийвлэ дон служащийвлэн численностью 27 миллион гыц 32 миллион эдем якте, вес сембынжы, 5 миллионышкы шукемдэш план намечая. Рабочийвлэн да служащийвлэн средний паша-тарышты кымшы пятилетка лошты 35 процент когоэмшашлык. Рабочийвлэн да служащийвлэн паша-тарын общий фонд 1,6 ганя гыцат утла кушшашлык. Конечно, рабочийвлэн да служащийвлэн кыды категоривлэжын паша-тар большырак, весывлэжын чыдырак кушкеш. Ку яжонрак ровотаяш тынгалеш, тыдылан паша-тар кушмаш средний уровень гыц пула кукшын обеспечиваялтеш. Паша-тарым тулымашты чуждый, мелко-буржуазный тенденци ылышы уравнильский подходым большевиквлэ соок отвергаенят.

Рабочийвлă, мастервлă, инженервлă дă молы цилă отрасль-влăштыш специалиствлă лоштыш лучший работниквлăн трудын кого производительность гишăн материальный поощрением ыштымăш линим кăзыт первишй гыцат последовательны мă проводышашлык ылына.

Ынде—хресăнввлă гишăн.

Кымшы пятилеткышты колхозниквлăн доходыштым пұла шуку когоэмдймăшым план намечая. Сельский хозяйством дұлтăш мерăвлăм принимаймы результатеш трудоденьвлăэш дă сельско-хозяйственный продуктивлăм реализуймашеш колхозниквлă получаймы оксала доходвлă 1,7 гана гыцат шукурак когоэмшăшылык ылыт. Тилец пасна эче, кустарный промыселвлă дă молы приработкывлă пакула кушкын мимăшеш лишй крестьянствын доходышты когоэмдймăшым шотыш нăлшăш гынь, солаштыш доходвлăн кушмаш эчейт когорак лит, манын ыняын келесăш лиэш.

Тишецын каеш: кымшы пятилетка лошты рабочийвлăн, хресăнввлăн дă интеллигенцин доходышты иктăк-пелăк гана гыц пұла шуку кушкеш. Делажи, тенгелă гынь, тиштй лиэш: кушкын мишй тй доходвлăлăн рыношты товарвлă шукем мимăш маняры отвечаяш тынгалеш.

Ти вопросеш техеньй кок таблица ответйм пуат.

Промышленный товарвлăдон розничный товароборотым кымшы пятилеткын план 72,5 процент когоэмдăш намечая. Пасна товарвлăдон тйды тенгелă ылеш:

Основной промышленный товарвлăдон рыночный фондвлăн кушмаш

Товар лымвлă	1942 и %-%-дон 1937 и докы
Хлопчато-бумажный тканьвлă	160
Шерстяной тканьвлă	236
Трикотаж	182
Швейный товарвлă	163
Разный обувь	160
Мебель	275

Анжыктымы ти таблица гыц каеш: сек важный ширпотреб товарвлăдон рыночный фондвлăн кушмаш труйшывлăн доход кушмаш уровеньдон веле агыл, но тй уровень гыц кўкшын кея.

Продовольственный товарвлăдон товароборот 53 про-

цент когөөмдөшүм кымшы пятилеткын план намечая. Пас-на продовольственный товарвләдон дела тенгелә ылеш:

Основной продовольственный товарвләдон рыночный фондвлән кушмаш

Товар лымвлә	1942 и %/%-дон 1937 и докы
Шырәш	194
Макарон	185
Пай	202
Кек пай	263
Колбасный издевлә	203
Кол дон сельдь	161
Ышкал у	173
Сахыр	149
Консервлә	305
Мыны	250
Сыр (гара)	197

Ти таблица гыц каеш: сек важный пүлә продовольственный товарвләдон, тЫ шотышты пайдон, жирвләдон, мыныдон, рыночный фондвлән кушмаш промышленный товарвләдон кушмаш гыц чыньырак кей. Техень продуктвләштЫ, маншаш, лашаш, сыкыр, санзал, хлебный әракә потребляймаш, ынгылаш лимЫ причынывләдон, тенгеок чынь кушкын ак кердтәт, продовольственный товарвлән цилә рыночный фондвлә кушмаш промышленный товарвлән рыночный фондвлән кушмаш гыц икманяры чыдырак получаалтеш. Каждыйланок понятны: тидЫ потребительвлән широкий массын интересвләлән полныйок соответствуя.

Приваен келесаш келеш эче: план семЫнь общественный питани кок пай кушшашлык ылеш. ОстаткаэшЫжЫ, колхозный рынкышты товарооборот кушмаш кок гәнә гыцәт утла определяалтеш.

ТидЫндон соответствуймы семЫнь розничный государственно-кооперативный торговый сеть кушмаш дә улы цилә торговый делан культурный уровень лүлтәлтмаш обеспечиваймы лишашлык. ТидЫләнән, остаткаэшЫжЫ, у томавләштЫш үл этажеш торговый помещенивләм ышташ пумы правам Наркомторг использушашлык ылеш. Тенгеок торговый базывләм дә складвләм, холодильный хозяйством стройымашым кымдан шәрен колташ, товар доставкым дә

вәрән-вәрйиш шыпштен шоктымашым правльны организуяш келеш. Чйнь кушшы сельско-хозяйственный районвләштй хресәнвлән бытовой, ремонтный дә строительный нуждавләш керәлйм обслуживайшы товарвләм выжалышы лапкавлән дә магазинвлән сетым пыток развиваен колташ келеш.

Доход кушмаш темпвләдон, тенгеок товарооборот кушмаш темпвләдонат, сола хала гйц икманяры аныцпрак кемйм план предусматривая. Тидй халаштыш дон солаштыш населенивлән йлймәшйн материальный дә культурный уровеньйм постепенны лишйлемдйшәшләннен проводымы советский властын линидон соответствую. Тидй, мәнмән обществын передовой класс ылшы рабочий класс вецйн, перви шуку курым мычки йлймәшйн сек низкий материальный уровеньйшты йлйшй крестьянствылән палшымашым осущствляймәш задачылан отвечаю.

Тидй ылмашток халаштышы дә солаштышы труйшывлән культурно-бытовой обслуживаниеш государственнй расходвлә пүлә шуку когоэмйт.

Социальный страхованиеш, просвещениеш, здравоохранениеш, шуку тетяйн йвәвләлән пособиеш дә рабочивлә дон служащийвләм культурно-бытовой обслуживанин молы вес затратывләеш государственнй расходвлә 53 миллиард тәнгә якте шукемйт, кыды кымшы пятилеткышты 1,7 гәнә гйцәт утла кушмашым означаю. Труйшывлән здравоохраненим ажәемдймәш пәшәшкй төрокок отношением имейшй мероприятивләеш государственнй затратывлә 1937 ин 10,3 миллиард тәнгә ылмы гйц 1942 ин 16,5 миллиард тәнгә якте кушкыт. Государствын ти средствывләм когоэмдйм шотеш больницйн палшымаш населенилән когоәмеш, санитарно-профилактический мероприятивлә шукемйт, әзә йштышйвләлән палшымашым пумаш дә детский больницйвләм строймаш когоәмеш, трудым охраняймәш, рабочивлән отдыхым дә физкультурым организуймаш пәшә лүлтәлтеш. Больничнй койка шот СССР-ын халавләштй 30 процент шукемеш. Больничнй койкавлән шот солашты шукемеш: РСФСР-ышты—35 процент, УССР-ышты—43 процент, Узбекский, Таджикский, Казахский, Киргизский республиквләштй—почти кок гәнә, Белорусский, Азербайджанский дә Грузинский республиквләштй—кок гәнә гйцәт утла, Армянский республикышты—кым гәнә гйцәт утла, Туркменский республикышты—вйц гәнә гйцәт утла. Постояннй яслывләштй дә детский садвләштй вәр шот кокшы пятилетка пйтймәшеш 1,8 миллион ылмы вәреш, кымшы пятилеткышты 4 миллион нәрйшкй шукемеш. Сезоннй яслывләштй дә детский садвләштй вәр шот 5,7 миллион гйц 13,6 миллион нәрйшкй шукемеш.

Томавләштй торын йлймәшдон кредәләш манын, хала-

влáштѣ дá рабочий поселкывлáштѣ жилищный строитель-ство когэмеш. Кымшы пятилеткышты 35 миллион ква-дратный метр у жилой площадь действишкѣ колтымы ли-эш. Тилец пасна, 10 миллион квадратный метр кымдыкашым индивидуальный жилищный строительством развиваяш пре-дусматриваялтеш. План тидѣ безусловны выполняймѣ ли-жѣ манын, мá яжон анжышашлык ылына. Моссоветѣн ик начинанижы гишáн келесѣде акли. Архитектор Мордвино-вын инициативыдон жилстроительством обычный план гѣц гач Московский Совет ти ин 1.610 квартирán 23 томам стро-яш особый планым принимаен. Строительство тидѣ скорост-ной методвлáм применяймѣдон дá стандартный строй де-тальвлáм кымдан применяймѣдон проводымы лиэш, кыдым цилá статян поддерживаяш келеш. Москваштыш ти опытын успехвлáм молы халавлáшкáт вáштен шоктымы лишáшлык ылыт.

Городской строительством план сембнь халавлáм дá про-мышленный центрвлáм яжэмден, стройымашты кого пá-шá шáрен колтымы лишáшлык. 50-халашты у водопро-водвлáм стройымаш, 45 халашты канализацим проводы-маш, 8 халашты трамвай корным проводымаш предусма-триваялтеш. У момоцавлáм строймашты допускаш литѣ-мѣ запущенный делам пѣлá шуку лѣлтáл колташ келеш. Городской хозяйствыштыш газификаци по-настоящему ан-зыкыла тáрвáнен кешáшлык, а сáндáлынкáн главный хала-влáшкѣ пиш когон шуку пум шыпштымаш первишѣ прак-тиком решительны чѣдемден колташ келеш, дá варажы техень пиш вредный пережиток гѣц совсемокайырлаш ке-леш.

Кымшы пятилетний план культурный строитель-ствышты кого программым намечая.

Халашты всеобщий средний обучением осуществляяш дá солашты дá цилá национальный республикывлáштѣ всеобщий семилетний обучением завершаен шокташ задача шѣндѣмѣ. Халавлáштѣ дá рабочий поселкывлáштѣ начальный дон средний школывлáштѣ тыменьшѣвлáн количество 8,6 мил-лион гѣц 12,4 миллион эдем якте, а сельский местность-влáштѣ 20,8 миллион гѣц 27,7 миллион якте шукемшáшлык. Тенгелáнлá кымшы пятилетка пѣтáмáшеш мáймáн началь-ный дон средний школывлáштѣ, революци яктешѣ Российѣш-тѣ 8 миллион тыменьшѣ вáреш, 40 миллион эдемáт утла ты-меняш тѣнгáлѣт. Средний школын 8—10 классвлáм нáлшáш гáнь, кѣзѣток тиштáкен, тошты годшы гѣц 12 гáнá шуку тыменьшѣ, а 1942 инжѣ, революци яктешѣ годшы гѣц 34 гáнá шуку эдем тыменяш тѣнгáлѣт. (А п л о д и с м е н т в л á.) Средний образованием пѣтáрѣдѣмѣ тетяэн рабочий семня ѣн-де почти уке. Рабочийвлáн, служащийвлáн, тенгеок хресáнь-

вләнәт техень семнявлә, кыдывлән тетявләштѣ высший образованим получают, со большы шукем миәт.

Интересны, республикывләштѣш начальный дон средний школвләштѣ тыменьшѣвлән количество кыце кушкын миә. РСФСР-ышты, Украинский дон Грузинский ССР-ышты 25—35 процент, Белорусский, Киргизский дә Казахский ССР-ышты 40—50 процент кушкеш, Азербайджанский, Узбекский дә Армянский ССР-ышты—55—70 процент, Туркменский дон Таджикский ССР-ышты—90 процент кушкеш. Тиштәкәнәт мә ужына: тѣ республикывләштѣ, кышты труйшывлән перви школа недоступный ылын, положени совсемок вашталт кен. Лач цилә республикывләшток народный образовани когон лүлтәлмәштѣ, перви сек пачеш кодшы национальный районвлә школвлән стройымашты айыртемѣн палшымашым получают.

Средний школым пѣтәрѣшѣ, шуку случайыштыжок махань гѣнят практический ровоташку кешѣ бѣрвезѣвлә дә бѣдѣрәшвлә пиш когон шуку ылмашты, техень вопрос шѣндәлтеш: средний школышты тымень ләкмешкѣшты, нѣнѣ анзыкылаш практический пәшәшѣштѣ хытѣ маняры гѣнят йәмдѣләлтмәшѣм уже получайышты. Тидѣ пиш важный вопрос ылеш, ти вопросдон Наркомпросвлә, дә Наркомпросвлә велеят агыл, занимайшашлык ылыт.

Вузвләштѣ дә втузвләштѣ тыменьшѣвлән контингент кымшы пятилеткышты 650 тѣжем эдем нәрѣш шоэш. Тидѣ ылмашты, высший образованим качественым лүлтѣмәшкѣ, а тидѣн ярежѣ, студентвлән образцовый учебниквләм обеспечиваймашку главный вниманим обрашаймы лишәшлык.

Основной профессивләдон квалифицированный рабочий кадрвләм йәмдѣлѣмәш—ФЗУ школывләштѣ, тракториствлән, шофервлән курсвләштѣ, дә молывләштѣ тенгеок кушкын миә. Ти йәмдѣлѣмәш кымшы пятилетка лошты разный специальностьвләш 8 миллион квалифицированный рабочийвләм пушашлык.

Средний образованиән специализвлән количество пятилетка пѣтѣмәшеш 90 процент шукемеш. Пѣтәренок тымень шоктышы высший образованиән специализвлән количество 750 тѣжем гѣц 1.290 тѣжемѣш шоэш, вес семѣнъжѣ 72 процент кушкеш.

Общий театрвлән дә кинотеатрвлән клубвлән, библиотековлән, читальнывлән, культур томавлән сеть кушкеш. Радиофикаци дон кинофикаци, айыртемѣнок звуковой кино, политический кого значеним имейшѣ пиш кого культурный делашку сәрнәлт кен.

Научный учрежденивлән сеть кушкеш. Кымшы пятилеткышты передовой советский наукулан пиш когон яжо возможностьвлә пачылт миәт.

Остатка ивләштѣ мә донна целый культурный революци

лин колтым гишан ма такеш ана попу. Лачокшымок, интеллигенцин пиш шуку кадрвлан создаваймы, кыдывлa шукердaт агыл эче ма донна ситыделит.

Ма донна предприивтвлa да учрежденитвлa шуды тйжемдон, тилец пасна 240 тйжем колхоз. Цилa ти организацивлан руководящий шуку кадрвлa керал ылит. Теве манман учрежденитвлаштыш, предприивтвлаштыш да колхозвлаштыш руководящий кадрвлан численность гишан СССР Госпланы ЦУНХУ начальник Саутин танг мбланем представляймб данныйвлa:

Учрежденитвлан да предприивтвлан руководящий кадрвлан численность 1937 ин январеш

1. Административный учрежденитвлан, здравоохраненин да культурын учрежденитвлан руководителитвлa	450	тыж.	эдем
2. Госпромпридриивтвлан, цехвлан да отделивлан директорвлa, руководителитвлa да нинин заместителитвлa	350	"	"
3. Колхоз председателитвлa да председателитвлан заместителитвлa, колхозвлан товарный фермитвлан заведующийвлa	582	"	"
4. МТС, совхоз директорвлa, совхозвлан фермитыш заведующийвлa	19	"	"
5. Промкооперативный организацивлан руководителитвлa	40	"	"
6. Магазин директорвлa да заведующийвлa	250	"	"
7. Столовыйвлан да общественный питанин молы предприивтвлан директорвлa да заведующийвлa	60	"	"

Ц и л а ж ы   1.751 тйжем эдем.

Тенгеланла, шотлаш лиэш; манман сандалыкышты руководящий кадрвлан численность 1.750 тйжем гыц чыды агыл ылеш. Фактическижы тилец шукурак ылеш, руководящий кадрвлашкы, несомненны, мастертвлан, бригадывлан руководителитвлан, звеньеовойвлан да молывлан шотлаш келеш, а нинижы келесымб шотышкы ак пыреп. Төррак келешаш гын, ти 1.750 тйжем цифра—тиды манман сандалыкнан высший дон средний руководящий состав веле ылеш.

Советский интеллигенцин кадрвлан цилажы бнде анжалда. СССР Госплан ЦУНХУ-н данныйвладон теве тыдын составшы:

Советский интеллигентин состав 1937 ин январеш (специальностьвләдон)

1. Предприятывлән, учрежденывлән, цехвлән, совхозвлән, колхозвлән да молывлән руководительвлә .	1.751 тәж. әдем.
2. Инженервлә да архитекторвлә (предприятывлән да цехвлән руководительвлә гыц пасна)	250 " "
3. Средний технический персонал (техниквлә, про- рабвлә, лесничийвлә, кәртни-корнын станци началь- никвлә да молывлә)	810 " "
4. Агрономвлә	80 " "
5. Агротехнический молы персонал (землемервлә, землеустроительвлә, агротехниквлә, зоотехниквлә) . .	96 " "
6. Наукин работниквлә (профессорвлә, вузвләштәш преподавательвлә да молывлә)	80 " "
7. Учителывлә	969 " "
8. Культурно-просветительный работниквлә (журна- листвлә, библиотекарывлә, клуб заведующийвлә да молывлә)	297 " "
9. Искусствын работниквлә	159 " "
10. Врачвлә	132 " "
11. Средний медицинский персонал (фельдшервлә, акушеркывлә, медсестравлә)	382 " "
12. Экономиствлә да статистиквлә	822 " "
13. Бухгалтервлә, счетоводвлә	1.617 " "
14. Судебно-прокурорский работниквлә (судьявлә, прокурорвлә, следовательвлә да молывлә)	46 " "
15. Вузвләштәш студенчество	550 " "
16. Интеллигентин молы группывлә (воснный ин- теллигентим включаен)	1.550 " "

Ц и л а ж ы 9.591 тәж. әдем.

Тә ужыда, мәнмән интеллигенци кадрвләнә уже пүлә ко-
го величинадон, 9,6 миллион әдемдон шотлалтеш. Мәнмән
предприятывләштәш квалифицированный рабочийвлә шуку-
жы уже средний образованием имейм, вниманишкы нәл-
шәш гынь, 9,6 миллион әдем цифрым пүлә когөзмдәш ке-
леш. Но 9,6 миллион әдем интеллигентвлә да нбнбн докы
лишкы мишы мәнмән советский государствын работник-
влән группывлә,—тиды кого цифра ылеш. Семнявлән член-
влән шотыш нәлбн, мәнмән интеллигенци СССР населенин
13-14 процентым бнде примерны составляя. (Громкий
а плодискментвлә.) Тиды бшкымжым айыртембнок тбн-
нәм анжыкта, кынам тбдбн культурно-технический уровень-
жы да коммунистический сознательностьшы тбнәрбшкы
кузен шоәш, кынарышкы тидым тиунешок ма лүлтен шок-
тынәнә.

Тошты, революци яктешы Россия гыц СССР маняры

мбндъркы анзык кен—цаклаш трудна агыл. Мбнь ик примербм веле таландя келесем. Теве 1913 и годшы Курский губерняштбш дя бшкымжын размержыдон Курский губерня гыц когонок отличаялтдымы Курский областыштыш 1937 и годшы интеллигенцин состав дон количество гишан кыды-тиды данныйвля.

1913 ин Курский губерняштбш начальный дон средний школывляштб 3 тйжем учитель ылын, а 1937 инжб Курский областышты—24 тйжем учитель; врачвля 274 ылыныт, кбзбйт—941; средний медицинский персонал—фельдшер дя акушеркывля 636 ылыныт, а кбзбйт—2.357; агрономвля 70 ылыныт, а кбзбйтшы—2.279. Зато циля вероисповедани культвлан служительвля 3.189 ылыныт, кбзбйтшы—859. Ти шотыштыжы кого кбтыргымаш. (Цилан ваштылыт). Вес вецынжы, кбзбйтшы Курский областышты шуку интеллигенци перви ылтымы партийный, советский, профсоюзный организациявляштб ровотаят. Ти фактвля гишан объясненивлям бшташ нуждажат уке.

Культурный строительствышты кымшы пятилеткын планым ти фактвля сембнь ма рассматривайшашлык ылына. Ти план основной ик задачым имея—рабочий классын культурно-технический уровеньбм инженерно-технический трудын работниквлан уровень якте лултбймаш исторический делащты анзыкыла кого ашкылым бштен колташ. Ти делан значенижым раскыдын анжыкташ манын, мбнь таландя стахановецвлан совещаништб Сталин тйнгын попымыжым айбндярен пуэм. Сталин тйнг попен:

„Умственный труд дон физический труд лоштыш противоположностьюм уничтожаймашым рабочий классын культурно-технический уровнем инженерно-технический трудын работниквлан уровень якте лултбймашын базеш веле бштен шокташ лиэш. Техень подъем бштен шокташ литбмб ылеш манын шанымаш потикяля чучнежы. Советский стройын условиштб, кышты сандялыкын производительный силавляжы капитализмын оковывля гыц освобождаймы ылыт, кышты труд эксплуатацин гнет гыц освобождаймы ылеш, кышты рабочий класс властышты ылеш дя кышты рабочий классын самбрык поколенижы технический образованием бшляжы ситялык обеспечиваяш циля возможностьвлам имея, тиды вполне бштен шоктыман ылеш. Рабочий классын культурно-технический техень подъем веле умственный труд дон физический труд лоштыш противоположностьюн основыжым пыдыртен кердмблян, лач тиды веле трудын тб кбкшы производительностьшым дя социализм гыц коммунизмышкы ванжаш тынгалаш керял ылшы потребление предметвлан тб

изобили ылмашым обеспечиваен кердмӱлӱн сомневаялташ
нимахань основанийт уке.

Тидӱн ярелӱ стахановский движени седӱндон знамена-
тельный ылеш, вет тӱдӱ ышке кӱргӱштӱжӱ мӱнмӱн
сӱндӱлӱкӱштӱ рабочий классын лӱмӱнок техень куль-
турно-технический подъемын пӱтӱриш тӱнгӱлтӱшӱжӱм,
лачок хоть, эче слабыйым, но соикток тӱдӱн тӱнгӱлтӱ-
шӱжӱм имея“.

Пиш кого ти задачым, умственный труд дон физический
труд лоштыш противоположностьюм уничтожаймаш зада-
чым осуществляен шокташ, конечны, иктӱ ӱль кок пятилет-
ка ак ситӱ. Ти задачым полныйок решен шоктымаш ик-
маняр лу им тергӱ, но мӱ ти корныдон азыкыла успешны
кенӱ. Кымшы пятилетний план ти кого задачым решӱмӱш-
тӱ эчӱт ик ташкалтышышкы мӱнмӱм лӱлтӱл колта.

Тӱ ужыда, СССР народвлӱн кушкын мишӱ сакой статья
потребностьвлӱм удовлетворӱймӱш задачывлӱ, труйшывлӱн
материально-культурный уровнем пакыла чӱнь лӱлтен
мимӱш кымшы пятилеткын задачывлӱ СССР пырен кемӱ
у эпохеш, социализм гӱц коммунизмыш постепенны ванжы-
маш эпохеш соответствуют.

Буржуазный строй верц убежденны шалгышывлӱ (аполо-
гетвлӱ) потикӱлӱ дӱ жалкийлӱ чучыт. Социализм ышке сага-
жы ницетам дӱ незер ылымӱшым канда, социализм—культур-
ный эдемлӱн достойный агыл, а варварвлӱлӱн веле ярал
дела ылеш манын доказываяш, кырык ганьы пумага ара-
влӱм сирен опыты. Коммунизм ышке сагажы незереммӱш-
лӱн дӱ бескультурьелӱн уравниельностьюм канда, комму-
низм кӱзӱйтшӱ капиталистический общество гӱц шайы-
кыла кого ашкылтыш ылеш манын, коммунизм гишӱн алталы-
машым шӱрӱш кӱзӱйт яктеӱт эче книгӱвлӱ аран лӱктӱйт дӱ
миллион тонндон газетный пумага расходывалтеш. Бур-
жуазный писаньывлӱн цилӱ ти жалкий ямаквлӱштӱ Совет-
ский Союз кушмыдон шӱрпӱн шин шӱлӱтӱмӱ линӱт. Бур-
жуази дӱ тӱдӱн цилӱ цоравлӱжӱ—цилӱ ти троцкиствлӱ,
фашиствлӱ, меньшевиквлӱ дӱ эсервлӱ техень пропаций де-
лаеш шергӱкӱн пумагам напрасны расходываят. Вет тидӱ,
средствывлӱм дӱ техень шергӱкӱн товарым—настоящий
культурын делалан керӱл пумагам преступный дӱ пиш ко-
гон антинародный расходываймаш гӱц гач молы нимат
агыл. Кӱзӱйт ынде, мӱнмӱн сӱндӱлӱкӱштӱнӱ народный
благосостояни дӱ труйшывлӱн культура кушмаш лин кол-
тымыкыжы, кӱзӱйт, кынам цилӱ товарвлӱм дӱ производьмаш
пиш кого у планвлӱ намечаялтыт дӱ СССР-
ышты лачокшымок изобилим ыштен шокташ кымда пер-
спективывлӱ пачылтыныт—Советский Союз гишӱн цилӱ ти
ямаквлӱеш пумагам дӱ трудым тӱдӱвлӱ веле расходываен
кердӱт, кӱвлӱ ышкӱмӱштӱн площадьвлӱштӱшӱ литера-

турын дэ наукин классиквлэн книгәвлән йылатат, кыдывлән вуй-вимыштәт книгә йылатым тыл шыкшеш коптятл шыньзын әль тәдывлә, күвлә честный средствывләдон шүшә капитализмом защищаяш лимылан уже акат ынянеп.

Цилә ти фактвлә гыц ләкшәй выводвләжәй мәләннә раскыды ылыт.

Мә яжон пәленә: труйшывлән материальный дә культурный уровеньжәй пакыла чынь кушмашлан, товарвлә дә продуктвлә шуку лимылан дә труйшывлән пиш чынь кушшы культурный запросвлән удовлетворәймәшлән мәнмән советский строй цилә предпосылкывлән уже ыштен шоктен, ынде делажи рабочийвлән, хресәйвлән, интеллигенцин коммунистический сознательность кушмашты веле ылеш. Коммунистический воспитанин успехвләжәй гыц, ти шамакын широкий значенижәдон попен, труйшывлән цилә массым дә цилә советский интеллигенцим охватывайшы коммунистический воспитани гыц—сек пәтәрижок, ти пәшәштәш мәнмән успехвлә гыц, цилә мола задачывлән решәймәшжәй зависимый ылеш.

V. КЫМШЫ ПЯТИЛЕТКЫН ЗНАЧЕНИЖӘЙ

Кымшы пятилетка пәтәришәй дә кокшы пятилеткывлә гыц когон отличаялтеш. Тәннәм социалистический обществын тәнгәлтәшжәйым строймаш задачывлә гишән попымаш кеен,—кызыт социалистический общество в основном уже строймы. Советский Союз у полосашкы, бесклассовый социалистический обществом строймашын завершаймаш дә социализм гыц коммунизмышкы постепенны ванжымаш полосашкы пырен. Главный отличи первышәй период гыц тиштәкен ылеш.

У полоса—у обязанностьвлә, у трудностьвлә. Пәләнмән, керек-махань пәшәштәй, хоть самой изиштәй гынят, ышкымжын трудностьвләжәй улы. Мәнмән сәндәлыкнән силажы когон кушмаштыжат ышкымжын трудностьвләжәй улы. Мәнмән положеништәй ирсә внутренний порядыкан вопросвлә гишән веле агыл, но техень вопросвлә гишәнәт попаш вәрештеш, кыдывлә враждебный империалистический окружени ылмаш гыц ләктыт. Но анжалда тә мәнмән сәндәлыкыштәш труйшывлән лицәшкыштәй, дә ужыда: кызытшәй ганыы счастливый нинәй нигнамат ытелыт, кынам социализм гыц коммунизмышкы постепенны ванжым верц сложный дә трудный задачывлән решәймәшкәй пижыт. (А плодсментвлә.) Тидым иктыдон веле объясняяш лиәш: сынген кердыштәым нынәй пәләт, ышкымыштәын сынгимәшәйшәштәйлән пиш пыт ынянәт!

СССР-ыштыш труйшывлӓ пӓлт, церотышты лӓмӓнок ма ылеш, моментӓн основной задачижы маханьы ылеш. Ти задача тенгелӓ шӓндӓмӓ ылеш: капитализмдон, экономически утларак развиваялтшы Европыштыш капиталистический сӓндӓлӓквлӓдон дӓ Америкын Соединенный Штатвлӓдон экономический соревнованим цилӓ лиништӓ тӓнгӓлӓш. Тидӓжӓ означая—передовой капиталистический сӓндӓлӓквлӓм экономически эртен кейш маньн, кредӓлмӓшӓм видӓш келеш.

Тӓ поктенӓт эче шотелда, а уже соревнованишкӓ пижӓдӓ, маньн мӓлӓннӓ келесен кердӓт. Но тидӓ мӓнмӓм ак смущайы. Лачок, СССР-ышты пиш керӓл техень промышленный продуктивлӓ, маншаш, чугун дӓ электроэнерги население ик эдемлӓн Америкын Соединенный Штатвлӓштӓш дӓ Германиштыш гӓц чӓдӓ производялтеш. Но, вес вецӓнжӓ, мӓнмӓн промышленностьнан технический уровеньжӓ Европын керек-махань сӓндӓлӓкыштӓш гӓц уже кӓшнӓ, тидӓ пыток раскыды, а сельский хозяйство гишӓн попашат уке—мӓнмӓн сельский хозяйствын технический уровеньжӓ даже Америкын гӓцӓт ӓлнӓ агыл. А сек главныйжок—молодой Советский государствына окончательны цаткыдем шон, полныйок силан, здорова дӓ иктӓт пыдыртен кердӓтмӓ единствоан ылеш. (Бурный аплодисментвлӓ.) Вот мӓ и туманӓ—международный экономический соревнованим аренӓштӓт молодой, но уже цаткыдем шошы советский силавлӓлӓн корным пуаш веремӓ шон. (Аплодисментвлӓ.)

Пӓлӓмӓн, тидӓ крозымаш агыл дӓ техень мирный соревновани иктӓлӓнӓт вредӓм ак ӓштӓ. Тенге гӓнят, тидӓ кого масштабышты силам провайымаш гишӓн вопрос ылеш.

Мӓнмӓм соревнованишкӓ иктӓт ак ӓжеп, маньн признаяш келеш. (Цилӓн ваштылмаш, аплодисментвлӓ.) Даже келесӓш лиӓш: светӓшкӓжӓт мӓ вообще ӓжтӓмӓвлӓ лӓкӓннӓ. (Аплодисментвлӓ.) Тенге гӓнят, светӓш лӓкӓннӓ, Октябрьӓн дела верц мӓ шагалненӓ дӓ шагалына. (Аплодисментвлӓ.)

Мӓлӓннӓ келесен кердӓт: „Мӓлӓннӓ кӓзӓт соревнованим ӓштӓш веремӓ уке. Тилец паснаок мӓнмӓн хлопотна чӓдӓ агыл.“ (Цилӓн ваштылмаш, аплодисментвлӓ.) Пускай келесӓт! Статяш толшы случайвлӓ годым мӓ буржуазный сӓндӓлӓквлӓдон сотрудничеством ӓштенӓ дӓ ти сотрудничеством полныйок целесообразныеш шотленӓ. Тидӓ гӓц отказаш анзыкыжымат ана шаны, а ти сотрудничеством мӓнмӓн пашкудывлӓнӓдон дӓ цилӓ молы государствывлӓдон маняры лиӓш тӓнӓрӓ шӓрӓш шаненӓ. Но мӓ ӓшкӓмнӓн корнынадон кенӓ, капитализм ӓшкӓмжӓндон. Капиталистический сӓндӓлӓквлӓдон сотрудничество гишӓн веле агыл, но экономический—у дӓ тошты системывлӓн со-

реэновани гишант вопросым, экономический отношеништй СССР дон главный капиталистический сандалыквлан соревновани гишан вопросым истори СССР анзылан шынден.

Бшке коргыштйна силалан бнянен, бшкымнан сьнгымашланна бнянен, ма ти соревнованишкы кеня. Капитализмын лагерышты совсемок вес картин ылеш. Бшке коргыштыш силан развилан бнянымашым тышты тагынамок уже ямдымы. Тышты мирым угыц пайылым гишан вопросла йыр тыргыжланымаш тарванен шынзын. Тышты кыдыжы—понгышеш кызым таен, весывлажы—кидеш саблым кычен, колонивла верц да силан державывлан пользеш госуларствывлам угыц пычкедылмы верц кредалмашым видат.

Тышты седок поымашвла кеат: пьтарыш империалистический война паштек колоништыш землявлам пайылым годым ку кум обижен, колонивлам остаткан угыц пычкедылмы годым да Европыштыш землявлам война паштек пайылым годым ку кравен налын да ку кравымы ылын. Тышты войнан проста крозымашвладон дела ак ограничиваялт. Европыштышы да Азиштышы шуку сандалыквлажымок захватывайшы империалистический война уже кеа да когон шарлен шон. Всемирно-исторический у войнан лудышыжы, айыртемнок фашиствла да нынын покровительвла вецын седок кушкын мия.

Но манман эдемвланя техень делавла гишан бшке шанымашыштым, вет, имеем кердыт. Нын, сек пьтарыок, бшкымаштын опытышты сембы ышыштым кычат, тыдын сембы, кыце ма донна колонивлам хватен налмыдон агыл да брдыж гыц кун-гынят палшыкым получаймашдон агыл, а лач ирса манман сандалыкнан бшкымжын силажы кушмашын основеш, Советский Союзин народвла хозяйственный кушмаш задачывлам решат да кушкыла кузымы корныдон седок анзыкыла кеат. Манман сандалыкыштын народный хозяйство луталтмашкы, национальный культуывла пелдмашкы народ выкы народын насилывладон агыл, а бшкымнан общий делалан шуку народвлан дружный ровотадон корным момы. Промышленный да сельско-хозяйственный отношенивлашты ма доннаат цила республиквлге икстатян развитый агылеп. Кыдыжы ик отношеништы, весывлажы—весышты большы развитый ылыт. Но ма, шуку национальностян Советский Союзин цила рабочывлан да хресанывлан усиливлам иктышкы цымыраш, разный народвлан усиливлам цымыраш, ик народ весылан палшымашым налаживаяш да делам ик общий цельышкы налын мияш замечательный средством монна. Шамак толшы, Западышкыла анжалын, манман эдемвланя келесен кердыт: „Малын вара ти худа агыл опытым таландят используывла агыл. Вет цила ти „осывла“ пьтарыш когорак лаксы туреок

тодыт вазыт дӓ шӓппен кен кердӓйт. А вот народвлӓн яжо Союз—тидӓ махань-гӓнӓят „ось“ агыл, а тидӓ—кого дела! Шукужы тӓштӓ ти юкым, конечны, бӓнӓштӓ колыштеп, тенге гӓнӓят, тидӓ вашт шошы ылеш, дӓ народ лошкы мӓндӓркӓ пырен шон, бӓшке веремӓштӓжӓ эчӓйт мӓ докына пролетарский пиш силан эхо юкшыдон сӓрнӓлеш.

„Поктен шомы дӓ эртен кемӓ“ задачым решӓмӓштӓнӓ кышакен мӓ опираялташ шанӓн? Тишӓк проста ответӓм пуаш лиӓш. Планеш дӓ, сек пӓтӓриок, кымшы пятилеткеш. Но тидӓ чӓдӓ. Народын моральный дӓ политический единствожы мӓнмӓн улы, Советский Союзыштыш народвлӓн великий дружбышты мӓнмӓн улы,—планвлӓжӓ цилӓ народный трудышты, мӓнмӓн цилӓ пӓшӓштӓнӓ воля единством дӓ цельӓн единством мӓлӓннӓ пуат. Вот малын мӓнмӓн планна, мӓнмӓн большевистский планна, мӓнмӓн Сталинский планна—великий сила ылеш. (А пл о д и с м е н т в л ӓ.) Пландон ровотаяш—значит пӓлӓш, мам бӓштӓш келеш дӓ махань цельдон. Планвлӓ мӓнмӓн сӓндӓлӓкӓштӓнӓ незаменимый организуящий силашкы сӓрнӓлтӓнӓйт. Седӓндонок принимаймы планым выполняймӓш—СССР-ыштыш труйшывлӓн честь дела лин.

Пӓтӓришӓ дӓ кокшы пятилегкывлӓн пиш яжо успехвлӓм бӓштен шоктымдон, „план“ международный известностыым получаен, дӓ капиталистический сӓндӓлӓквлӓштӓ бӓшкӓмӓштӓн хозяйственный планышты гишӓн увертӓрӓш дӓ шумен кӓшкӓш чӓдок агыл уже цацымашвлӓ ылыныт. Шамак толшеш, мам стоя германский фашиствлӓн доморощенный кок „четырёхлетка“ гишӓн нӓнӓн шумен саслымашышты! Кыды-тидӓ демагогвлӓжӓ делам уже тенгелӓ изображаяш тӓнгӓлӓнӓйт: нӓнӓ, вуйта, бӓшке доньшты господствуяшты капиталистический хозяйствын анархим пӓтӓренӓйт дӓ ровотам уже пландон видӓш тӓнгӓлӓнӓйт. Тенге гӓнӓят, нӓнӓ нимакхань планымат—ни пӓтӓришӓ, ни кокшы четырехлеткыным—публиковаяш решӓделют. Дӓ нинӓжӓ, виднӓ, ылтелытат. Ты „четырёхлеткывлӓн“ цилӓ ма улыжы у войнаӓш йӓмдӓлӓлтмӓш запасвлӓм накопляш кыды-тидӓ мероприятывлӓм бӓштӓмӓштӓ ылын. Нӓнӓн „четырёхлеткывлӓн“ существожы тидӓвлӓм бӓлӓмӓшкӓ пыртым годым капиталын господствым поддерживаймы лӓмдон, айыртемынок маншаш гӓнь, ик „расым“ фашиствлӓн шӓмлӓн пишок лишӓл ылшы финансовый капиталын „расым“ цаткыдемдӓм лӓмдон рабочийвлӓм дӓ труйшывлӓн цилӓ массым нима шеклӓнӓдеок эксплоатируяш порядкывлӓм установливаймашты ылын. Зато фашистский „четырёхлеткывлӓ“ годым труйшывлӓн „расылан“ бӓлӓш худа. Фашистский четырехлеткывлӓ лач бедстви ганьы, у кабала ганьы, рабочийвлӓ вӓкӓ сӓмӓбрлен вазыныт. Фабрикывлӓштӓ дӓ заводвлӓштӓ принудительный трудым пыртымы, пӓшӓ кечӓм 10—12 цӓш якте

дә тилецәт большы кужемдѣмѣ, пашә тәрѣм лүлтәш за-
прещаймы, товарвләш ценәвлә кушмашым цәрѣмѣ агыл.
Господа фашиствлә труйшывлән молы слойвләмәт покоеш
кодыделет: шуку тѣжем крестьянский хозяйствывләм торг-
вләдон выжален пѣтәрѣмѣ, шүдѣ тѣжемѣн ремесленник-
вләм, тыгыды торговецвләм разоржен пѣтәрѣмѣ дә молат.
Фашистский „четырёхлеткывлә“ делаштыжы техеньѣ ылыт.

Тенге гѣнят, хозяйственный планын идейым фашиствлә
дискредитируен ак кердтеп, манын мә пыток ыняненә. Мән-
мән славный Сталинский пятилеткывлән сѣнгѣмәшвлә
СССР-н пределвлә тунѣ мѣндѣрнѣ ылышы шуку миллион
рабочийвлән дә труйшывлән шүмѣшкѣ пыраш корным мот,
дә нѣнѣн донат кабалашкы пыртышы фашистский четырех-
леткывләм имейш желаништѣ йылаш тѣнгәлеш (Бурный,
продолжительный аплодисментвлә.)

Капитализм, тѣ шотышты фашистский капитализмат, мән-
мән плановый хозяйствылан мам-гѣнят равноценныйым
противопоставляяш силадымы ылеш. Капитализм, тѣ шо-
тышты фашистский цѣреән капитализмат, тѣдѣн частный
собственностьшыдон ышкѣмжѣн основыштыжы хозяйствен-
ный планын установиваймашдон совместимый агыл. Седѣн-
дон, народный хозяйствышты план ышкѣмжѣн чудесный
силажым уже анжыктымыкы, капитализм историн пережит-
кыш, тѣдѣн тормыжышкы, мәнмән веремәштѣш реакцион-
ный явлениишкѣ окочательны сәрнәлт кен.

Техень фактквләлән, СССР-ын плановый, социалистический
хозяйствын успехвләлән мам противопоставляет? Ылын
пѣтәриш пятилетка. Тидѣ нѣл и лошты промышленный про-
дукци кок гәнә кушмашым, 202 процентѣм пуэн. Кокшы
пятилетка толын. Промышленный продукци 2,1 гәнә куш-
машым намеаеннә, а лачокыштыжы кокшы пятилетка 2,2
гәнә, точныракшы 221 процент кушмашым пуэн. Дә вот у,
кымшы пятилетка. Пятилетка лошты промышленный про-
дукци кушмашым мә эчеят кок пай нәрѣ, точныракшы 1,9 гәнә,
кушмашым намеаеннә. Тидѣжы тѣдѣ самой и ылеш,
кыды большевиквлә доны цилә сѣнгѣшѣ коммунизмын сила-
жы, манын лѣмдәлтеш. (Бурный, продолжительный а-
плодисментвлә.) А нѣнѣләнжѣ, кувлә коммунизмлан
ак ынянеп, мә келесен кердѣнә: тырхалда эче изиш дә исто-
ри иквәреш нәлмѣ дә ик общий арашкы арален шѣндѣмѣ
цилә техень маловервлә верц, ышкѣмжѣн остатка шамак-
шым келесә. (Ваштылмаш, аплодисментвлә.)

Внешний обстановкым характеризуюш манын, кыштакен
кѣзѣт капитализмын сәндәлыквләдон мәнмән мирный эконо-
мический соревновани развертывалтеш, цилә тидѣвлә ги-
шән попаш вәрештеш.

Тидѣ гѣц тенгеок каеш: экономический ти соревновани

высший типън соревнованишкы, общественный кок системын — капитализмын да коммунизмын исторический соревнованишкы сарнълтеш.

Материальный да культурный ценноствлъм капитализм чыды агыл накоплен, но тыды бшкымжын интересвлэшбжът тыдым уже используен ак кердт. Шуку случайвлэштыжок наукын прогрессым, искусствын, культурын кушмашым пуктышты тыды уже сарнълтын. Тыды лачокшымок тенге, но капитализмләнжы тынарбы худа веле ылеш. Кызыт уже улы, кулан капитализмын наследствыжым принимаеш. Коммунизм тыды гыц кушкеш, мавлам капитализм бштен, хозяйствын, материальный ылымашын да культурын областыштшы тыдын сек яжо да шуку достиженивлъм гыц кушкеш. Коммунизм цилъ ти ценноствлъм да достиженивлъм бшке статьянжы перерабатывая, — но обществын верхушкывлән интересвлэш агыл, а цилъ народын да человечествын интересвлэш. Силам бжълэйбидеок, культурный наследствым изучаяш келеш. Тыдым серьезны да келгын пълэш келеш. Капитализм да человечествын эртышты истори мам пуэн, цилъ используяш келеш, да шуку курымвлъм мычкы эдемвлән труддон бштбмы кырышцвлъм гыц узданим, — народлан ылаш удобнойым, волям, полный сотым да аяр пырыманым строяш келеш. (Цилъ зал кымдыкеш шумный аплодисментвлъм.) Коммунизмын величественный ты зданим строяш манын, ты делащкы шуку у энергим да народвлән шуку способностьвлъм, шуку трудым да героизмым, шуку смелостыым, инициативым да энтузиазмым пиштэш келеш. Советский Союз — тыды пример, кыцелъ тыдылән тынгълтышым пиштымлъм! Ты славный делалан большевистский силам мәнмән партина, Ленинын—Сталинын парти пуа. (Продолжительный шумный оваци.) Сталин тынгын ти съездышты докладшы ма гишән мъләннә попар Мәнмән делалан большевистский йангым мәнмән Сталинын трудшы, шанымашыжы, шамакшы пумы гишән тыды попар. (Труктярвәннен кешы аплодисментвлъм. Сталин тынгын лымеш приветственный возгласвлъм.)

Исторический ти делащты мәнмән интеллигенцин вяржы пиш когон ответственный ылеш. Культурын эдемвлъм, техникын да наукин эдемвлъм, тошты да у интеллигенци, мәнмән студенчество да молодеждон пополняймь квалифицированный рабочийвлән кадрвлъм, великий у задачывлъм решен шокташ манын, церотеш шындымы основной экономический задачым осуществляяш манын, кымшы пятилетний планым победоносны выполняеш манын, — советский народлан цилән керъл ылыт. Рабочийвлән да хресәнвлән трудым организуймащты нынын способность гыц, техникым используймащ да трудын производительностьым пыт лултымащ делащкы бшкымбштын научный пълымашвлъм пыртен мыштымаш-

ышты гыц мӓнмӓн деланан успехшӓ, вес сӓндӓлбквлӓдон СССР лоштыш экономический соревнованин успехшӓ дӓ коммунизм дон капитализм лошты исторический соревнованин успехшӓ зависимый лиэш. Общество дӓ государство гишӓн современной основной наукин существошкыжы,—марксизмын —ленинизмын великий ученин существошкы, кыдын основеш СССР-ышты социалистический строительство кушкеш дӓ цаткыдемеш, кынары последовательны дӓ келгӓн нӓнӓ пырен шот, тӓнӓрӓ нӓнӓн творческий ровотажат плодотворный лиэш, тӓнӓрӓ нӓнӓн успехвлӓштӓ замечательный лит. Мӓнмӓн обществын пакула кушмашыжылан дӓ полныйок пеледмӓшӓжылӓн мӓнмӓн пиш шуку предпосылкывлӓм, пиш шуку возможностьвлӓм ыштӓмӓ, дӓ главныйжы кӓзӓйт ынде мӓнмӓн ышке трудышкына коммунистически-сознательны анжымашты дӓ, айыртемӓнок, советский интеллигентин кушкын мишӓ кадрвлӓм идейны воспитываймашты дӓ мӓнмӓн большевистский ровотанан успешностьышты ылеш.

Веремӓ шон, кынам воспитательный характерӓн задачивлӓ, труйшывлӓм коммунистически воспитываймаш задачивлӓ видвигаялтыт. Кӓзӓйтшӓ моментӓн коммунистический воспитанин рольжым тенгелӓ оцениваймаш мӓнмӓн обязаностынам, кыды гишӓн Сталин тӓнг попен,—вычыдымы саккой случайвлӓэш народым мобилизационный готовностьышты урдаш керӓл гишӓн, мӓнмӓн обязаностынам всеок ак изиэмдӓ. Анеш, техень воспитаним веле коммунистическиеш ымдӓш лиэш, кыды мӓнмӓн мобилизационный готовностынам дӓ цилӓ мӓнмӓн способностынам шум вашт кредӓлмӓшкӓ дӓ коммунизм сӓнгӓмӓш верц у бойвлӓшкӓ лӓлтӓ. (Продолжительный аплодисментвлӓ.)

Тӓ веремӓшкӓт пишок мӓндӓр агыл, кынам Советский Союз уже йӓлвлӓлӓн келесен кердеш лиэш: цилӓ линидон дӓ цилӓ отношеништӓ человетынын передовой рӓдӓштӓ шалгынедӓ гӓнь, СССР гыц тенгеок экономический отношеништӓт пачеш идӓ код.

Кымшы пятилеткын знамӓжӓм миллион рабочийвлӓ, шуку миллион труйшывлӓ ышке кидышкыштӓ кычат. Анзыкыла коммунизмышкы кемӓнӓн генеральный линим Ленинын—Сталинын парти, мӓнмӓн большевистский съезд, мӓнмӓн Сталин мӓлӓннӓ анжыкта! (Овацискы ванжышы бурный продолжительный аплодисментвлӓ. Цилӓн ял ыкы шагалыт, юквлӓ „ура“. Сталин дон Молотов тӓнгвлӓлӓн приветственный возгласвлӓ.)

МОЛОТОВ ТАНГЫН ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ ШАМАКШЫ

17 март 1939 и.

Тангвлә, кымшы пятилетний план гишән тезисвлә делегатвлән полный поддержкым съездбштыш пренивлә анжыктенбт. (Аплодисментвлә.)

Тиштәкен выступайшы тангвләдон шбндбмб кыды-тидб вопросвләэш айыртембн шагалам. Заключительный шамакштем докладшыты бштбмб упущениембнь тбрбнем. Тидбләннен мбләм съезд анзылнышы дискуссияэш, тбдбн характерешбжб дә итогвләэшбжб шагалаш керәл лиэш.

Съезд анзыц, тә уже пәледә, тезисвлә печатьшыты партийный собранивләштб, шуку массышты активны обсуждаялтыныт. Техень кого активность сәндәлбкнән тб политический подъемын отражени ылеш, кыдым мәнмән партия цилә ровотажыдон, политический, хозяйственный дә культурный областыштыш тбдбн успехвләжбдон бштен шоктымы. „Правдан“ дискусионный листокышкы кымшы пятилетний планын вопросвлә гишән таманяр тбжем сирмәшбм колтымы ылын. Тб сирмәшвлән чбдб агыл частьшы дискусионный листокеш публиковаймы ылын. Тилец пасна, кымшы пятилеткын вопросвләдон шуку статьявлә мол органвләштб—центральный дә тенгеок местный печатшыштат пецәтлбмб ылыныт.

Съезд анзылныш дискуссияштб выясняалтын: кымшы пятилетний план гишән тезисвлә партийный организацивләштб дә шуку массышты полный поддержкым встречаенбт. Съезд анзыц ылшы партийный цилә конференцивлә тезисвләм одобряенбт. Тидбндон иквәрешок, ти дискуссияштб махань-шон характерән шуку вопросвләм шбндбмб ылын, тезисвләшкб чбдб агыл дополненнвләм дә конкретный поправквләм пыртымы ылын. Тб предложенивләштб шуку правильный, полезный ылын. Признаяш келеш, тб предло-

женивлэм шукужымок тезисвлэшкэй пыртымыкы, тезисвлэ пиш когон шәрлен шынзыйт ылын, дә тыйнам главный во-просвлэжэй шуку вопросвлэ лоэш яммы гань лит ы-ын. Тенге бшташ, конечны, акли. Но, весецейжэй, съезд анзылныш дискуссиштэй чейдэй агыл техень замечанивлэм бштымэй, кыдывлэ пятилеткын планышты шотыш нәлмэй лишәшлык ылыт.

Тезисвлэ—тидэй эче план агыл. Тезисвлэ планын основы-жым веле пуат. План бшкежок—пиш обширный документ ылеш. Кымшы пятилетний план цифырвләән пиш шуку таб-лицән таманяр том гыц ылеш. Ти планышты пиш шуку са-кой статьян вопросвлэм анжыктымы лиэш, кыдывлэм окон-чательны принимаймы дә формулируймы годым, съезд ан-зылныш дискусси годшы предложенивлэм дә поправкы-влэм шотышкы нәләш пиш важны дә керәл ылеш. Съезд анзылныш дискуссиштэй участвуйшы партийный дә непар-тийный тәнгвлән кого активностышы кымшы пятилетний планым ярыктенок бштымәштэй положительный кого роль-ым мадшашлык, а тей предложенивлэ логыц кыды-тидэйжым тезисвлэм ярыктенок формулируймы годымок мә шотыш-кы нәлшәшлык ылына.

Съездлән, представляймэй тезисвлэм основышкы тейдэй принимая гынь, очевидны, комиссим айыраш вәрештеш, кы-ды махань поправкывлэм дә дополненивлэм тезисвлэшкэй пырташ келеш, обсуждаен ләкшб. Тилец пасна, Централь-ный Комитетлән дә Совнаркомлан народный хозяйствын пасна отрасльвләдон, пасна крайвләдон дә республиквләдон пятилетний планым бшкымжымок окончательно утверж-даймы годым анжыктымы пүлә предложенивлэм дә по-правкывлэм шотышкы нәләш вәрештеш.

Съезд анзылныш дискуссиштэй дә мәнмән съездышток шындымэй вопросвлэм техень группывләэш пайылаш лине-жб:

пйтәриок, план выполняймәшым обеспечиваймашдон свя-занный ылшы организационный характерән вопросвлэ;

кокшешейжб, кыды-тидбй крупный хозяйственный проб-лемывлэ;

кымшешейжб, народный хозяйствын пасна отрасльвлэм касайшы вопросвлэ;

нблымшешейжб, утларак общий, принципиальный харак-терән вопросвлэ.

Хозяйственный делавлэм решймәштэй организацион-ный вопросвлән значеним большевиквлэ пиш яжон пә-ләт. Седбндон пәлымән, кымшы пятилетний планым обсуж-даймы годым организационный вопросвләән кого внима-ним пумы ылын. Съезд анзылныш дискуссиштэй крупный организационный пүлә вопросвлэм шындымэй, тей шотыш-ты шуку вопросвлэ у наркоматвлэ дә Совнарком сагашы

комитетвлӓ гишӓн ылыныт. Шамак толшы, Строительствын Наркоматым ыштӓм гишӓн вопрос шӓндӓмӓ ылын, тенгеок Наркомзем гӓц вес наркоматым—МТС-влӓдон Управленин специальный Наркоматым выделяймӓ гишӓн вопрос шӓндӓмӓ ылын; тенгеок Наркомсовхозвлӓм кок наркоматеш—Животноводческий совхозвлӓн дӓ Сельско-хозяйственный культурвлӓдон занимайшы Совхозвлӓн Наркоматеш шелмӓ гишӓн, автомобильный хозяйствыдон ӓль автодорожный деладон у наркоматым ыштӓм гишӓн вопрос шӓндӓмӓ ылын дӓ молат. Ти статян пӓлӓ вопросвлӓ серьезный вниманием заслуживаят дӓ керӓл сембӓн дополнительный проработка паштек разрешаймы лин кердӓт.

Тӓ предложенивлӓ лошты техенят ылын—конеководствыдон специальный наркоматым создаваймы гишӓн предложени. Мӓлӓм ти предложени целесообразный агылла чучеш. Но, вес вецӓнжӓ, Наркомзем дӓ земельный органвлӓ коневодство вопросдон Наркомын дӓ Крайзу начальникин пасна заместительный имеймӓ гишӓн Буденный тӓнгӓн предложенижӓ полный вниманием заслуживая. Конеководствым яжоэмдӓмӓш дела кого значением имая, седӓндон икманяры у организационный мерӓвлӓде тиштӓ эртен кейш акли.

Съезд анзылныш дискуссиштӓ, дӓ тиштӓкенӓт съездӓштӓ, наркоматвлӓн текущий ровоташтыш утларак нравильный дӓ утларак цаткыды взаимный увязка гишӓн вопросым шӓндӓмӓ ылын. Промышленный наркоматвлӓм разукрупняймӓ ярелӓ тидӓ ниш когон актуальный вопрос ылеш. Хозяйственный наркоматвлӓн ровоташты кӓзӓйтӓшӓ гӓц большырак взаимный увязка керӓл лишӓшлыкым Экономсоветӓт дӓ Госпланат шотыш нӓлшӓшлык ылмышты гишӓн Тяжелый машиностроенин Народный Комиссар Малышев тӓнг съездӓштӓ выступаймаштыжы правильны указываен. Тидӓмок М. М. Каганович тӓнгӓт ышкӓмжӓн выступлеништӓжӓ правильны указываен. Большырак специализированный промышленный наркоматвлӓм ыштӓмӓш предприятивлӓ докы нӓнӓм лишӓлемдӓ, дӓ тидӓ положительный кого значением имая. Но, вес вецӓнжӓ, кӓзӓйт шуку техень вопросвлӓ лӓктӓн миӓт, кыдывлӓ лач ик наркомат кӓргӓштӓ веле решӓмӓ лин ак кердтеп. Тидӓвлӓ ярелӓжӓ Совнарком сагашы Экономический Советлӓн ышке аппаратшым безусловны усиливаяш керӓл лишӓ дӓ наркоматвлӓн ровотан увязка делашты пӓлӓ шуку активностью проявляяш келеш. Наркоматвлӓ ышкежӓ вес наркоматвлӓн ровота дон ышкӓмӓштӓн ровота лошты увязкым ыштӓш цацышашлык агылеп ылмым тидӓ ак означай. Нӓнӓ тидӓм ыштӓш обязын ылыт дӓ икӓнӓ-иктӓштӓм узко-ведомственный интересвлӓдон ӓрен шагалшашлык агылеп. Техень узко-ведомственность шоэн агыл мӓ донына встречалятеш, но

узко-ведомственный дух ваштареш, бюрократизмын прояв-
ляялтмы ваштареш, кредялмыляок, ровоташты пыт кредял-
машым видаш келеш. Циля тидывля ылмашты, хозяйствен-
ный наркоматвлан количеством пуля шукемдымаш народ-
ный хозяйствын управленин структурым кушны неизбежны
усложняймым означая да Госплан дон Экономсоветын
аппаратом керал себынь усиливаемашым терга. Тиды гыц
соответствующий практический выводвлам ышташ келеш.

Хозяйственный пасна задачи вля логич тиды-
вляэш: Дальний Востокушкы переселяймашеш, Курский
магнитный аномалиэш, Волго-Донской каналеш, Башкириш-
ты нефтеш шагалам.

Та паледя, Дальний Востокуштыш манман хозяйственный
вопросвля когон азыкы выдвигаялтыныт. Тидын яреля Даль-
ний Востокушкы переселяймашым организуймаш задачи-
вля кого значениан ылыт. Донской танг съезд азылныш
статьяштыжы ти вопросам крупный государственный за-
дачеш шотлымжыдон, вопросом правильны шынден. Ла-
чокшымат, Дальне-Восточный кок крайге ти вопросдон
серьезны пашашкы пижашлык ылыт да месташты соот-
ветствующий крупный переселенческий организацивлам
ыштывашлык ылыт. Ти делашты шамаквля гыц делашкы,
общий предложенивля гыц конкретный проектвляшкы да
решенивляшкы ванжаш верема шон.

Кымшы пятилетка гишан дискуссияшты Курский магнит-
ный аномали гишан да тидын районеш промышленный ме-
таллургический базым ыштывля гишан вопрос серьезны шын-
дымбы ылеш. Ти делам тормыжлаш манын, вредительвля
чыды агыл ти шотышты ыштеныт. Вредительствын ты по-
следствивлямайт пйтараш верема шон, Курский магнитный
аномали районушты железный рудам серьезны разрабаты-
ваемашкы да металлургический базым ыштывашкы при-
ступаяш верема шон. СССР-ышты металлурги развиваялт-
маш задачывля яреля ти дела кого перспективывляма имей.
Кымшы пятилеткышты ти делалан серьезный вниманием
пуаш келеш манын тергываштыжы съездышты выступай-
шы Доронин танг прав ылеш. Тиды гишан тезисвляштат
келесаш келеш.

Съездышты Волго-Донской каналым строймаш гишан
вопрос шындымбы. Тидат тенгеок ик крупный хозяйствен-
ный проблема ылеш, кыдым решывашкы кымшы пятилет-
кышты ма приступайшашлык ылына. Волго-Донской проб-
лемым решываш седьндон тормыжлалтын, ышке веремаш-
тыжы ты проблема дerven шуку вес проблемывля путыен
шындымбы ылыныт, шамак толшы, пиш кого гидростанцим
строймаш. Кызыт ти вопрос Союзын Госпланышты раз-
работкыдон пйтаралтеш да ти вопросом тиунок конкрет-
ны анжен лаямашкы ма сарналына. Тиштакен выступайшы

Двинский тӑнг ти вопросым веремӑштӑ шӑнден, тенгеок Ростовский областыштыш пиш шуку ылман каменный угольым добываймашым усиливаймы гишӑнӑт тӑдӑн предложенижӑ своєвременный ылеш.

Тенгеок Приуральский районыштыш нефтяной промышленности гишӑн вопросеш шагалаш келеш. Башкириштӑш нефтяной промышленностишкы вниманим усиливайш тергӑшӑ, Башкири гӑц ылышы Шагимарданов тӑнг совершенны прав ылеш. Партин XVII съездӑшток эче Сталин тӑнг „Уральский кырыкын южный дӑ западный вел районвлӑштӑ нефтяной базым организуймашкы серьезны пижӑш келеш“ манын попен. Сек пӑтӑрижок, Башкириштӑш районвлӑ гишӑн тиштӑ келесӑмӑ.

Кыцелӑ лачокуштыжы тӑ районышты нефтьым добываймаш дела развиваялтын, тева тищецок каеш. Промышленный пӑтӑриш нефть Башкириштӑ 1934 ин лӑктӑн, кынам 63 тӑжем тонн нӑрӑм добываймы ылын. Тӑ районын нефтяной богатствыжым тӑ факт гӑцок ужаш лиэш: уже вес иэшӑжӑ, 1935 ин, 406 тӑжем тонным добываймы ылын, вес статьяжы ик и лошты нефтьым добываймаш 6 гӑнӑ гӑц большы когоэмӑн. 1936 ин тиштӑ нефтьым добываймаш 968 тӑжем тонныш шон, вес семӑнжӑ ик иштӑ эче кокты дӑ пелӑ гӑнӑ нӑрӑ когоэмӑн. Но уже 1937 ин нефтьым добываймаш когоэмде, цилӑжӑ 957 тӑжем тонн нефтьым добываймы ылын, а 1938 ин—1.145 тӑжем тонным, вес семӑнжӑ, нефтьым добываймашын когоэммӑжӑ айыртемӑн кого агыл ылын. Бӑнде ти фактвлӑм Башнефтьын трестеш пиштӑмӑ капиталовложенивлӑ гишӑн техень данныйвлӑдон тӑрештӑрен анжыда. Капитальный затратывлӑ ти трестӑшты техень ылыныт: 1935 ин—45 миллион, 1936 ин—59 миллион, 1937 ин—49 миллион, 1938 ин—45 миллион. Тидӑ техень промышленный кого делашкы незначительный капиталовложеним пиштӑм гишӑн попа. Тӑ фактыш вниманим эче обрашаймыла: остатка кок иштӑ капиталовложенивлӑ когоэммӑ вӑреш капиталовложенивлӑ чӑдемӑнӑт, дӑ тидӑ тӑ нефтяной районын народно-хозяйственный кого значенижӑ вӑкӑ парти анжыктым нӑжвезок тенге лиӑлтӑн.

Цилӑ тиштӑкен мӑнмӑн хозяйственный планироваништӑш кого упущенивлӑмӑт ужте шуэн кодаш акли. Техень случайышты нефтесдобычын развиваялтмаш планышкы утларак серьезный вниманим обрашаймы ылгецӑ, тӑнӑм капиталовложеним планжат весӑ лиэш ылын—тӑдӑ утларак значительный лиэш ылын. Ти делашкы ышкӑмӑштӑн антисоветский кидӑштым пиштӑшӑ вредительвлӑ вара веле кычымы ылыныт, дӑ Башкириштӑш нефтесдобычын развитиштӑ чӑдӑн шотленок делам кок иэш тормыжлымдон государствылан ущербым ыштӑмӑ лин. Промышленностьнан развитин планированим яжоэмдӑш манын дӑ народный хозяй-

ствын техень пиш важный отрасльвлән развитиштй тор-
мыжвләм ыштймәшым допускаяш ынжй ли манын, нусть
тиды мәләннә эче ик урок лиэш.

Народный хозяйствен пасна отрасльвләшкй ванжем.

Промышленность гыц тынгаләм.

Съезд анзылныш дискуссиштй, тенгеок тиштәкен съез-
дыштәт, промышленностьын кыды-тиды отрасльвлән те-
зисвләштй анжыктымы гыц икманяры когоракын развива-
ялташ керәл гишән анжыктымы. Техень отрасльвлә, шамак
толшы, бумажный дә цементный промышленность ылыт.
Лачокшымат, пумаган керәлжй пиш кого ылеш, седьндон
мә кымшы нятилеткышты бумажный промышленностьын
развиваялтмаш планым когоэмдәш лимй гишән эче икәнә
обсуждайшашлык ылына. Тидок цементын производствыш-
тат ылеш. Кымшы пятилетний пландон строительствын ко-
го кушмаш намечаймы, седьндон мә цементный промыш-
ленностьышты программым когоэмдәш лимй гишән эче
икәнә обсуждайшашлык ылына.

Съезд анзыцат дә съездыштәт топливо гишән вопрос-
вләлән кого вниманим пумы, дә тидй полныйок ынгылы-
ман. Цилә народный хозяйствышты топливым добывайма-
шын кызытшй ситыдымәш размервлә, уголь ситыдымәш,
нефть ситыдымәш уже когон пәлдйрнә, тенгеок торф, сла-
нец, сапропелит гань топливышкы ситәлык агыл вниманим
обращаймашат когон пәлдйрнен шон. Цилә ти вопросвләш-
кй кымшы пятилеткышты самый серьезный вниманим об-
рацайаш келеш. Докладышты келесымәшкй мбньй шуку-
мок ам привайы.

Тә пәледә, Йыл районышты промышленностьын кого раз-
витим мә намечәнә, но остатка веремә якте промышлен-
ностьын развити тиштй топливо ситыдымәш гишән задер-
живаялтын. Йыл докы лишыл районвләштй угольым до-
бываяш керәл гишән мерәвләм принимаяш Сталин тәнг спе-
циальны вниманим обрацаен. Ти деладон занимаяш тын-
галынәт, Нарокмтоп Чкаловский областыштыш Домба-
ровский месторождеништй угледобычым развиваймаш ги-
шән шукерды агыл предложеним пуэн. Каганович тәнг со-
ответствующий предложенивләм разрабатьваен, дә нынй
Центральный Комитетдон дә Совнаркомдон шукерды агыл
утверждаймы линйт. Ты решеништй Наркомтоп анзылан
техень задачывләм шындымй: Домбаровский месторожде-
ништй 1939 ин 1 миллион тонн общий мощностян 10 шах-
тым ыштәш, 6 шахта тй шот гыц тенеш инок уже ыштен
пйтәрймй дә эксплуатацишкй колтымы лишәшлык; тилец
пасна, Полтаво-Брединский дә Бородиновский районвләштй
тенеш ин 4 шахтым—400 тйжем тонн общий мощностяным
ыштәш решымй; Бер-Чогурский месторождеништй тенеш
ин 3 шахтым—300 тйжем тонн общий мощностяным ыш-

тәш рeшiмi. Цилә ти районвләштi у шахтывлән мощностышы 1942 и пйтiмәшеш 7.700 тйжем тонным составляйшашлык. Тидi Орский промышленный районн дә Приволжский областывлән дә тенгеок соответствующий кiртни корнывлән, кыдывлә кiзiйтшi веремән мiндiрц шыпштымы кузнецкий дә донецкий угольвләдон йләт, топливыдон снабжением яжоэмдәш серьезный базым йштә.

Цилә экономический районвләм месташток добываймы топливыдон обеспечиваймы гишән задачывләм рeшiмәшкi кыце настойчивы пижмiлә, тидi ик пример ылеш. Цилә основной экономический районвләштi местный топливын производством обеспечиваяш, мiндiр районвлә гiц угольым шыпштым гiц транспортым полныйок освобождаяш мерәвләм принимаяш келеш.

Халавләм топливыдон снабжаймаштыш ик пережиткымат тенгеок ликвидируяш келеш. Кiзiйт яктеят Москва, Ленинград дә весi кого халавлә шукыжымок кiртни корныдон шыпштымы пудон снабжаялтыт. Кого халавләштiш промышленный производствын кiзiйтшi размервлә ылмашты мiндiр районвлә гiц пум когон шыпштымыдон кiртни корнывләм загружаймаш совершенны допускаш литiмi ылеш. Тиштi выступайшы Богданов тiнг совершенны прав ылеш, кынам тiдi Ленинград гiц тйжем дә тйлецәт шуку километр вәрйштi ылшы мiндiр районвлә гiц Ленинградышкы пум кiртни корныдон шыпштымашым, техень безобразим, прекращаяш тергә. Техень положенидон миреяш акли. Тидi допускаш литiмi тiнәмшi пережиток ылеш, кынам ти перевозкын масштабвлә пүлә изивлә ылыныт. Кого халавләштi газификациш кымдан ванжымаш экономический техень несостоятельный вешәвлә гiц, — кiртни корныдон пум кого расстоянишкi шыпштымаш гiц, — освобождаялташ возможностью пуа. Маняры йiле мә тидiм йштенә, тiнәрi лучы.

Электрохозяйство гишән вопросышкы ванжем. Ти делалан съездiштәт дә съезд анзылынш дискуссиштәт пиш кого вниманим уделяймы. Тидi себiндон тенге лиәлтiн: электроэнергиялән запросвлә мә донышна электростанцивлән мощностывлән кушмашым шуку эртенiт. Средний дә кого агыл электростанцивләм строймашым когон развиваяш келеш, дә тилец пасна, изи электростанцивләм, лiмiнжок изи гидростанцивләм строймашлан полный ходым пуаш келеш. Ти нүжвeцок, техень электростанцивләм строймаш турбинывләм, айыртемiнок изи турбинывләм йштiмәшiм пүлә когөэмдәш тергiм гишән указанивлә совершенны правильный ылыт. Кымшы пятилеткын планышты ти керәвләм ситәлiкок мә предусматривайшашлык ылына.

Кымшы пятилеткын планышты Куйбышевский гидростанцим строймаш важный вәрiм занимаю. Ти строитель-

ствым уже когон тӱнгӱл колтымы. Куйбышевский гидростанци гыц получайшашлык пиш когон шуку электроэнергиям правильны используемашым кымшы пятилетний планышты мӱлӱнӱ предусматриваяш келеш. Промышленный предприятиеӱн соответствующий строительством, оросительный системын строительством, халавлӱм электроэнергиядон снабжаймашым предусматриваяш келеш.

Пиш кого тӱ гидростроительство годымок, изирӱк масштабан у гидростанцивлӱм строймаш важным значением иея. Шукердӱ агыл Сталин тӱнг Донбассышты дӱ Уралышты икманяр гидростанцивлӱм строймаш гишӱн Наркомэлектро Первухин тӱнг анылан специальны вопросам шынден. Дополнительный электроэнергия гишӱн Донбасс пиш когон нуждая. Донец рекӱм используен, пиш кого масштабан агыл, но шуку электроэнергиям пуэн кердшӱ гидростанцим, иктӱм ӱл коктым, малын стройымла агыл? Электроэнергия Свердловскиштӱ дӱ Челябинскиштӱ ак ситӱ. Исеть, Чусовая, Миас рекӱвлӱэш гидростанцивлӱм строен, малын нӱнӱм используемла агыл? Тидӱндон Уралан электроснабжеништӱ пӱлӱ палшыкым ӱштӱмӱ линейжӱ. Ти статьян заданивлӱ кымшы пятилетний планышты ӱшкӱмӱштӱн отражеништӱм мошашлык ылыт.

Машиностроени гишӱн вопросышты. Ти вопросвлӱшкӱ самый серьезный вниманием уделяйде ӱкли. Народный хозяйствын цилӱ отрасльвлӱшкӱ передовой техником пакыла дӱ эчеӱт кымдан пыртен мимӱ линидон мӱ кенӱ. Техником пакыла эчеӱт утла когӱмдӱде, технический уровеньӱм постоянны лӱлтӱде, мировой техником сек остатка достигенивлӱм пыток используйде,—Советский Союзлан керӱл народный хозяйствын пакыла когон лӱлтӱлтмӱшӱм обеспечиваяш ӱкли. Цилӱ тидӱвлӱ гишӱн съезд анылынш дискуссиштӱ дӱ тиштӱ съездӱштӱт шуку попымы лин. Мӱлӱнӱ шуку у йиш машинӱвлӱм дӱ народный хозяйствын различный отрасльвлӱлӱн керӱл оборудованим ӱштӱмӱшӱм шынден шокташ келеш. Керӱл кӱкшӱцӱшкӱ станкостроеним айыртемӱнок лӱктен шокташ келеш. Тӱ гидростанцивлӱлӱнок, текстильный промышленностьлан автоматический управленим аппаратурым ӱштӱмӱшӱм налаживаяш келеш дӱ молат. Механизированный инструментом ӱштӱмӱшӱм организуяш келеш, кыды шоэн агыл заводвлӱштӱ, МТМвлӱштӱ большырак сложной оборудованим вӱштӱлтен кердеш. Машиностроени пакыла развиваялтмаш народный хозяйствын цилӱ отрасльвлӱлӱнок пиш кого керӱл ылеш.

Но ти нӱжвекоч тидӱвлӱмӱт шотыш нӱлӱш келеш. Шамак толшы, сельский хозяйства механизируймашын основной задачеймат решӱш келеш: цилӱ тракторвлӱм соответствующий тракторный прицепный инвентарьдон обеспечиваяш. Мӱ тидӱм мӱндӱркӱ эче ӱштен шоктыделна, а ма-

няры лиш ййле йштйшйшылык ылына. Но конный инвентарь гишйнт мондаш ак кел, манын тиштйкен Бенедиктов тйнг правильны попен. Бжйл гйнят, остатка кок ивлйштй тидй гишйн забота чйды ылын, дй ти дела допускаш литймлй заброшенный ылын.

Съезд анзылныш дискуссиштй автомобильный производствын пакулашы развитижй гишйн, лймйнок малолитражный автомобильвлйм йштймйш гишйн чйды агыл попенйт. Центральный комитетдон дй Совнаркомдон соответствующий решением уже принимаймы. Средний машиностроенин Народный Комисариатлан дй тйдын руководителйн, Лихачев тйнглйн, малолитражный советский автомобильвлйм уже тенгеок лыкташ тйнгйлмй гишйн, Наркомат анзылан шйндымй задачей выполняш манын, серьезны ровоташ вйрештеш. (А плодисментвлй.)

Металлурги гишйн докладышты келесймйшкй шукум приваяш мйлйм ак вйрешт. Черный дй цветной металлвлйм расходываймашты когон переген кычылташын керйлжй съезд анзылныш дискуссиштй яжон пйлдыртймй ылеш, дй тидй совершенны правильны. Чугуным расходываймашты, вурсым расходываймашты, качественный вурсвлйм расходываймашты, айыртемйнжок тойым дй цветной молы металлвлйм расходываймашты порядоком дй решительный экономим йштйшйшылык ылына. Мйнмйн тиштй шуку эче безхозяйственность, кыдым пйтйрйш келеш. Тидйвлй ярелй дй тенгеок потерйвлйдон кредйлмй гишйн общий вопрос ярелй, мйнь шанымаштем, тезисвлйштй кыды-тиды дополнительный указанивлй керйл ылыт.

Хими делашты. Тезисвлйштй газификаци делан важностьшы анжыктымы. Халавлйштй газификацим пыт развиваяш керйл гишйн тезисвлйштй айыртемйн анжыкташ келеш. Тилец пасна, минеральный удобренивлй гишйн вопросышкы вниманим обращаяш келеш. Минеральный удобренивлйдон яжон обращаймаш пиш когон керйл ылеш. Минеральный удобренивлйм шыпштымашты дй нйным перегймйштй кйзйтшй пиш кого потерйвлй гишйн фактвлй тырхаш литймй ылыт. Техень безхозяйственностьдон решительны кредйлмйшйм организуаш келеш, дй, тидйндон ик вйрешок, удобренивлйм рокушкы шйвйшй машинйвлйм йштймйшйм шйнден шокташ келеш. Химический промышленностьын пасна отрасльвлй гйц мйньбй кйзйт асбестовый промышленностьышкы веле ажыктем, кыдылан пиш чйнь развиваялташ керйлжй гишйн Цалькович тйнг печатйшты совершенны справедливы анжыктен.

Широкий потребленин товарвлйм йштймйштй. Народный хозяйствын вес отрасльвлй вецйн текстильный промышленностьлан палшымаш керйл гишйн пйлй тергймйшвлйм съездйштй предьявляймйштйжй текстильный

промышленностьын Народный Комиссар Косыгин тэнг правылеш. Хлопчато-бумажный промышленностьлан чын кушкышыжы цилә статья палшыкым ма пушашлык ылына. Но текстильщик-тэнгвлә тидым ашндәрбашшылык ылыт: главныйжы тиштәкен нини гыц бшке гыцбшт, бшке роташтым нини когоэмден колтымышты гыц, текстильный фабриквләштә уже тэнгәләлтшә производствын подъемым нини закрепляймаш гыц дә шәрен колтымышты гыц зависимый ылеш. Текстильщик-тэнгвләлән планым выполняйдымаш тошты худа привычкым окнчательны шуэн колташ веремә шон дә тйдывлән рәдбш шагалаш, кыдывлә установляймә планвләм выполняймә верц дә утыдон выполняймә верц кредәл мышат. Техень хәдәрвлә гишәнт—цылкавләм дә носкивләм бштбмашым мондаш акли, тиди гишәнт печатывшты анжыктымы. Лачокшымок, ти производством местәвләштәт кымдан шәрен колташ келеш дә мәнмән хозяйствышты техень проста хәдәрвлә ситйдымашым делаштыжок пйтәрәш келеш. Остаткашбжы, рыбный хозяйство гишән. Съездбштә келесымәшкә приваяш веле лиэш: Мурманскиштә дә вообще северыштә, Каспиштә, Азовский тангыжышты дә Дальний Востокушты основной рыбный базывләм пишчынь дә когон лүлтбмаш делашкы самый серьезный вниманим обращаяш керәл годымок,—вәрвләштәш водойомвләм цилә статья развиваяш дә ти делам местный организацивлән внимательный контролышкы шбндәш келеш. Рыбный промышленностьын вопросвләдон тезисвләштәш указанивләм икманяры развиваяш келеш.

Сельский хозяйство гишән.

Съезд анзылныш дискуссияштә сельский хозяйством механизируймаш вопросвләшкә, лымынжок, газогенераторный тракторвләм дә автомобильвләм тбшкә пыртымаш вопросвләшкә шуку вниманим уделяймә. Тилец пасна, машинно-тракторный мастерскойвлән—МТМ-влән роташтым серьезны яжоэмдым гишән вопрос справедливы шбндымә ылеш. МТМ-вләм настоящий, нормальный действующий предприятия сәрәл колташ веремә шон, нбнбн пәшәштә лач ирсә сезонный заданивлә веле лишәшылык агылеп. Съезд анзыц дә Земледелин Народный Комиссар Бенедиктов тэнгын выступлеништә землеустройство делам яжоэмдәш керәл гишән справедливы анжыктымы. Правильный севооборотвләм йбле пыртеп шокташ манын, землеустройство делам государствын цаткыды кидыш нәләш дә тидым госбюджет гыц финансируяш келеш.

Остаткашбжы, колхозвлә гишән вопросышты.

Съезд анзылныш дискуссияштә, кызәт бнде образцовый коммунывләм бштәш тэнгәләш келеш манын, мнени келесымә ылына. Ти предложеним пушы авторлан соответствующий ответым пумы дә, тиди тә векылә агылайә, манын

анжыктым. Кымшы пятилеткыштат ма донна колхозный хозяйствын основной формажы сельскохозяйственный артель лиэш. Сельский хозяйством лултмашты, колхозный крестьянствын благосостояним лултмашты колхозный ти формын возможностьвлажым ма эче мбндьрки используиделна. Седьндон коммунывлэ векьлэ кьзьйт шыпшмаш да, тьлец угла, главный силам сельско-хозяйственный артель гьц коммунышкы ваштен колтымаш,—тиды неправильный позиция занимаемым да корны гьц яклеш вацым означая. Вуйта бнде у полоса, социализм гьц коммунизмыш постепенны ванжымаш полоса тьнгальттын манмы случайшыты кыды-тидын вуйшыты ти вопросдон пуганица бнжы ли манын, тиды гишан пингьдын келесаш келеш: колхозный движенин основешьжы кьзьйтат артельюк кодеш. Вес дела,—артельын пашаштыжят шуку у задачывлам выдвигаяш келеш. Ти задачывлажы техеньвлэ ылыт: колхозым да колхозный собственностьюм пакыла цаткыдемдымаш да колхозниквлан приусадебный хозяйство шотышты сельскохозяйственный артельын уставым нарушаймашвлэм да извращенивлэм ликвидируймаш. Колхозникин подсобный хозяйство гишан шытырланымаш основной задачейлан—колхозым да колхозный собственностьюм цаткыдемдымаш задачейлан противопоставляймь бнжы ли манын, делам шьнден шокташ келеш. Отдельный колхозниквлан приусадебный земля шотышты да ьшкетуреш урдымы вольк шотышты установливаймы ограниченивлэм практически проводяш келеш да колхозвлэм организационно-хозяйственны пакыла цаткыдемдымашым пыток поддерживаяш, вет тьдын основеш веле—колхозвлэм организационно-хозяйственны пакыла цаткыдемдымашьн основеш веле—сельский хозяйствын настоящий подъем кен кердеш да колхозный крестьянствын благосостояни дон культурный уровень чьнь лулталт кердыт. Тенгеок колхозный дисциплиным цаткыдемдым верц кредьлмашым усиливаяш да колхозниквлэ лошты соответствующий воспитательный пашам лулташ келеш. Остаткаэшьжы, колхозниквлан пашам организуымашты звеньеовой формым кымдан используяш келеш. Ти впросьла гишан мьнь уже докладыштем попенам. Соответствующий дополненивлэм кымшы пятилеткы гишан тезисвляшкят пырташ келеш.

Транспорт гишан мьлэм шукок попаш ак код. Каганович тьнгьн выступленишты кьртни-корны транспортын задачывла гишан да, лымьнок, тьдын материально-технический базыжым пакыла, пула цаткыдемдыш керал гишан ситалькынок келесьмь. Кымшы пятилетний планышты ти задачывла ьшкьмьштын полный отражением мошашлык ылыт. Получаймы запискэш отвечаен, мьнь келесьшашлык ылам: Кавказский кырык гач у кьртни корным стро-

йымаш задачым кымшы пятилеткылан пишок когон керӓ-леш шотлаш акли. КЫЗЫТ задача тиштӓ ылеш: Черноморский кыртни корным йылерӓк строен пӓтӓрӓш, кыды Северный Кавказдон дӓ центрдон Закавказьен связым кушытылта дӓ ускоряя. Кировский кыртни корны гишӓн мӓнӓ эчӓйт келесӓшшылык ылам—ти кыртни корнеш Мурманск гыц Сорока станци акте кокшы корны йыштӓмӓ лиӓш. Тилец пасна, Сорока—Плесецкий линидон, кок северный корным—Кировскийым дӓ Северныйым ушышы кыртни корны проводялтеш. Тидӓ север дон центрлоштыш связым когомдӓ дӓ тенгеок Европейский Северын лесной дӓ молы богатствывлӓм яжон используяш палша лиӓш.

Автодорожный транспорт гишӓн. Автохозяйствышык серьезный вниманием обрацайш цилӓ линивлӓдон предложенивлӓ толыт, дӓ тидӓ совершенны правильны. КЫЗЫТ, автомобильвлӓ мӓнмӓн шукем мимӓ годым, а кымшы пятилетка пӓтӓмӓшеш уже 1.700 тӓжем лишӓшлык годым, автотранспортым используямаш гишӓн вопрос кого значеним имӓя. Тиштӓкенӓт, делам яжон организуямашты дӓ автотранспортым используямашты бесхозяйственностьын шуку фактвлӓм ликвидироваен шоктымыкы, народный хозяйствын интересвлӓлӓн мӓ яжо делам йыштӓнӓ. Автохозяйствышты государственный контрольмы усиливаймы гишӓн вопросвлӓ Экономсоветышты ти унешок специальны анжен лӓкмӓ лишӓшлык ылыт.

Строительствыдон.

Шукужок стройматериалвлӓм йыштӓмӓшым лӓлтӓл колташ керӓл гишӓн попат. Тидӓлӓн, тӓ пӓледӓ, специальный Наркоматым йыштӓмӓ. Вес вецӓнжы, строительный организацивлӓлӓн вес структура керӓл гишӓнӓт указанивлӓ улы. Жилищный хозяйствыдон цилӓ строительный организацивлӓм Ленинградский Советлӓн передаймы гишӓн Ленинград гыц ылышы делегат Попков тӓнг шӓндӓмӓ вопросом тенгеок простан едва ли решӓш лиӓш. Но параллельны существуйшы маломощный ведомственный трествлӓм ликвидируймы шотеш жилищный строительствышты мощный территориальный организацивлӓм йыштӓш керӓлым защицайшы предложеништы правильностьын пӓрцӓйжӓт улы. Строительство делавлӓдон Наркоматым йыштӓмӓкына,—а мӓ кызыт тишкӓ кенӓ,—тӓнӓм ти областышты территориальный строительный силан организацивлӓшкы ванжымаш, наверны, полныйок осуществлялтеш.

Народный хозяйствылан кадрвлӓм йӓмдӓлымӓш, у специалиствлӓм йӓмдӓлымӓш вопросвлӓлӓн, научно-исследовательский институтвлӓн ровоталан, технический мысль дӓ научный ровота кушкыла кузымашлан съезд анзылныш дискуссишты серьезный вниманием уделяймӓ. Мӓмӓн социалистический интеллигенци гишӓн пар-

тидон кызыт шындымы задачывла цилә ти вопросвләм кызытшы гыц утларак когон күкшөй уровеньыш лүктөшашлык ылыт. Тишкәт сыйнзәм кымаш акли: наукин областышты, кыштәкен Академия Наук СССР видьшөй ролым мадшашлык ылнежб дә передовой советский наукин развитидон теоретический пашаштәт, тенгеок кымшы пятилеткышты мәнмән народный хозяйствын цилә плановый развитидон ученывлән творческий ровоташтын деловой увязкыштат правильный тоным пушашлык ылнежб,— рөшбөдөмбө вопросвлә мәнмән әче чөдө агылеп. Но кызыт ти областышты яжо результатвләннән первишөй гыц большы бинянаш лиәш, а тидьжөй народный хозяйствылан пиш серьезный значеним иея.

Вопросвлә логыц, кыдывлә утлаок общий, принципальный характерым иея, кыдывлә гишән съезд анзылныш дискуссияшты попалтын, докладыштем мөнят попәнәм, шамак толшы, техень вопросвлә ылыт: хала дон сола лоштыш противоположностьвләм карангдымаш гишән вопрос, умственный труд дон физический труд лоштыш противоположностьвләм пөтәрөймәш перспективывлә, тенгеок, мытыкын, колхозвләм пақыла развиваймаш, кыды гишән кызыт мөньбө дополнительный замечанивләм бштышөм.

Съезд анзылныш дискуссияшты тенгеок тидөй гишәнәт шанымаш ылын: передовой капиталистический сәндәлөквлә гыц СССР экономически пачеш кодмашкы тезисвләшты анжыктымаш Советский Союз гишән неправильный представлением вызываен кердеш. СССР-ын экономический уровень ситөдөмбөшөм тезисвләшты анжыктымаш СССР-ыштыш труйшы массивлән положени цәрнөдеок яжоәм мимбө фактдон төреш ак тол вуйта, тылец утла, экономически сек развитый капиталистический сәндәлөквләшты кризисвлә, безработица дә солашты нищета ылы ярелә шуку массивлән положени со большы худаәмеш. Тишәкен келесәш келеш, Советский Союзышты народный благосостоянин кушмаш махань кого темпдон кеә дә народный благосостоянин пақыла когон кушмашым, айыртемөнок мәнмән сәндәлөкнән экономический уровеньым пақыла лүлтөмәшты, кымшы пятилетний план махань мерөвләм намечая, тезисвләшты ситәлыкөк раскыдын анжыктымы. Но мәләннә циләннөк раскыды лишәшлык, дополнительный ти моментвләшкы анжыктен, СССР-ын экономический уровеньым лүлтөмәшты кызыт якте бштен шоктымашна акситөшкы изишәт мә сыйнзәнәм кымышашлык ана ыл. Промышленностьын күшкылә кузымаш темпвләдонат, дә производствын техникышты уже достигаемы уровеньдонат капиталистический сәндәлөквләм әртен кен, пүлә пиш важный промышленный продуктвләм бштымәш размервләдон, тидөм на-

селенин ик эдем лозш шотлен гынь, утларак развитый передовой капиталистический сандалыквлам ма эче поктен шотелна,—тишкят ма сынзаным кымышашлык анаыл. Манман населенин размержы пиш кого ылешат, седьндонат тишткен чыды веремжок агыл керал лиэш, седьндонат тишты ма шуку эче ровотайшашлык ылына. Но манман ситыдымашвлашкы сынзаным кымыш ана тынгал гынь, большевиквлан да манман сандалыкыштыш цила честный гражданвлан стремлеништым СССР-ын основной экономический задачым пиш йыле решымышкы по-большевиcтски пижыктен шоктеня гынь, ти задачымат ма мытык срокышток решен шоктеня.

Государство гишан да СССР-ын интеллигенци гишан вопрослам марксистско-ленинский теорин пагылашы развиты вецын раскыдемден пушы Сталин тынгын отчетный доклад паштек, общий принципиальный махань-гынят вопросвлэш шагалаш кералжят уке. Парти кызыт цила пашашты, цила очередной задачывлам решымышты раскыды, большевиcтский перспективым имея.

Тишткен выступайшы цила тынгвля народный хозяйствын тыды аль весы отрасльвлан, СССР-ыштыш экономический тыды аль весы районвлан да республиквлан кушмашышты гишан да цила Советский Союзын народный хозяйствыжын кушмаш гишан попевы. Действительны, манман сандалыкыштына цила отрасльвлан да экономический цила районвлан неуклонный хозяйственный, культурный да политический подъем устанавливаялтын, кыды бшкымжын выраженижым манман цила республиквлан да цила СССР кымдыкеш политический, хозяйственный да культурный подъемышты палдырта. Кымышы пятилетний план тыды подъемышты да шуку йиш нациян цила Советский Союзын экономический силажы пагыла кушмашты организуоций пиш кого рольым мадшашлык.

Манман задачаына тишткен ылеш: кымышы пятилеткын планым выполняймышкы силавлам по-большевиcтски мобилизуаш. Ики, кымышы пятилеткын пьтарыш ижы, уже эртен кен. Эртыш ин манман промышленностьнам лултымышты ма чыды агыл бштен шоктеня. Эртыш и лошты промышленностьын кушмашыжы тышец анзыл и годшы гыц 11 процентышкы шон. Но маланна, кымышы пятилеткын планым выполняш манын, манман промышленностьын утларак когон кушмаш темпвлам обеспечиваяш келеш. 1939 иэш промышленность 20 процент кушмаш планым манман принимаимы. Задача, ужыда тебе, серьезный, куштылгы агыл. Тенгеля гынь, веремям ямдаш акли. Партин XVIII съезд рабочий массывля лошты кого подъемым тарватен колтен. Тидын яреля манман промышленностьнан производствын темпвля лулталт кенит. Промышленностьын цила

отрасльвләшток ти ийш планым полныйок эче мә ана выполняйы, но уже пұлә отрасльвлә, пұлә халавлә дә районвлә йшкымйштын задачиштым успешны выполнят. Рабочий массыштыш съезд анзыл годшы подъемым, кыды уже йшкымжын замечательный результатвләжым февраль тылзын пуэн, мә закрепляйшашлык ылына. 1939 ийш народнохозяйственный планым яжон выполняймәш цилә кымшы пятилетний планым выполняймәш делалан службыжы манын, циләгеок мә йштйшашлык ылына. (А плодисментвлә.)

Мә тенге ровотайшашлык ылына, Сталинский пйтәришбй пятилетка паштек, кыды планым срок якте выполняймьдон лымлештәрәлтын, дә Сталинский кокшы пятилетка паштек, кыдым мә тенгеок успехдон пйтәреннә, мә гордостьдон келесен кердбнә лижы: мә Сталинский кымшы пятилеткым выполняймәш дә перевыполняймәш верц по-большевицски кредәлбннә, мә большевицский у сьнгымәшым обеспечиваеннә, дә тбнәм кымшы пятилетка лачокшымок техеньбй лиэш, маханьы тбдбй лишәшлык,—СССР-н могучий подъемын силажы победоносный Сталинский у пятилетка лиэш. (Бурный, продолжительный аплодисментвлә, цилән шагалыт, залышты „ура!“ манмы юквлә шактат.)

Ц. 1939 г.
Акт № 295
Филант. д.

вы-
он-
бо-
же
ыл-
но-
шы
ын,
г.д.)
шй
мй-
аш-
ть-
ти-
ль-
йм
лок
гу-
ти-
го-
а!»

ОГЛАВЛЕНИ

	<i>Стр.</i>
I. Кокшы пятилеткыз итогвлй	5
II. СССР-ын основной экономический задача	15
III. Народный хезяйством ымбакыжымат лўлтўймйш план	23
1. Промышленность	26
2. Сельский хозяйство	31
3. Транспорт дон связь	35
4. Капитальный строительство	37
5. Мйнмйн резерввлйнй дй возможностьвлйнй	43
IV. Труйшывлйн материально-культурный уровеньм пакыла лўлт- тев мймйш план	48
V. Кымшы пятилеткын значенижй	59
Заключительный шамак	60

Опечаткывлй

Стра- ница	Строка	Пецйтлўмй	Лыдаш келеш
74	13 кушйц	тенгеок	тенеок
75	20 улўц	хозяйствым меха- низируймаш	хозяйствым анзы- кылаат механиз- руймаш

Зак. 978.

Ответственный редактор перевода *Крылов*
Иванов
Королев

Отв. корректор *Ильяков*

Сдано в набор 15/IV-39 г. Подписано к печати 11/V-39 г.

Уполн. Марглавлита № Б—14.

Объем 5²/₁₆ печ. л. В печ. л. 43008 зн. Заказ № 978.

Тираж 2000 экз.

Цена 25 коп.

Набрано и отпечатано в типографии Г.-Марийского филиала Маргосиздата.
Козмодемьянск, ул. Ленина, 54

9
8

10

25 коп.

17888

	Ma
3-	

В. МОЛОТОВ
Третий пятилетний план
развития народного хозяйства
СССР
В переводе на горно-марий-
ский язык

4

5

u

9

Ma
3-

v

~~150024~~

1112

3-101

N32. 59/33